

De Kleine aarde

Herfst 2007
nr. 142 € 3,75

hier

Dit magazine is
klimaatneutraal!

**Autocoureur
Hayley Lazell test
Het Nieuwe Rijden**

Kiezen:

Auto of trein?

Duurzame Auto Top 10

Welke brandstof?

Boodschappenkarretjes

Oogsten:

Kleurrijk herfstmenu

Noten

het goede leven voor mens, dier en milieu:
genieten * (h)eerlijk eten * wonen * energie * schoonheid

Gratis OV-fiets voor nieuwe Vrienden!

8 710966 026489

Rijden maar!

Dit nummer van *De Kleine Aarde* staat voor een groot deel in het teken van duurzame mobiliteit met auto, fiets en openbaar vervoer. De eerste (milieu)winst is te halen door voor de korte ritjes de fiets te nemen (meer dan 50% van alle autoritten is korter dan 5 kilometer). Wilt u daarnaast autorijden, kies dan een deelauto of auto uit de zuinigste top-10 en rijd volgens *Het Nieuwe Rijden*: duurzaam mobiel.

Bij de fietstestplaats van *De Kleine Aarde* kunt u een groot assortiment fietsen en toebehoren zelf komen testen!

DUURZAAM MOBIEL:

Met de **auto** *Het Nieuwe Rijden* - auto's kiezen en delen
Met de **trein** *Kiezen* tussen trein en auto - vakantietreinen
Met de **fiets** *OV-fiets* - blitse boodschappenwagentjes

Bakfiets.nl

Rijden maar!

Dit nummer van *De Kleine Aarde* staat voor een groot deel in het teken van duurzame mobiliteit met auto, fiets en openbaar vervoer.

De eerste (milieu)winst is te halen door voor de korte ritjes de fiets te nemen (meer dan 50% van alle autoritten is korter dan 5 kilometer). Wilt u daarnaast autorijden, kies dan een deelauto of auto uit de zuinige top-10 en rijd volgens *Het Nieuwe Rijden*: duurzaam mobiel.

Bij de fietstest-
plaats van *De Kleine
Aarde* kunt u een groot
assortiment fietsen en
toebehoren zelf komen
testen!

DUURZAAM MOBIEL:

Met de **auto** *Het Nieuwe Rijden* - auto's kiezen en delen

Met de **trein** Kiezen tussen trein en auto - vakantietreinen

Met de **fiets** OV-fiets - blitse boodschappenwagentjes

LEZERSSERVICE

Hebt u vragen over uw Vriendschap of abonnement? Wilt u zichzelf of iemand anders opgeven als nieuwe Vriend of abonnee? Neem dan contact op met onze lezersservice.

Lezersservice De Kleine Aarde

Postbus 151
5280 AD Boxtel
tel (0411) 68 49 21
fax (0411) 68 34 07
E-mail: lezersservice@dekleineaarde.nl

Bij een minimumdonatie van € 27,50 wordt u automatisch **Vriend van De Kleine Aarde**. Als Vriend geniet u vele voordelen: u hebt steeds – samen met één introductie - gratis entree tot het Eco-park (ook tijdens evenementen) en u ontvangt 10% korting op overnachtingen in onze comfortabele hotelkamers. Ook bij het boeken van workshops en cursussen hebt u 10% korting. Een **abonnement** op het magazine kost € 15 (2007) per jaar. Een Vriendschap of abonnement loopt automatisch door. Opzeggen (uitsluitend schriftelijk) minimaal twee maanden voor afloop van de periode, zowel bij een Vriendschap als een abonnement.

De Kleine Aarde wil zoveel mogelijk mensen inspireren tot een duurzame leefstijl.

Magazine De Kleine Aarde verschijnt viermaal per jaar. Columnisten schrijven onder eigen verantwoordelijkheid. Hun mening dekt niet noodzakelijk die van De Kleine Aarde.

De Kleine Aarde gaat ervan uit dat het aanbod van adverteerders aansluit bij de missie van De Kleine Aarde. Zij is niet verantwoordelijk voor het aanbod van haar adverteerders.

Dit magazine is klimaatneutraal! Het is gedrukt op 100% kringlooppapier. De energie die nodig is voor de productie wordt gecompenseerd door het planten van 60 bomen per editie.

Redactie:

Ko de Zeeuw (uitgever), Heleen van der Sanden (hoofdredacteur), Huibert Boer, Maike Nelissen, Hetty Straus

Eindredactie: Anja de Zeeuw

Omslagfoto: Peter van Mulken

Aan dit nummer werkten verder mee:

Margot Berends, Vellah Bogle, Pepijn van den Broeke, Flip van Doorn, Brandy van Gerven, Katja Hansma, Petra van Heijningen, Marieke Henselmans, Sabine Horsting, Jan Juffermans, Romke van de Kaa, Machteld Klees, Raissa Luij, Christine Luiten, Peter van Mulken, Maike Nelissen, Bert Nienhuis, OV-fiets PR, Stefan Prinssen, Roos van der Sanden, Eric Schoones, Vivian Siebering, Leonie Vink, Rolf Weijburg, Marjon Weijzen, Elisabeth du Ysèr

Advertenties: Heleen Petter, tel. (0411) 68 49 21

De Kleine Aarde

Postbus 151, 5280 AD Boxtel
Tel. (0411) 68 49 21, fax (0411) 68 34 07
E-mail: info@dekleineaarde.nl
Internet: www.dekleineaarde.nl
Bezoekadres: Het Klaverblad 1, 5283 TV Boxtel

Vormgeving: Quadro Vormgevers, Oss

Druk: Incido, Uden

Distributie: Betapress, Gilze

Uitgave: Stichting De Kleine Aarde

Auteursrecht: De Kleine Aarde 2007

ISSN 0166-3704

De Kleine Aarde is een van de goede doelen van de Nationale Postcode Loterij.

IN DIT NUMMER:

THEMA: MOBILITEIT

Het Nieuwe Rijden	8
Welke brandstof voor uw tank?	10
Aanbieding Het Nieuwe Rijden	14
Top-10 duurzaamste auto's	16
De Kleine Aarde auto- & fietstestdag	17
Gezien: Boodschappenkarretjes	20
Autodelen	22
Kiezen: auto of trein	25
Snelle treinen	26
OV-fiets	28

COLUMNS

Petra van Heijningen	31
Romke van de Kaa	64
Marieke Henselmans	80

RUBRIEKEN

Brieven van lezers	4
Uit 't nieuws	6
Mooi Goed	18
Nieuws en lezersaanbiedingen	34
Koken met Christine	35
Activiteitenkrant	37
Servicepagina	43
Regeladvertenties	45
De Voetafdruk van Maarten 't Hart	46
De Mondiale Voetafdruk in het kort	48
Doen & laten	48
Kleine Aarde lezersaanbieding	49
Biolunch ge(s)tipt	53
(H)eerlijk eten: kleurig herfstmenu	54
Mensen & Mogelijkheden	64
In Groene banen	70
Gelezen	76
Kidstips	78
Oplossing Eco-crypto	80

EN VERDER...

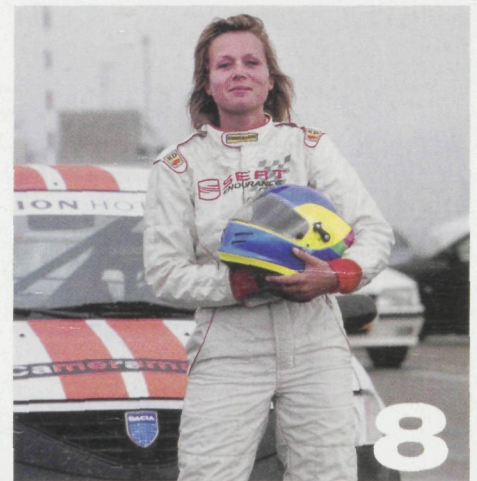
Interview met Ko de Zeeuw	32
De MobiliteitsVoetafdruk	50
Noten verzamelen	58
Permacultuur (deel 4)	60
Streekrekening	61
Groenverklaring	62
Tuinieren voor groentjes	66

VRIENDENAANBIEDING

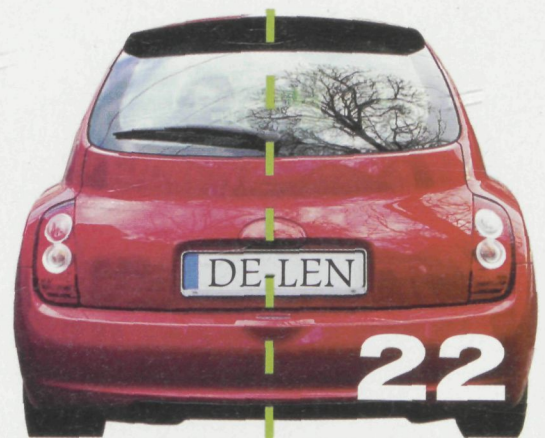
Cadeaubon OV-fiets	36
--------------------	----

Gezien:
Boodschappenkarretjes

Autocoureur Hayley Lazell
demonstreert Het Nieuwe Rijden

Auto delen

Deze mobiliteitsspecial van magazine De Kleine Aarde is mede mogelijk gemaakt door financiële bijdragen van het VSBfonds en het subsidieprogramma Het Nieuwe Rijden.

Het programma *Slim op het peddaal* bestaat onder andere uit deze speciale editie van het magazine, trainingen Het Nieuwe Rijden, auto- en fietstestdagen en de MobiliteitsVoetafdruk. Het is mede mogelijk gemaakt door het VSBfonds, het subsidieprogramma CO₂-reductie Personenvervoer, het ministerie van VROM en de Nationale Postcode Loterij.

Interview met
Ko de Zeeuw,
de nieuwe
directeur van
De Kleine
Aarde

32

Recepten:
kleurige herfst-
gerechten

54

Mobiele tijd

Dagelijks verplaats ik mij via het wereldwijde web met de snelheid van het licht. Maar als het erom gaat lijf en leden fysiek te verplaatsen, kies ik voor 'lekker langzaam'. Moet ik reizen, dan neem ik bij voorkeur de fiets en de trein.

Dat heeft me al heel wat meewarige blikken en onbegrip opgeleverd. Ik heb een alibi, want als hoofdredacteur van *De Kleine Aarde* is het heel verantwoord om je met het OV te verplaatsen. Maar als ik eerlijk ben is het gewoon vergaande gemakzucht. Veel liever laat ik mijn reis een uur langer duren dan mij met een glanzende bolide op de autobaan te begeven.

Er was een tijd dat ik mijn eigen automobiel achter die van mijn echtgenoot parkeerde. Mijn fiets stond vrijwel ongebruikt in het schuurtje. Tot ik op een dag eens uitrekende wat dit autootje mij kostte. In geld en in tijd.

Ik heb er een avondje flink op zitten blokken; hoeveel uur moest ik werken om de aanschaf, het onderhoud en de benzine van mijn geliefde oldtimertje te kunnen betalen?

Ik raad u aan mijn voorbeeld niet onvoorbereid te volgen. Zorg voor een stevige stoel en begin hieraan niet als u te zwaar getafeld hebt. De schok zou u fataal kunnen worden. De uitkomst van mijn reken-sommetje: één werkweek per maand!

Niet lang daarna vertrok een dolgelukkige jongeman met mijn postgiroblauwe kever, mij met veel tijd en een fiets in de schuur achterlatend. Toegegeven, het was even omschakelen. In het begin maakte ik zo nu en dan dankbaar gebruik van het feit dat mijn echtgenoot mijn radicale keuze niet had nagevolgd: zijn auto stond nog af en toe voor de deur. Maar al gauw reisde ik uitsluitend met trein, taxi en fiets.

Ook mijn agenda wende aan de nieuwe situatie. Er worden niet meer drie afspraken in één dag gepropt. Ik houd rekening met langere reistijden. Trakteer mezelf op fiets- en wandeltochtjes van station naar afspraakadres. Sleepte ik eerst nog mijn vouwfietsje mee, nu mijn vrienden van OV-fiets zo succesvol zijn kan ik vrijwel overal 'mijn' fiets uit het rek halen. Bij regen verplaats ik mij luxueus per taxi.

Die week tijd per maand houd ik helaas niet over, maar de luxe om op mijn gemak van A naar B te gaan wel! En behalve het milieu is ook mijn portemonnee mij nog elke dag dankbaar voor mijn keuze.

Of u nu kiest voor verplaatsen per auto of dat u in de omstandigheden bent om er uw gemak van te nemen in de trein: voor iedereen staan er in dit nummer legio mogelijkheden om duurzaam te reizen. Ik wens u veel leesplezier!

Heleen van der Sanden
Hoofdredacteur

In groene
banen: berg-
wandeling
in het
Montferland

70

Wij zijn benieuwd naar uw reacties op ons magazine. Stuur uw brieven voor 15 oktober naar: Postbus 151, 5280 AD Boxtel. (De redactie behoudt zich het recht voor brieven in te korten of niet te plaatsen.)

Koolzaadolie tanken

Naar aanleiding van de nodige discussie in jullie blad heb ik een vraag. Ik heb gehoord dat nieuwe dieselauto's van sommige mer-

ken al geschikt zijn voor rijden op koolzaadolie. Nu is koolzaadolie in Nederland slechts op 2 plaatsen te tanken, maar: het is niet brandbaar, dus je kunt bij wijze van spreken 10 jerrycans vullen en thuis opslaan. Hier is heel veel concrete winst te halen voor het milieu, toch?

Marjan van Veen (via e-mail)

Koolzaadolie als brandstof voor (diesel-) auto's is volop in ontwikkeling. Zodra er zicht is op een grotere markt, komen we hier zeker op terug. Vooralsnog zijn er te weinig tankmogelijkheden voor consumenten, maar dat gaat zeker veranderen in de toekomst. Zie ook het kaderartikel op pagina 10 en volgende. (Red.)

Luieren

Graag wil ik reageren op het artikel milieuvriendelijk luieren. In het artikel wordt vermeld dat de firma Knowaste uit Arnhem de wegwerpluiers recycleert. Niet alleen wegwerpluiers, maar ook incontinentiemateriaal. Bij een kind weet je dat het – normaliter – binnen een aantal jaren zindelijk is. Bij een steeds verder vergrijzende bevolking zal het gebruik van incontinentiemateriaal enorm toenemen. Dit kan per persoon zelfs meer dan tientallen jaren in beslag nemen! Hier is dan ook de grootste besparing van afval te behalen. Het zou een goede zaak zijn als

de overheid het recyclen van dit materiaal verplicht zou stellen, te beginnen bij instellingen. Overigens: als particulier kun je niet alleen luiers, maar ook incontinentiemateriaal aanbieden bij een inzamelpunt van Knowaste. Vraag ernaar bij uw eigen gemeente.

Micheline Leemans, Boxtel

Hartelijk dank voor uw aanvulling! Op de website van Knowaste, www.knowaste.nl, is overigens ook makkelijk na te kijken welke gemeenten al meedoen met de inzameling. (Red.)

Groen Parijs

In het winternummer stond een artikel over groene adressen in Parijs. Ik vroeg me af of jullie toevallig, na Parijs en Den Haag, ook nog plannen hebben om een artikel over Londen te schrijven. In ieder geval zou ik dat zeer op prijs stellen.

Lieneke Gerzon (via e-mail)

Dank voor uw suggestie! We zullen bekijken of Groen Londen binnenkort ook in het magazine kan verschijnen. Een interessante optie, zeker omdat Londen erg actief is met de Mondiale Voetafdruk. (Red.)

De Kleine Aarde en E.On

Met enige verbijstering zag ik in het laatstverschenen nummer van *De Kleine Aarde* een paginagrote advertentie van energiebedrijf E.On. Die verbijstering groeide nog, toen ik op de website van *De Kleine Aarde* ontdekte dat E.On een van de sponsors is van het Centrum voor een duurzame leefstijl. Hoe kan dat? E.On is een Duits bedrijf dat sinds kort ook op de Nederlandse markt opereert en onder andere energiebedrijf NRE heeft overgenomen. Wat is er mis met E.On? Ik noem twee markante feiten waaruit blijkt dat E.On een 'foute' keuze is: Ten eerste is E.On een van de bedrijven die in Nederland een nieuwe kolencentrale wil bouwen. Kolencentrales zijn de meest vervuilende energiecentrales. Ten tweede heeft E.On een fors aandeel in de kern-energiesector. *De Kleine Aarde* zet zich vanaf 1972 in voor schone energie en heeft daarin altijd een belangrijke voortrekkers- en voorbeeldfunctie vervuld. Binnen de huidige HIER-campagne is *De Kleine Aarde* ook prominent aanwezig. Daar wordt onder andere het 100% duurzame energiebedrijf Greenchoice ten voorbeeld gesteld. Hoe geloofwaardig is *De Kleine Aarde* als er met verschillende monden wordt gesproken? Het kan toch niet waar zijn dat *De Kleine Aarde* op de nieuwe 'Markplaats voor Duurzaam Leven' ook haar eigen principes en idealen te grabbel gooit omwille van financieel gewin?

Marta Resink, Eindhoven

De Kleine Aarde werkt samen met partners aan duurzaamheids-initiatieven. Dat houdt niet noodzakelijkerwijs in dat *De Kleine Aarde* alle activiteiten van haar partners goedkeurt. De relatie met E.On is een voortzetting van de relatie die tussen NRE en *De Kleine Aarde* is opgebouwd. *De Kleine Aarde* heeft onder meer ook relaties met specifieke groene-energieleveranciers als Greenchoice en Oxxio. (Red.)

De auto in mondiaal perspectief

Je kunt geen blad meer openslaan of er wordt een slimme innovatie gemeld om de auto schoner en veiliger te maken. En velen spannen zich in om ons Het Nieuwe Rijden te leren. Goede ontwikkelingen. Kunnen we dus zonder zorgen auto blijven rijden? De ultieme duurzaamheidsvraag bij elke menselijke activiteit is of die activiteit in principe voor alle wereldbewoners is 'weggelegd'. Is dat met de privé-auto het geval? Als een olievlek breidt het autobezit zich over de aarde uit. Dat is extra zorgelijk, omdat de productie van auto's een even grote Voetafdruk heeft als het rijden ermee. Gemiddeld werden ze de afgelopen jaren 300 kilo zwaarder.

In Nederland rijden nu ruim 7 miljoen personenauto's. Met 16 miljoen mensen rijden we dus bijna 1 op 2, baby's en bejaarden meegerekend. Een dergelijke autodichtheid op mondiale schaal vormt ongetwijfeld een droommarkt voor de sector, maar voor het milieu zal dit toch veel te ver gaan.

Natuurlijk kun je de auto niet geïsoleerd bekijken. Het gaat uiteindelijk om onze totale claim op de mondiale gebruiksruimte, ofwel onze totale Voetafdruk. Maar bijvoorbeeld ook het vliegverkeer groeit als kool, en de wereldbevolking, en de gemiddelde consumptie per persoon groeien zelfs nog sneller...

Feit is dat de aarde nu al te klein is: we vergen samen ongeveer een kwart meer van de planeet dan duurzaam mogelijk is. De groei van het mondiale autopark zal de aarde dus verder degraderen. Verbeteringen worden door die groei snel weer ingehaald: het rebound-effect.

De Kleine Aarde ondersteunt in dit nummer stappen naar een meer duurzame automobilititeit. Maar uiteindelijk zullen er dus meer veranderingen nodig zijn.

Juist een zo dichtbevolkt landje als Nederland zou het duurzame voorbeeld moeten geven, met een intelligent nationaal openbaar vervoersysteem, aangevuld met lokaal beleid waarin de fiets de hoofdrol krijgt. Zodat we om te beginnen zelf wat meer gaan bewegen.

Hoe een taxiritje op de open dag van *De Kleine Aarde* mensen op ideeën kan brengen bewijst de volgende brief.

Familiefiets

Op uw open dag een paar jaar geleden reden wij in de Velotaxi. In Parijs, Berlijn et cetera zie je ze regelmatig maar in Nederland niet. Ik heb de leverancier opgezocht, die zit in Berlijn: Velotaxi (zie www.velotaxi.de en www.velotaxi.nl).

Ik ben op onderzoek gegaan hoe wij de eerste familie in Nederland kunnen worden met een Velotaxi in plaats van een auto voor 75% van ons transport. Ik heb contact gezocht met de mensen van het Velotaxi-bedrijf in Amsterdam. Naar hun weten worden Velotaxi's in Nederland alleen als taxi gebruikt.

Ik begrijp dit niet. We hadden gehoopt dat de Belastingdienst dit als 'fiets van de zaak' zou zien, maar dat is niet zo. Het enige lichtpuntje is dat je 18 eurocent zakelijk

mag aftrekken voor je eigen spierkracht. We moeten de € 8.500,- aanschafkosten dus eerst privé ophoesten. Als je subsidie kunt krijgen voor een hybride-auto, waarom dan niet voor zoiets? Ik ga in elk geval verder met mogelijkheden onderzoeken voor subsidies, reclame op de fiets, hulp van de Belastingdienst, hulp van desnoods ministers van innovatie en ecologie etcetera!

Christien Mathon (via e-mail)

Een goed idee! U kunt misschien een brief aan mevrouw Cramer, de minister van VROM, sturen, met de nuchtere vraag waarom wel voor de wat betere auto en niet voor deze zeer schone familiefiets subsidie wordt gegeven. (Red.)

Velotaxi

In grote Europese steden als Amsterdam rijden in totaal meer dan duizend Velotaxi's. Het voertuig is uitgerust met 21 versnellingen, een elektromotor ter ondersteuning, accu's, stuurinrichting, schijfremmen, een kussen voor de passagiers en een ergonomische zit voor de trapper.

BRIEVEN

VAN LEZERS

Wij zijn benieuwd naar uw reacties op ons magazine. Stuur uw brieven voor 15 oktober naar: Postbus 151, 5280 AD Boxtel. (De redactie behoudt zich het recht voor brieven in te korten of niet te plaatsen.)

Koolzaadolie tanken

Naar aanleiding van de nodige discussie in jullie blad heb ik een vraag. Ik heb gehoord dat nieuwe dieselauto's van sommige mer-

ken al geschikt zijn voor rijden op koolzaadolie. Nu is koolzaadolie in Nederland slechts op 2 plaatsen te tanken, maar: het is niet brandbaar, dus je kunt bij wijze van spreken 10 jerrycans vullen en thuis opslaan. Hier is heel veel concrete winst te halen voor het milieu, toch?

Marjan van Veen (via e-mail)

Koolzaadolie als brandstof voor (diesel-) auto's is volop in ontwikkeling. Zodra er zicht is op een grotere markt, komen we hier zeker op terug. Vooralsnog zijn er te weinig tankmogelijkheden voor consumenten, maar dat gaat zeker veranderen in de toekomst. Zie ook het kaderartikel op pagina 10 en volgende. (Red.)

Luieren

Graag wil ik reageren op het artikel milieuvriendelijk luieren. In het artikel wordt vermeld dat de firma Knowaste uit Arnhem de wegwerpluiers recyclet. Niet alleen wegwerpluiers, maar ook incontinentiemateriaal. Bij een kind weet je dat het – normaliter – binnen een aantal jaren zindelijk is. Bij een steeds verder vergrijzende bevolking zal het gebruik van incontinentiemateriaal enorm toenemen. Dit kan per persoon zelfs meer dan tientallen jaren in beslag nemen! Hier is dan ook de grootste besparing van afval te behalen. Het zou een goede zaak zijn als

de overheid het recyclen van dit materiaal verplicht zou stellen, te beginnen bij instellingen. Overigens: als particulier kun je niet alleen luiers, maar ook incontinentiemateriaal aanbieden bij een inzamelpunt van Knowaste. Vraag ernaar bij uw eigen gemeente.

Micheline Leemans, Boxtel

Hartelijk dank voor uw aanvulling! Op de website van Knowaste, www.knowaste.nl, is overigens ook makkelijk na te kijken welke gemeenten al meedoen met de inzameling. (Red.)

Groen Parijs

In het winternummer stond een artikel over groene adressen in Parijs. Ik vroeg me af of jullie toevallig, na Parijs en Den Haag, ook nog plannen hebben om een artikel over Londen te schrijven. In ieder geval zou ik dat zeer op prijs stellen.

Lieneke Gerzon (via e-mail)

Dank voor uw suggestie! We zullen bekijken of Groen Londen binnenkort ook in het magazine kan verschijnen. Een interessante optie, zeker omdat Londen erg actief is met de Mondiale Voetafdruk. (Red.)

Hoe een taxiritje op de open dag van De Kleine Aarde mensen op ideeën kan brengen bewijst de volgende brief.

Familiefiets

Op uw open dag een paar jaar geleden reden wij in de Velotaxi. In Parijs, Berlijn et cetera zie je ze regelmatig maar in Nederland niet. Ik heb de leverancier opgezocht, die zit in Berlijn: Velotaxi (zie www.velotaxi.de en www.velotaxi.nl).

Ik ben op onderzoek gegaan hoe wij de eerste familie in Nederland kunnen worden met een Velotaxi in plaats van een auto voor 75% van ons transport. Ik heb contact gezocht met de mensen van het Velotaxi-bedrijf in Amsterdam. Naar hun weten worden Velotaxi's in Nederland alleen als taxi gebruikt.

Ik begrijp dit niet. We hadden gehoopt dat de Belastingdienst dit als 'fiets van de zaak' zou zien, maar dat is niet zo. Het enige lichtpuntje is dat je 18 eurocent zakelijk

mag aftrekken voor je eigen spierkracht. We moeten de € 8.500,- aanschafkosten dus eerst privé ophoesten. Als je subsidie kunt krijgen voor een hybride-auto, waarom dan niet voor zoiets?

Ik ga in elk geval verder met mogelijkheden onderzoeken voor subsidies, reclame op de fiets, hulp van de Belastingdienst, hulp van desnoods ministers van innovatie en ecologie etcetera!

Christien Mathon (via e-mail)

Een goed idee! U kunt misschien een brief aan mevrouw Cramer, de minister van VROM, sturen, met de nuchtere vraag waarom wel voor de wat betere auto en niet voor deze zeer schone familiefiets subsidie wordt gegeven. (Red.)

De Kleine Aarde en E.On

Met enige verbijstering zag in het laatstverschenen nummer van *De Kleine Aarde* een paginagrote advertentie van energiebedrijf E.On. Die verbijstering groeide nog, toen ik op de website van De Kleine Aarde ontdekte dat E.On een van de sponsors is van het Centrum voor een duurzame leefstijl. Hoe kan dat?

E.On is een Duits bedrijf dat sinds kort ook op de Nederlandse markt opereert en onder andere energiebedrijf NRE heeft overgenomen. Wat is er mis met E.On? Ik noem twee markante feiten waaruit blijkt dat E.On een 'foute' keuze is:

Ten eerste is E.On een van de bedrijven die in Nederland een nieuwe kolencentrale wil bouwen. Kolencentrales zijn de meest vervuilende energiecentrales. Ten tweede heeft E.On een fors aandeel in de kern-energiesector.

De Kleine Aarde zet zich vanaf 1972 in voor schone energie en heeft daarin altijd een belangrijke voortrekkers- en voorbeeldfunctie vervuld. Binnen de huidige HIER-campagne is De Kleine Aarde ook prominent aanwezig. Daar wordt onder andere het 100% duurzame energiebedrijf Greenchoice ten voorbeeld gesteld. Hoe geloofwaardig is De Kleine Aarde als er met verschillende monden wordt gesproken? Het kan toch niet waar zijn dat De Kleine Aarde op de nieuwe 'Markplaats voor Duurzaam Leven' ook haar eigen principes en idealen te grabbel gooit omwille van financieel gewin?

Marta Resink, Eindhoven

De Kleine Aarde werkt samen met partners aan duurzaamheids-initiatieven. Dat houdt niet noodzakelijkerwijs in dat De Kleine Aarde alle activiteiten van haar partners goedkeurt. De relatie met E.On is een voortzetting van de relatie die tussen NRE en De Kleine Aarde is opgebouwd. De Kleine Aarde heeft onder meer ook relaties met specifieke groene-energieleveranciers als Greenchoice en Oxxio. (Red.)

De auto in mondiaal perspectief

Je kunt geen blad meer openslaan of er wordt een slimme innovatie gemeld om de auto schoner en veiliger te maken. En velen spannen zich in om ons Het Nieuwe Rijden te leren. Goede ontwikkelingen. Kunnen we dus zonder zorgen auto blijven rijden? De ultieme duurzaamheidsvraag bij elke menselijke activiteit is of die activiteit in principe voor alle wereldbewoners is 'weggelegd'. Is dat met de privé-auto het geval? Als een olievlek breidt het autobezit zich over de aarde uit. Dat is extra zorgelijk, omdat de productie van auto's een even grote Voetafdruk heeft als het rijden ermee. Gemiddeld werden ze de afgelopen jaren 300 kilo zwaarder.

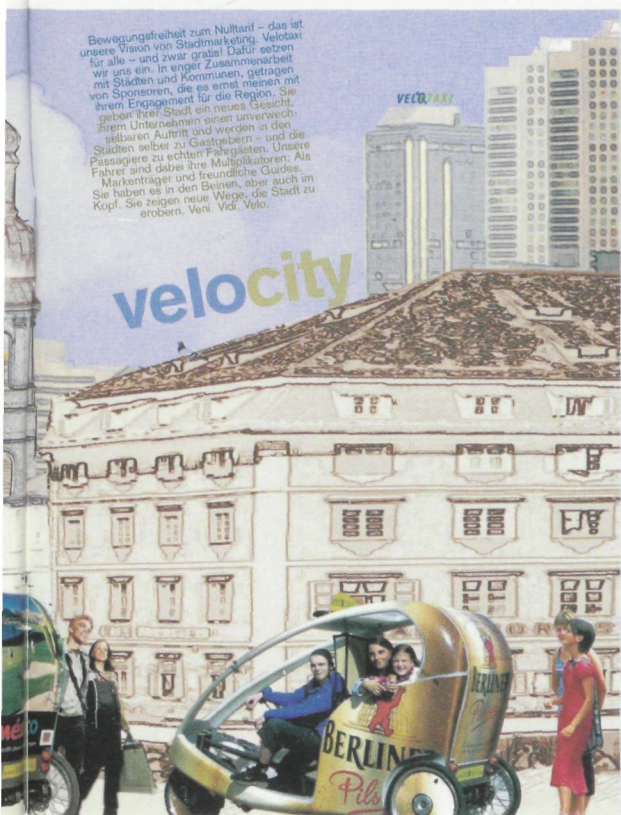
In Nederland rijden nu ruim 7 miljoen personenauto's. Met 16 miljoen mensen rijden we dus bijna 1 op 2, baby's en bejaarden meegerekend. Een dergelijke autodichtheid op mondiale schaal vormt ongetwijfeld een droommarkt voor de sector, maar voor het milieu zal dit toch veel te ver gaan.

Natuurlijk kun je de auto niet geïsoleerd bekijken. Het gaat uiteindelijk om onze totale claim op de mondiale gebruiksruimte, ofwel onze totale Voetafdruk. Maar bijvoorbeeld ook het vliegverkeer groeit als kool, en de wereldbevolking, en de gemiddelde consumptie per persoon groeien zelfs nog sneller...

Feit is dat de aarde nu al te klein is: we vergen samen ongeveer een kwart meer van de planeet dan duurzaam mogelijk is. De groei van het mondiale autopark zal de aarde dus verder degraderen. Verbeteringen worden door die groei snel weer ingehaald: het rebound-effect.

De Kleine Aarde ondersteunt in dit nummer stappen naar een meer duurzame automobilititeit. Maar uiteindelijk zullen er dus meer veranderingen nodig zijn.

Juist een zo dichtbevolkt landje als Nederland zou het duurzame voorbeeld moeten geven, met een intelligent nationaal openbaar vervoersysteem, aangevuld met lokaal beleid waarin de fiets de hoofdrol krijgt. Zodat we om te beginnen zelf wat meer gaan bewegen.

Velotaxi
In grote Europese steden als Amsterdam rijden in totaal meer dan duizend Velotaxi's. Het voertuig is uitgerust met 21 versnellingen, een elektromotor ter ondersteuning, accu's, stuurinrichting, schijfremmen, een kussen voor de passagiers en een ergonomische zit voor de trapper.

AGENDA HERFST 2007

Voor de activiteiten van De Kleine Aarde: zie pagina 38.

24 t/m 30 september

Week van de Smaak

In de Week van de Smaak zijn in veel restaurants, winkels en biologische boomgaarden bijzondere biologische gerechten en producten te proeven.

Meer info: www.biologica.nl of tel. (030) 233 99 70

Tot eind september

Euro Land Art

Op acht plekken in Het Groene Woud in Brabant. Land Art is een artistieke expressie die gebruikt wordt om het landelijk gebied op een nieuwe manier te verkennen. Meer info: www.eurolandart.nl

September Groene Maand

Het thema van de Groene Maand 2007 is: Landschap en Cultuurhistorie. Allerlei organisaties bieden activiteiten rondom dit thema aan.

Meer info: www.groenemaand.nl

17 t/m 24 oktober WetenWeek

Thema: Topje van de IJsborg – en dan? Publieksvoorlichting over wetenschap en techniek. Meer info: www.wetenweek.nl

27 oktober Nacht van de Nacht

De Nacht van de Nacht is bedoeld om aandacht te vragen voor de schoonheid van de duisternis en de bedreiging ervan door de toenemende verlichting in Nederland. In heel Nederland worden die nacht activiteiten ontplooid.

Meer info: www.laathetdonkerdonker.nl

16 oktober

Wereldvoedseldag

Meer info: www.wereldvoedseldag.nl

3 november

Landelijke Natuurwerkdag

Dag waarop vrijwilligers actief aan het werk zijn in de natuur. Overzicht van plaatsen: www.natuurwerkdag.nl

september-november

De Groene Passage Rotterdam 10 jaar

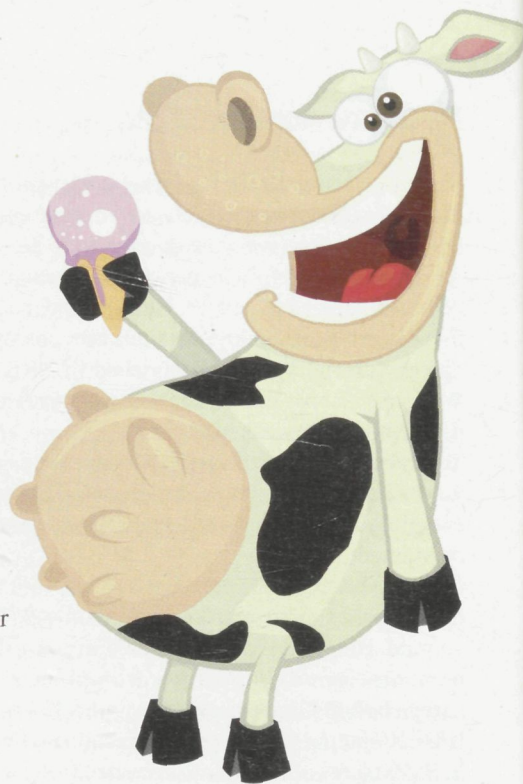
Tien jaar geleden opende De Groene Passage in Rotterdam haar deuren. Dit unieke winkelcentrum viert zijn jubileum met een uitgebreid feestprogramma van lezingen, workshops en excursies.

Meer info: www.degroenepassage.nl

KOUD KUNSTJE:

Ben & Jerry's koeien laten schone windjes

Volgens de Provinciale Milieufederatie en de HIER-campagne voldoet de productieketen van Ben & Jerry's ijs, van koe tot vriezer, aan alle richtlijnen van een klimaatneutraal product. Ook de productie van ijs heeft invloed op het klimaat. Dat begint al bij de koe die melk produceert voor het roomijs. Elke koe laat af en toe methaangas ontsnappen en dat draagt bij aan de opwarming van de aarde. Er zijn wereldwijd 1,4 miljard koeien en elke koe produceert gemiddeld 440 gram methaan per dag. Ben & Jerry's investeert miljoenen om emissies terug te dringen in het totale productieproces. Daaronder valt het terugdringen van deze winderige emissies door het diervoer aan te passen, zodat het spijsverteringsgemak van de koeien wordt verhoogd. Ben & Jerry's compenseert het deel waar technologie geen oplossing biedt om methaangasemissies te voorkomen, door te investeren in duurzame energieprojecten in ontwikkelingslanden. Door al deze maatregelen is het ijs van Ben & Jerry's het eerste klimaatneutrale roomijs dat op de wereld gemaakt wordt. Sinds kort verkoopt het Eco-café van De Kleine Aarde ook ijs van Ben & Jerry's!

Week van de Vooruitgang

De Week van de Vooruitgang (16 t/m 22 september) betekent een week lang groen licht voor lopen, fietsen, openbaar vervoer en kritisch autogebruik om zo meer schone lucht en rust en ruimte in wijken en binnensteden te creëren. Voor het eerst doen de vier grote Nederlandse steden mee aan de Autovrije Dag, dit jaar op 16 september. Met de Autovrije Dag laten gemeenten en bewoners zien dat steden een stuk schoner en mensvriendelijker worden door meer ruimte te geven aan voetgangers, fietsers en openbaar vervoer. Op het moment draagt het autoverkeer voor ongeveer 10 procent bij aan de uitstoot van broeikasgassen. Dit aandeel stijgt nog steeds. Daarnaast levert het verkeer de voornaamste bijdrage aan uitstoot van fijnstof en stikstofoxides in het stedelijk gebied. Volgens het Milieu- en Natuurplanbureau overlijden jaarlijks in Nederland zo'n 18.000 mensen tot tien jaar eerder aan de gevolgen van luchtvervuiling door autoverkeer. Meer info: www.weekvandevooruitgang.nl

Eén auto minder!

Steeds meer niet-autobezitters pronken met het bezit dat zij niet hebben. Duizenden fietsen in Europa zijn getooid met een sticker 'Eén auto minder!' De stickers maken zichtbaar hoeveel mensen bijdragen aan de oplossing van de klimaatproblemen, een schonere lucht en een rustiger wereld. Bestellen kan via www.omslag.nl of door € 0,50 per sticker plus € 1,- verzendkosten over te maken op postbankrekening 753665 van Omslag in Eindhoven. Vermeld 'Eén auto minder!' en uw postadres.

Groene stoelen favoriet

Touroperators GoBest en Sunrise hebben als eersten in Nederland een CO₂-compensatie-optie in hun boekingsformulier opgenomen. Dit betekent dat alle reizigers bij het boeken van hun (vlieg)vakantie een keuze moeten maken of ze al dan niet van hun stoel een *Green Seat* willen maken. De samenwerking tussen GoBest, Sunrise en GreenSeat is een ongekend succes. Sinds de lancering van de unieke samenwerking dit voorjaar, koos ruim 38% van de vakantiegangers bij hun boekingen voor een GreenSeat.

GoBest en Sunrise onderscheiden zich in hun samenwerking met GreenSeat van andere reisorganisaties, doordat het CO₂-compensatiebedrag dat de klanten bij hun keuze voor een GreenSeat betalen wordt berekend over de exact gevlogen afstand. Compensatie gaat via duurzame energieprojecten en door de aanplant en bescherming van bossen over de hele wereld. Door te compenseren via deze projecten blijft de totale hoeveelheid broeikasgassen in de atmosfeer gelijk en is uw stoel dus groen. Ga naar www.greenseat.nl om te compenseren voor uw eigen reis.

‘Stadsauto’ Sharky rijdt 557 op 1

Het Nederlandse studententeam ‘The HydrocRuisers’ van de Haagse Hogeschool/TH Rijswijk heeft in mei de ‘Urban Concept’-wedstrijd in de Europese Shell Eco-marathon gewonnen. Het team legde met zijn ‘stadsauto’ Sharky op waterstof maar liefst 557 kilometer af op (omgerekend) slechts één liter benzine. De Urban Concept-wedstrijd is onderdeel van de Europese Shell Eco-marathon op het circuit Nogaro in Zuid-Frankrijk. In deze marathon deden 250 studententeams uit 20 Europese landen een aanval op de recordafstand uit 2005 van 3.836 kilometer op één liter benzine. In totaal deden 40 teams mee in de stadsautocategorie. Tweede werd een Deense technische universiteit met 306 kilometer op één liter brandstof. Een Belgisch team reed 195 kilometer en werd daarmee derde. De andere categorie, die van de ‘prototypes’, werd gewonnen door een Frans technisch lyceum uit Nantes met 3.039 kilometer op (omgerekend) één liter benzine. In deze klasse bleef het record uit 2005 in de boeken. Zwitserse studenten van de Polytechnische School van Zürich legden in dat jaar 3.836 kilometer af.

WEBTIPS

Inpakken en wegwezen

Op www.inpaklijst.nl kunnen reizigers gratis een inpaklijst samenstellen voor de vakantie die zij gepland hebben. Uit een steekproef van deze onafhankelijke website bleek dat Frankrijk en Spanje de meest populaire vakantiebestemmingen zijn. Opvallend is dat 39% van de kampeersders gaat fietsen tijdens de vakantie en dat de meesten (19%) hun eigen fiets meenemen.

Oplossingen voor klimaatproblemen

Het Wereld Natuur Fonds heeft Ecofys onderzoek laten doen naar het terugdringen van de uitstoot van broeikasgassen. Via energiebesparing en de inzet van duurzame energie kunnen tientallen procenten uitstoot gereduceerd worden. Het rapport ‘The WWF Climate Solutions Vision for 2050’ is te downloaden via www.wnf.nl (klik op nieuwsitems). Ecofys is een adviesbureau op het gebied van duurzame energie, energiebesparing en klimaatverandering met vestigingen in elf Europese landen.

Persoonlijke milieutest

Met de persoonlijke milieutest - ontwikkeld door de Consumentenbond in samenwerking met Milieu Centraal - kan de persoonlijke milieudruk vergeleken worden met die van de gemiddelde Nederlander. Na het invullen van een aantal vragen over bijvoorbeeld energie- en waterverbruik, voedingsgewoonten en vakanties, verwerkt de test de antwoorden in een score. De tests zijn leuk en leerzaam om te doen. Meer info: www.milieucentraal.nl

De Mondiale Voetafdruk, ontwikkeld door De Kleine Aarde, is ook een persoonlijke milieutest. Deze laat tevens zien hoe burgers in andere delen van de wereld scoren in hun persoonlijke milieutest.

Meer info: www.voetenbank.nl

Goed voor
uw portemonnee
én het milieu

Het Nieuwe Rijden

Een auto gebruiken en milieubewust leven: twee zaken die lijnrecht tegenover elkaar lijken te staan. Maar nieuwe ontwikkelingen maken het autogebruik milieuvriendelijker. Een van de belangrijkste ontwikkelingen is: Het Nieuwe Rijden. Alom aangeprezen, maar maakt het nu echt zoveel verschil? Wij namen de proef op de som en gingen een dag op stap met Hayley Lazell (25), autocoureur en slipinstructrice.

TEKST: VELLAH BOGLE FOTO'S: PETER VAN MULKEN EN VELLAH BOGLE

Hayley is het type dat alle vooroordelen over coureurs ontkracht. Wie een stoere vent in een macho bolide verwacht die zijn voet niet van het gaspedaal kan houden, heeft het mis: voor me staat een jonge meid in een kort rokje. Haar trotse bezit: een kleine, degelijke Seat. De rit gaat vandaag van Amsterdam naar Wassenaar, waar Hayley's race-auto staat. Daar gaan we ook even een ritje in maken.

Doorschakelen

Nauwlettend houd ik in de gaten of dit raceduiveltje zich op de gewone weg aan de richtlijnen van Het Nieuwe Rijden houdt. Ik betrap haar al snel op recalcitrant gedrag.

Volgens Het Nieuwe Rijden is het verstandig om bijtijds door te schakelen naar een volgende versnelling; liefst al voor de 2.000 toeren. Dat betekent dat je in de stad in principe al in de vierde of vijfde versnelling kunt rijden. Hayley trekt zich hier weinig van aan: "Ik heb een hekel aan schakelen. Ik schakel in de stad wel vaak tijdig door, maar ga meestal niet verder dan de derde versnelling. Je kunt niet snel optrekken, dus schakel je dan de hele tijd heen en terug." Wanneer we de snelweg opgaan, hoor ik de motor brommen.

"Inderdaad, ik schakel laat door", geeft Hayley toe. "Meestal kies ik ervoor pas bij 2.500 tot 3.000 toeren door te schakelen, zodat ik goed door kan rijden. Ik heb op het racecircuit gemerkt dat de motor lekkerder loopt als je hem eerst even laat doortrekken. Overigens is 2.500 toeren in vergelijking daarmee nog beschaafd: tijdens het racen schakelen we meestal pas door wanneer we bijna bij de toerenbegrenzer zitten, dus bij 6.000. De reden is simpel: hoe hoger je in je toeren zit, hoe makkelijker een auto in de volgende versnelling doortrekt. Met racen is dat uiteraard van groot belang: je wilt niet terugvallen. Maar ook in het verkeer vind ik het heel storend als mensen heel vroeg doorschakelen, waardoor ze vertragen en dan veel gas moeten bijgeven om weer op de oude snelheid te komen." Overigens is het niet met alle auto's mogelijk om je altijd aan de 2.000 toeren te houden: op een stuk waar we 120 km mogen, rijdt de Seat in zijn 5 op 3.100 toeren.

Uitrollen

Wanneer we ongeveer halverwege onze rit zijn, komen we in een file terecht. Ik zucht: als ik ergens een hekel aan heb, is het optrekken, afremmen, optrekken en afremmen. Maar nee hoor: Hayley zet de auto in zijn vrij en laat hem rustig doorrollen. Alleen wanneer het verkeer weer een beetje door begint te lopen, schakelt ze naar zijn 2 en geeft gas.

Bij Het Nieuwe Rijden wordt het advies gegeven om de auto, wanneer je een verkeerslicht of kruispunt nadert, in de versnelling waarin

je zit te laten uitrollen en pas wanneer je stilstaat terug te schakelen naar de eerste versnelling. Op die manier verbruik je minder brandstof, slijten je remmen minder snel en kun je gemakkelijk doorrijden wanneer het licht voortijdig weer op groen springt of het kruispunt vrij is.

Onze coureur doet het anders: door de auto in zijn vrij te zetten. (Opmerking redactie: bij moderne auto's die na 1990 zijn geproduceerd kost dit echter toch brandstof. Door het gas los te laten in de versnelling, stopt de brandstoftoevoer.) Wanneer ze vroegtijdig verder kan, zet ze de auto vanuit de vrije stand in de tweede of derde versnelling en vervolgt haar weg.

Een bijkomend voordeel van deze rolmethode blijkt tijdens onze rit: een auto een paar tientallen meters voor ons schrikt van een andere auto en trapt op de rem. Deze schrikreactie wordt om ons heen overgenomen en overal beginnen de rode remlichten te branden. Maar als coureur is Hayley gewend aan onverwachte gebeurtenissen en door goed te kijken heeft ze al lang gezien dat er niets aan de hand is. Omdat ze voldoende afstand heeft gehouden tot de auto voor haar, hoeft ze niet bang te zijn dat ze bovenop haar voorganger klappt als ze niet afremt. Ze zet de auto dus opnieuw in zijn vrij en rolt rustig door tot iedereen is gekalmeerd en verder rijdt. "Op die manier geef ik namelijk ook een rustig verkeersbeeld aan de mensen die achter me rijden, waardoor de situatie niet escaleert", legt Hayley uit. Ik moet toegeven: het ritje gaat erg soepel. In plaats van afwisselend terugvallen en optrekken, rijden we het grootste gedeelte met een

Annemarie Postma: "Ik geloof in de wijsheid van het lichaam. Het heeft een ongelooflijk zelfherstellend vermogen en beheerst de kunst om de balans terug te vinden wanneer deze is verstoord. Daarom kies ik ervoor mijn lichaam bewust en gezond te voeden. Met eten, drinken, gezonde gedachten en met dankbaarheid. De producten van Amanprana helpen me mijn natuurlijke gewicht te behouden en mijn levenskracht op een serene en blijvende manier te versterken. Zonder mijzelf lichamelijk of geestelijk geweld aan te doen. Met liefde voor mijzelf zoals ik ben. Met respect voor mijn lichaam zo(perfect)als het is".

Annemarie kiest voor serene levenskracht van Amanprana

▼ Slank & vitaal sapje met omega-3/6/7/9

Foto: Rene van Maarseveen

KOMKOMMERSMOOTHIE

Snijd een komkommer in grove stukken. Blendeer met een snuijfe Herbamare kruidenzout, vers gemalen peper en dragonazijs tot een romige massa. Plaats de smoothie 20 min. in de koelkast. Voeg al roerend 1 eetl. Okinawa Omega Happy Perilla Special van Amanprana toe en geniet.

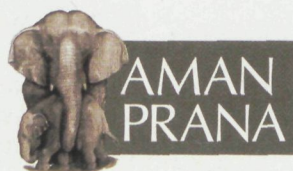
GEZOND EN SLANK TUSSENDOORTJE

Een kommetje biogardeyoghurt met 1 theelepel agavesiroop, 1 eetl. Amanprana kokosvezels, 1 eetl. Amanprana bio-tarwekiemen en 1 koffielepel Okinawa Omega Happy Perilla Special van Amanprana. Roeren. Smakelijk!

HAAR NIEUWE BOEK NU TE KOOP

In haar boek "Het lichaam is perfect" lees je hoe je in 7 weken 7 principes leert toepassen voor een gezond en slank lichaam. Een 7 weken eetplan met vele lekkere, gezonde recepten en tips om naar jezelf en naar je eet- en leefgewoonten te kijken. Veel voedingsboeken geven kennis over voeding, dit boek geeft je inzicht in jezelf. Van harte aanbevolen door Amanprana. Nu in de boekhandel. Meer op www.hetlichaamisperfect.nl.

SERENE LEVENSKRACHT

▼ Annemarie's favoriet: very berrysmoothie

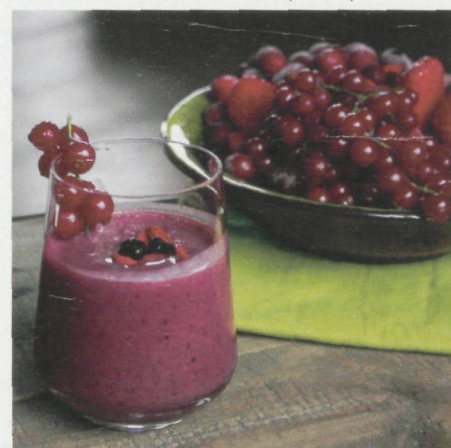

Foto: Rene van Maarseveen

VERY BERRYSMOOTHIE

Blendeer tot een smeulige smoothie: 1 mok biogardeyoghurt, 1 eetl. extra vierge kokosolie van Amanprana, 1 hand rode bessen, 1 hand bosbessen, 1 hand aardbeien, 1 hand frambozen (of 2 koppen gemengde biobosvruchten uit de vriezer). Werk af met wat bessen en 50 ml aloë-verasap.

DE PRODUCTEN VAN AMANPRANA

zijn verkrijgbaar in natuurvoedingswinkels. Het Amanprana gamma omvat extra vierge bakoliën, geconcentreerde omega-3/6/7/9, tarwekiemen, kokosvezels, antimicrobiële snijplanken. Meer info op www.noble-house.tk

constante snelheid. Ook dit is een eigenschap van Het Nieuwe Rijden, alleen past Hayley dit juist toe door laat te schakelen.

Ze zit zelfverzekerd achter het stuur, en hoewel haar handelingen kordaat zijn, ben ik verrast door de rustige rijstijl. "Mensen denken altijd dat coureurs ook maniakken in het verkeer zijn", erkent Hayley. "Het tegendeel is waar. We leven ons uit op het circuit; daardoor hebben we juist geen behoefte om in het gewone verkeer onnodig veel snelheid te maken. Bovendien leer je door te racen bepaalde handelingen die ook in gewone situaties goed van pas kunnen komen: je anticipeert beter, schrikt minder snel van onverwachte situaties en bent gewend altijd uit te kijken naar een uitweg."

Motor af

Ze gelooft dan ook niet in het principe om je motor bij stops van langer dan 20 seconden altijd uit te zetten. Hayley: "Natuurlijk zet ik mijn motor wel af wanneer de brug open staat. Maar ik vind het gevaarlijk om de motor uit te schakelen wanneer je een paar auto's voor je hebt staan bij een rood verkeerslicht. Niet omdat je geen tijd hebt om op te trekken wanneer het groen wordt, maar omdat je nooit de kans zult hebben om een uitweg te zoeken, wanneer er iets gebeurt. Weet je hoeveel mensen van achteren worden aangereden wanneer ze stilstaan voor een verkeerslicht? Wanneer je kunt zien dat iemand achter je niet kan of gaat stoppen, kun je opzij sturen, mits je motor aanstaat. Bij bruggen zijn doorgaans geen uitwijkmogelijkheden, daarom zet ik daar wel de motor af."

Slipstream

Hoewel autoracen absoluut geen milieuvriendelijke sport is, heeft Hayley er wel trucjes mee geleerd die haar soms ook op de weg kunnen helpen brandstof te besparen. "Wanneer je auto wind tegen heeft, verbruikt deze meer brandstof – denk maar aan fietsen: met tegenwind heb je ook meer energie nodig om vooruit te komen. Ik ga dan wel eens achter een vrachtwagen rijden en laat me meetrekken door de *slipstream*. Dan kan ik mijn voet van het gaspedaal halen en toch rustig meerijden. Op het circuit maak je te allen tijde gebruik van de zuigkracht van de andere wagens. Máár," waarschuwt Hayley, "dit wil ik niemand aanraden! Als je niet weet wat je doet, is het heel gevaarlijk, want je kunt ook tegen de vrachtwagen worden aangezogen

of niet weten hoe je er goed uit kunt komen, waardoor je de controle over je voertuig kwijtraakt."

Luchtweerstand

Het is een zonnige dag en het wordt al snel broeierig in de auto. Een airco heeft dit tweedehandse karretje niet – maar goed ook, want ook die verbruikt energie en de koelvloeistof is milieubelastend! – maar de ramen kunnen wel open. Toch? "Liever niet," zegt Hayley. "Door lucht in de auto toe te laten creëer je luchtweerstand, waardoor de auto harder moet trekken. Maar vooruit, ik zet het dakraampje open." Omdat het raampje slechts op een kiertje omhoog kan worden geklapt, is de luchtweerstand veel minder groot. Gelukkig hoeft je 's zomers dus niet helemaal weg te smelten als je milieubewust te werk wilt gaan.

Zuinig en schoon?

Is de ene brandstof schadelijker voor het milieu dan de andere? Alle brandstoffen hebben uitstoot van CO₂ tot gevolg. Het hangt af van de soort brandstof hoeveel CO₂ dat is. Auto's stoten ook het giftige CO uit (dit is minimaal bij een optimale verbranding). Laat een garage checken of de verbranding goed plaatsvindt. Het is niet eenvoudig om een algemeen advies te geven over de minst milieubelastende brandstof. Op www.milieucentraal.nl vindt u een aantal praktische tips.

Koop een zo nieuw mogelijke auto met energielabel A of B.

Bij auto's vanaf bouwjaar 2001, en in dezelfde grootteklasse, is de volgorde van minder naar meer milieubelastend:

- Hybride-auto.
- Benzineauto, LPG-auto met G3-installatie of dieselauto met roetfilter.
- Dieselauto zonder roetfilter.

Bij een vergelijking van oudere auto's van vóór 2001, is bij eenzelfde bouwjaar de beste volgorde:

- LPG-auto met G3-installatie, benzineauto met driewegkatalysator of dieselauto met roetfilter.
- LPG-auto zonder G3-installatie, oudere benzineauto zonder driewegkatalysator.
- Dieselauto zonder roetfilter.

Biobrandstoffen Het is mogelijk om milieuvriendelijker te rijden met uw auto, door te kiezen voor een biobrandstof, zoals bio-ethanol (van suikerbieten of graan) voor benzineauto's en biodiesel (van koolzaadolie) voor dieselauto's. Deze brandstoffen zijn duurder, en (nog) slecht verkrijgbaar in Nederland, maar ze kunnen de CO₂-uitstoot met vijftig tot zeventig procent verminderen. Er zijn verschillende vormen van biobrandstoffen, ze zijn niet allemaal even duurzaam.

(lees verder op pagina 12)

'De juiste bandenspanning is van belang voor een lager brandstofgebruik.'

Bandenspanning

Wanneer we in Wassenaar aankomen, kan ik Hayley's racemonster meteen *spotten*. Buiten de garage staat een zwarte BMW, waar in grote letters op het zijraam *Hayley* geplakt is. Het kan niet missen. Maar voordat we een ritje in de BMW gaan maken, wil Hayley nog even de bandenspanning van haar Seat controleren. "Dit doe ik minstens één keer per week. Een goede bandenspanning is niet alleen van belang voor je brandstofverbruik, maar je rijdt ook een stuk comfortabeler op goedgevulde banden." In haar garage kan ze het gratis doen, maar bij tankstations moet je er vaak voor betalen. "Dat vind ik zo'n absolute onzin," frons ze. "Het gaat om een beetje lucht en lucht is van iedereen. Volgens mij houdt juist dat je ervoor moet betalen – hoe weinig het ook is – veel mensen tegen om de bandenspanning te meten."

Brullende motor

Het degelijke meisje verdwijnt de garage in en komt een paar minuten later weer naar buiten, nu gehuld in een stoer racepak. Van het brave uiterlijk is weinig over. En dat Hayley zich hier lekker in voelt, is duidelijk. Ze nodigt me uit om naast haar plaats te nemen voor een proefritje. De rechterdeur wil echter niet meer open en dus moet ik me in de rolkooi in allerlei bochten wringen om op de passagiersstoel terecht te kunnen komen. Comfortabel is het niet, maar door de grote stalen constructie en de dubbele stoelriemen voelt het wel heel veilig. Een paar straten verwijderd van de garage begint het platteland al en kunnen we veilig wat meer vaart maken. Zodra we de woonwijk uitrijden en de weg zich leeg voor ons uitstrekt, trapt Hayley het gaspedaal in en word ik diep in de racestoel gedrukt. De motor brult: geen wonder met 120 kilometer en 6.000 toeren. Milieuvriendelijk is dit absoluut niet, maar ik moet toegeven: spannend is het wel.

'Mensen denken altijd dat coureurs ook maniakken in het verkeer zijn.'

Zuinig en schoon? (vervolg van pagina 10)

Veel automobilisten en bedrijven zien nog af van de aankoop van een auto die rijdt op aardgas, biogas of ethanol omdat deze brandstoffen slecht verkrijgbaar zijn. Deze auto's bieden echter veel voordelen voor het milieu en de portemonnee.

Een oplossing voor het doorbreken van de impasse in de markt voor alternatieve brandstoffen en auto's die hierop rijden, is meer vulpunten met alternatieve brandstoffen, en een landelijke dekking. De minister van Verkeer en Waterstaat stelt daarom dit jaar circa 2 miljoen euro aan subsidie beschikbaar om een landelijk dekkend netwerk te realiseren van aardgastankstations en vulpunten voor ethanol en andere milieuvriendelijke brandstoffen. Hiermee is de belangrijkste belemmering om over te stappen naar een auto die rijdt op aardgas, biogas of ethanol weggenomen voor particuliere en leaserijders. Pomphouders van alternatieve brandstoffen zien dan ook het rendement toenemen, wat verdere investeringen mogelijk maakt. De markt voor zowel de auto's als de brandstof is dan weer volop in beweging!

Meer info: www.senternovem.nl/co2-personenvervoer

Hybride auto's Een hybride auto (hybride = mengvorm) is zo'n twintig tot veertig procent zuiniger dan een gewone auto. Een verbrandingsmotor en een elektromotor vormen samen de aandrijving van de hybride auto. De eerste wordt bij een lage belasting niet gebruikt. Remt u via de elektromotor, dan wint de auto bovendien energie terug. Ook deze auto's kennen (onder bepaalde voorwaarden) korting op de BPM en motorrijtuigenbelasting.

Elektrische auto's Deze auto's worden elektrisch aangedreven met batterijen. Hier kleven nogal wat nadelen aan: lange oplaadtijden, hoge kosten. Elektrisch vervoer kan voor specifieke doeleinden in het stadsvervoer zeker interessant zijn.

Waterstof Rijden op waterstof is (nog) niet interessant. In de huidige situatie vindt toepassing van waterstof nauwelijks plaats. Wellicht biedt dit in de toekomst kansen.

Meer info: www.top10.hier.nu/overzicht%20brandstoffen.pdf

Later vraag ik Hayley wat ze van Het Nieuwe Rijden vindt. "Het is simpelweg onmogelijk om de rijstijl van Het Nieuwe Rijden toe te passen als coureur. Er is wel een aantal elementen dat ook op het circuit van belang is. Zo wil je zo min mogelijk luchtweerstand hebben en is het noodzakelijk om vooruit te kunnen kijken en te anticiperen op wat er gebeurt. Op het circuit is het immers niet ongevoel dat iemand uit de bocht vliegt en dat je een ander moet zien te ontwijken. Maar autoracen is per definitie een sport waar snelheid en hoge toerentallen een grote rol spelen. Milieuvriendelijk zal het nooit worden."

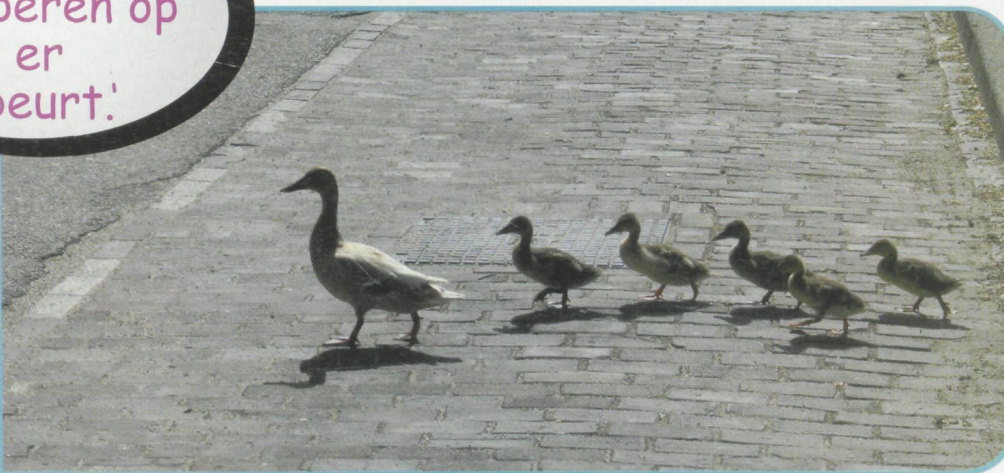
'Je moet vooruit kijken en anticiperen op wat er gebeurt.'

"Daarentegen, als we het hebben over het gewone rijden, denk ik dat het goed is dat mensen hierover worden voorgelicht. Natuurlijk zit er ook een financieel aspect aan: benzine wordt steeds duurder en als je door een aantal regeltjes toe te passen brandstof kunt besparen, dan zeg ik daar geen nee tegen. Ook het milieu speelt natuurlijk een rol. Wij zijn verantwoordelijk voor het behoud van een schone wereld voor de volgende generatie. Ik verdien mijn brood als au pair en ben gehecht aan de kinderen. Ik wil graag zien dat zij veilig buiten kunnen spelen en kunnen genieten van de wereld, nu en straks."

Met dank aan:

- Het Nieuwe Rijden: www.hetnieuwerijden.nl
- Het ministerie van Volkshuisvesting, Ruimtelijke Ordening en Milieu: www.vrom.nl
- Hans Wellink: www.hanswellink.nl

Het Nieuwe Rijden in het kort

Het Nieuwe Rijden heeft als doel om automobilisten, beroepschauffeurs en wagenparkbeheerders aan te zetten tot een energie-efficiënter aankoop- en rijgedrag. Het is inmiddels geïmplementeerd in de RIS-rijopleiding (Rijopleiding in stappen), die volgend jaar verplicht wordt. Uitgangspunten van Het Nieuwe Rijden zijn:

- * Schakel zo vroeg mogelijk door naar een hogere versnelling; bij maximaal 2.500 toeren, voor diesel bij maximaal 2.000 toeren.
- * Rijd zoveel mogelijk met een gelijkmatige snelheid en een laag toerental in een zo hoog mogelijke versnelling.
- * Kijk zo ver mogelijk vooruit en anticipeer op het overige verkeer.
- * Ziet u dat u snelheid moet minderen of dat u moet stoppen voor een verkeerslicht, laat dan tijdig gas los en laat de auto in de versnelling van dat moment uitrollen.
- * Zet de motor ook af bij kortere stops.
- * Controleer maandelijks de bandenspanning. Door regelmatige controle en het op spanning houden van uw banden bespaart u al snel één tot twee volle tanks per jaar. Dat kan oplopen tot € 125 per jaar. Doorgerekend naar alle automobilisten in Nederland zou dat een jaarlijkse besparing opleveren van minstens 110 miljoen liter brandstof.
- * Maak, indien mogelijk, gebruik van accessoires, zoals toerenteller, *cruisecontrol* en boordcomputer.
 - Een **toerenteller** helpt bij het bepalen van het juiste toerental om op te schakelen naar een hogere versnelling;
 - Een **cruisecontrol** kan de snelheid van een auto veel beter constant houden dan zelfs een geoefende bestuurder;
 - Een **boordcomputer** geeft onder andere het gemiddelde en actuele brandstofverbruik weer. U leert dus welk rijgedrag welke invloed heeft op het brandstofverbruik.

(lees verder op pagina 14)

De Kleine Aarde biedt nu voordelig een training Het Nieuwe Rijden aan! Deze is bedoeld voor degenen die roepen: "Eerst zien, dan geloven!" of die Het Nieuwe Rijden eens grondig uitgelegd willen krijgen. Deze training wordt op verschillende plekken in het land gegeven door Verkeers Veiligheids College Rijssen (VVCR). Vellah Bogle nam de proef op de som.

TEKST: VELLAH BOGLE

Ook zo'n cursus doen? Kijk voor de speciale aanbieding op de volgende pagina!

Training Het Nieuwe Rijden

Net buiten Lelystad ligt het testcentrum van de VVCR. Het is vroeg in de ochtend als ik aankom, de dauw staat nog op het gras. Vandaag zal ik ondervinden wat Het Nieuwe Rijden precies inhoudt, tijdens een training van een halve dag.

De benaming Het Nieuwe Rijden klinkt alsof ik mezelf een totaal andere rijstijl aan zal moeten leren, maar zo erg blijkt het gelukkig niet te zijn. Door een paar simpele regels te leren, kan ik niet alleen zuiniger, maar ook milieubewuster rijden. Dat klinkt mooi, maar ik wil natuurlijk bewijzen zien.

Ik krijg een routebeschrijving van een rit die zo'n twintig minuten zal duren. De auto is voorzien van een boordcomputer die onder andere de gemiddelde snelheid en het gemiddelde verbruik bij honderd kilometer berekent. Ik zal nu moeten rijden zoals ik gewend ben.

De auto rijdt lekker, de route leidt door groene gebieden en de cursisten naast me zijn goed gezelschap, dus ik heb niets te klagen. Karren met die hap!

Tot dusver niets nieuws onder de zon. Maar wanneer we terugkomen, is het tijd voor de schoolbanken. In een uurtje krijgen we uitgelegd wat Het Nieuwe Rijden precies inhoudt. Het klinkt simpel: eerder doorschakelen, goed vooruitkijken, een constante snelheid (proberen te) behouden en niet afremmen, maar uit laten rollen. Tijd voor de praktijk. De bedoeling is dat we dezelfde rit als vanochtend opnieuw rijden, maar nu in de Nieuwe Rijstijl.

Moeilijk is het niet, anders is het wel. Waar je gewoonlijk pas bij 3.000 toeren door zou schakelen, hoor je dat nu al bij 2.000 toeren te doen. De auto rijdt daardoor inderdaad comfortabel, maar ik moet er nog wel aan wennen. Waar ik gewoonlijk terug zou schakelen naar de tweede versnelling in de bocht, neem ik de rotonde in de derde versnelling. Het kan gemakkelijk, maar zelfs de cursist naast me grijpt even naar z'n stoel. "Het voelt vreemd als passagier, want je denkt dat de bestuurder de macht over het voertuig kwijt is." Niets is minder waar, dit gaat soepel!

Het uit laten rollen kost wel enige oefening: doe je het te vroeg, dan sta je te vroeg stil, maar als je te lang wacht, dan moet je alsnog bijremmen. Het is een kwestie van gewenning.

Ik ben benieuwd naar het resultaat. Ja, Het Nieuwe Rijden is comfortabel en niet moeilijk om jezelf aan te leren, maar heeft het wel effect?

Win-winsituatie

Het is tijd voor het moment van de waarheid: de uitslagen. De resultaten zijn verrassend. We hebben tussen de negen en zestien procent bespaard op ons brandstofverbruik, terwijl we even lang of soms zelfs korter over de tweede rit hebben gedaan. Een win-win situatie: Het Nieuwe Rijden is makkelijk, comfortabel en spaart niet alleen het milieu, maar ook de portemonnee!

Het Nieuwe Rijden in het kort (vervolg van pagina 13)

Gebruik minder energie.

Let bij de aanschaf van een nieuwe auto op het energielabel. De categorieën worden aangegeven met de letters A tot en met G en met kleuren: (drie tinten) groen voor zuinig, geel voor gemiddeld en (drie tinten) rood voor onzuinig. Auto's met een groen label (A-, B- of C-label) zijn zuiniger dan andere auto's van dezelfde grootte. Het is dus altijd de moeite waard om op het energielabel te letten. Over het algemeen geldt dat kleinere auto's zuiniger zijn dan grotere auto's. Daarnaast zijn nieuwe auto's veel schoner dan oudere auto's. Dit is goed voor het milieu en de luchtkwaliteit.

Ga bewust om met energievreters.

Snelheid: boven de 100 km/uur neemt het brandstofverbruik snel toe.

Apparatuur: de grootste brandstofverbruiker is de airconditioning. Als de airco op half vermogen aanstaat, neemt het brandstofverbruik met 3 tot 10 procent toe.

Luchtweerstand: haal uw dakkoffer, imperiaal of fietsenrek van de auto zodra u deze niet meer nodig hebt.

Gewicht: elke 10 kg extra gewicht betekent 0,1 liter meer verbruik per 100 kilometer.

Een GPS-systeem bespaart gemiddeld 18% op uw brandstofgebruik!

Aanbieding: tot 70% korting!

Training Het Nieuwe Rijden

Met Het Nieuwe Rijden bespaart u makkelijk 10% op het brandstofverbruik van uw auto. De beste manier om dit aan te leren is in een intensieve rijstijltraining door een gecertificeerde instructeur. In samenwerking met VVCR biedt De Kleine Aarde u een rijstijltraining Het Nieuwe Rijden aan van een halve dag. U betaalt voor deze training nu maar de helft, namelijk € 55,-. Vrienden van De Kleine Aarde betalen slechts € 30,-.

U verdient uw investering bij toepassing van het geleerde in circa 3 tot 6 maanden terug!

De korting op de trainingen is beschikbaar voor de eerste 200 inschrijvingen. Bij overtekening bieden we u de mogelijkheid om tegen kostprijs (€ 110,-) deel te nemen aan de rijstijltraining Het Nieuwe Rijden, of af te zien van deelname.

Meld u aan via de antwoordkaart in dit nummer!

Data:

In 2007:

3, 7 en 15 november

1, 7, 12 en 18 december

In 2008:

7, 15 en 18 januari

De tijden zijn 's ochtends van 9.15 – 12.45 uur en 's middags van 13.15 – 16.45 uur.

**Reageer
snel: slechts
200 trainingen
met korting
beschikbaar!**

Deze actie is mogelijk gemaakt door subsidies van onder andere het VSBfonds en het programma Het Nieuwe Rijden van de rijksoverheid.

Rijstijltips

Paul Offerman (54) is marketing manager bij het Verkeers Veiligheids College Rijssen (VVCR). Vanaf 1995 is hij nauw betrokken bij de ontwikkeling van rijstijltrainingen voor beroepschauffeurs en automobilisten. Hiervoor werkt hij veel samen met private ondernemingen en overheidsinstanties in binnen- en buitenland. Nederland is mede door de inzet van

SenterNovem koploper op het gebied van brandstofbesparing door rijstijlverbetering.

De belangrijkste rijstijltips van Paul Offerman in het kader van Het Nieuwe Rijden:

1. Schakel tussen 2.000 en 2.500 toeren
2. Bij rood licht het gaspedaal loslaten
3. Rij 80 in de 5e versnelling
4. Let op de juiste bandenspanning

Waarom schakelen onder 2.500 toeren?

Een deel van het vermogen dat een automotor levert, gaat verloren aan inwendige wrijvingsverliezen. Deze verliezen zijn evenredig met het toerental. Wanneer u met lage toerentallen rijdt, blijven deze verliezen tot een minimum beperkt, wat gunstig is voor het brandstofverbruik. Bovendien neemt de efficiëntie van een automotor toe naarmate u hem zwaarder belast. De energie wordt dan efficiënter opgewekt. Het meest efficiënt rijdt u door bij het optrekken zo snel mogelijk naar hogere versnellingen over te schakelen en daarin relatief veel gas te geven. Dat gaat in een hoge versnelling automatisch omdat u dan meer gas moet geven om vlot op te kunnen trekken. Door de technische verbeteringen van de laatste jaren presteren moderne motoren meer bij lagere toerentallen. Om optimaal van de efficiëntie van een automotor gebruik te maken, kunt u bij benzine- en lpg-motor een maximum schakeltoerental van 2.500 aanhouden. Aangezien dieselmotoren hun efficiëntie in de regel bij nog lagere toerentallen ontwikkelen dan benzinemotoren, kunt u hiervoor een schakeltoerental van rond de 2.000 toeren per minuut aanhouden.

Top-10 energie

De Stichting Natuur en Milieu is initiatiefnemer van de Top-10 voor energiezuinige auto's. Een handig hulpmiddel bij de keuze van een auto.

TEKST: LEONIE VINK

"Het eerste wat je je moet afvragen is: heb ik die auto echt nodig? Is dat het geval, kies dan voor de auto die het zuinigste is in het gebruik." Aan het woord is Christian Nobel, beleidsmedewerker mobiliteit van de Stichting Natuur en Milieu. De Auto-Top-10 wordt sinds 2006 ieder kwartaal gepubliceerd onder de vlag van HIER. HIER is een initiatief van meer dan 40 maatschappelijke organisaties in Nederland die zich zorgen maken om de ernstige gevolgen van klimaatverandering. Daarom roepen zij mensen op tot ander gedrag. "Met de Auto-Top-10 willen we consumenten die op zoek zijn naar een (andere) auto een handvat geven", vertelt Nobel. "Wie een auto koopt, moet weten wat de beste keuze is. In de Top-10 vind je de energiezuinigste modellen in verschillende segmenten." Dat onderscheid in segmenten wordt gemaakt omdat het moeilijk is om een Mini met een Voyager te vergelijken. "Omdat de consument vaak al een beeld heeft van het soort auto dat nodig is, hanteren wij de segmenten die de ANWB ook gebruikt: mini's, kleine middenklassers, middenklassers en grote middenklassers, zowel in benzine- als dieselluitvoering."

Energieverbruik

Alleen de benzine- en dieselauto's met het laagste energieverbruik en de minste CO₂-uitstoot komen in aanmerking voor een plekje in de Top-10. De hoeveelheden roet en NO_x (stikstofoxide) zijn buiten beschouwing gelaten. Dieselauto's moeten echter wel voorzien zijn van een roetfilter willen ze een plekje op de lijst kunnen bemachtigen. Ook de allergrootste auto's

en SUV's zijn buiten beschouwing gelaten. "Die stoten zoveel CO₂ uit en zijn zo brandstofonvriendelijk dat we ze niet op de lijst willen."

Milieuvoordeel

Zijn de resultaten van zo'n Auto-Top-10 meetbaar? Daarover is Nobel heel duidelijk. "Dat voordeel is al duidelijk in cijfers aantoonbaar. Het Wereld Natuur Fonds heeft berekend wat het veranderde klimaatbewustzijn voor de auto-industrie betekent. Bij invoering van de Auto-Top-10 lagen de verkoopcijfers van de auto's uit deze lijst gemiddeld lager dan die van andere auto's, maar sinds het derde kwartaal van 2006 is een duidelijke stijging merkbaar. Sterker nog, sinds de invoering van de Auto-Top-10 hebben ongeveer 70.000 mensen bewust een andere keuze gemaakt bij het kopen van een auto", aldus Nobel. Ook de invoering van de energielabels op auto's – wie een energiezuinige auto koopt, ontvangt een korting op de BPM, de aanschafbelasting – draagt bij aan een verkoopstijging van energiezuinige auto's.

Groot of klein

Kijkend naar de Auto-Top-10 kun je je afvragen of het beter is om de beste grote middenklasser te kopen of juist een kleinere auto die gemiddeld scoort. Op www.milieucentraal.nl staan vuistregels voor het kopen van een nieuwe of gebruikte auto. "Kijk eerst eens naar de alternatieven", raadt Nobel aan. "Bijvoorbeeld de fiets of het openbaar vervoer. Voor wie minder dan 10.000 km rijdt is autodelen of carpoolen een goede oplossing. En als je toch een

auto nodig hebt, kijk dan kritisch naar wat je nodig hebt. Veel mensen kiezen een auto op basis van het feit dat ze één keer per jaar met een caravan op vakantie gaan. Als je met zo'n zware auto dagelijks in de file staat draag je nodeloos bij aan de klimaatverandering. Je kunt in zo'n geval beter een kleinere auto aanschaffen. Milieu Centraal heeft berekend dat je met het geld dat je aan brandstof bespaart, in de vakantie een grotere auto kunt huren én nog geld overhoudt! Mijn tip: kies een zo klein mogelijke auto en de zuinigste uit de Top-10."

Leasemarkt

Ook zakelijke leaserijders kunnen een positieve bijdrage leveren aan het milieu. Omdat tachtig procent van de nieuw verkochte auto's via een leaseconstructie in gebruik wordt genomen, is deze markt belangrijk voor de zuinigheid van het toekomstige particuliere wagenpark. "Steeds vaker kunnen leaserijders zelf een auto uitzoeken. Gelukkig bieden werkgevers ook steeds vaker groene leasewagens aan of zelfs een leasebudget waarmee werknemers profiteren van bijvoorbeeld een combinatie van fiets, treinabonnement en een kleine leasewagen."

Meer info:

www.autoverbruik.nl
www.nationalezuinigheidstest.nl
www.dezuinigsteauto.nl
www.transportenenvironment.org
www.snm.nl
www.milieucentraal.nl
www.top10.hier.nu

AANSCHAFTIPS VOOR EEN GEBRUIKTE AUTO

- Koop een auto die past bij het doel waarvoor u hem wilt gebruiken (dus niet te groot).
- Dieselauto's zijn vaak erg vervuילend. Een roetfilter kan hierin verbetering brengen. Voor roetfilters kunt u milieusubsidie krijgen vanaf bouwjaar 1995.
- Moderne auto's, met een bouwjaar vanaf 2001, belasten het milieu aanzienlijk minder dan oudere auto's.
- Een toerenteller, boordcomputer, navigatiesysteem en cruise

control zijn brandstofbesparende accessoires.

- Airconditioning, een motor met grotere inhoud, een automatische versnellingsbak, vierwielaandrijving en brede velgen en banden verhogen het brandstofverbruik en de uitstoot.
- Kijk niet teveel naar de aanschafprijs van een gebruikte auto. Een grote auto kan aantrekkelijk geprijsd zijn, maar de kosten voor afschrijving, brandstof, verzekering, wegenbelasting en onderhoud zijn veel hoger dan voor een kleinere auto.

ezuinige auto's

ranen minder milieubelastende auto.

De winnaars:

Categorie	Merk/Model	Verbruik (km/l)	CO ₂ -uitstoot (gram/km)
Mini benzine	Citroën C1	21,7	109
	Daihatsu Cuore	21,7	109
	Peugeot 107	21,7	109
	Toyota Aygo	21,7	109
Mini diesel	Peugeot 1007	20,8	125
Kleine middenklasse benzine	Daihatsu Sirion 2	20,0	118
Kleine middenklasse diesel	Volkswagen Polo Blue Motion	25,6	102
Middenklasse MPV benzine	Toyota Prius	23,3	104
Middenklasse MPV diesel	Citroën C4	21,3	120
Grote middenklasse benzine	BMW 3-serie	15,9	151
Grote middenklasse diesel	Volvo S40	20,4	129

Duurzame auto- en fietstestdag

Op zaterdag 10 november houdt De Kleine Aarde in samenwerking met de auto- en fietsbranche de eerste 'duurzame auto- en fietstestdag'. Hier kunt u duurzaamheid beleven! Alle innovaties op het gebied van duurzame mobiliteit staan hier voor u uitgestald. Maak een proefrit in een duurzame en/of zuinige auto, een hybride-auto of een auto op aardgas. Of probeer eens een innovatieve fiets; bijvoorbeeld een handige vouwfiets of een bakfiets waar kinderen en de wekelijkse boodschappen met gemak in gaan. Daarnaast is er informatie, bijvoorbeeld over autodelen, Het Nieuwe Rijden en groene autoverzekeringen. Er is volop vermaak voor jong en oud.

Waar? VVCR-terrein in Lelystad,
voor routebeschrijving zie www.vvcr.nl
VEC Midden-Nederland
Talingweg 98
8218 NX Lelystad
Telefoon: 0900 - 235 88 27

Wanneer? Zaterdag 10 november van 10.00-16.00 uur

Om lange wachttijden voor een proefrit te voorkomen, vragen wij u om u aan te melden via de site van De Kleine Aarde: www.dekleineaarde.nl
We laten maximaal 500 bezoekers toe!

**auto- & fiets-
testdag** van De Kleine Aarde
op 10 november

Ecologische kleding prijzig en moeilijk te verkrijgen? Steeds meer grote merken bieden duurzame kleding aan voor concurrerende prijzen. Zo ook het bekende Zweedse label Hennes & Mauritz (H&M).

TEKST: VELLAH BOGLE

FOTO'S: HENNES & MAURITZ

Bio Basics

H&M produceert al enkele jaren kleding waar biologische katoen in is verwerkt, maar dit werd niet op de kledinglabels kenbaar gemaakt. Daar kwam begin dit jaar verandering in. In de lente bracht H&M een lijn op de markt die puur uit biologische katoen bestaat. Die bleek zo succesvol, dat de collectie in augustus werd uitgebreid. Aan iedereen is gedacht: er zijn kledingstukken voor klanten in alle leeftijden, van baby tot volwassene, in de meest gangbare maten. Op deze manier heeft de klant zelf de kans een bewuste keuze te maken, aldus H&M.

Trendy

H&M bewaakt wel streng de herkenbare stijl van het merk. "Natuurlijk zijn onze klanten bezorgd over het milieu, maar het is ook belangrijk dat de kleding trendy en up-to-date is. De kledingstukken passen geheel in het modebeeld. Ze combineren een bewuste keuze voor materialen met de laatste mode, waardoor je er van buiten net zo goed uit kunt zien als je je van binnen voelt", meent Margareta van den Bosch, hoofd designafdeling van H&M. De herfstcollectie omvat romantische modellen met sportieve details en denim. De lijn met biologische katoen is herkenbaar aan een speciaal label. De prijzen liggen in de normale prijsklasse van H&M; zo kost een jurkje rond de twintig euro en een spijkerbroek zo'n veertig euro.

Groei

Door deze nieuwe collectie groeide het gebruik van biologische katoen wereldwijd enorm. Waar H&M in 2006 nog 30 ton biologische katoen verwerkte, wordt de hoeveelheid dit jaar geschat op 1.100 ton.

Control Union en Organic Exchange

De biologisch geteelde katoen die H&M verwerkt, draagt het certificaat van Control Union. Deze organisatie let erop dat de katoen is verbouwd zonder gebruik te maken van schadelijke chemicaliën en deelt hiervoor certificaten uit. Control Union werkt hiervoor samen met Organic Exchange, een commerciële organisatie zonder winst-oogmerk.

Organic Exchange brengt kledingmerken, winkels en partners samen met katoentelers om de eerstgenoemde partijen inzicht te geven in de bijdrage van organische productie aan een gezonder milieu en maatschappij. Daarnaast richt de organisatie zich op bewustwording bij de consument, zodat deze inziet wat de waarde is van organische productie en weet waar biologische katoen beschikbaar is.

Naast H&M zijn ook grote merken als Nike en Timberland lid van Organic Exchange.

Ecologische kleding prijzig en moeilijk te verkrijgen? Steeds meer grote merken bieden duurzame kleding aan voor concurrerende prijzen. Zo ook het bekende Zweedse label Hennes & Mauritz (H&M).

TEKST: VELLAH BOGLE

FOTO'S: HENNES & MAURITZ

Bio Basics

H&M produceert al enkele jaren kleding waar biologische katoen in is verwerkt, maar dit werd niet op de kledinglabels kenbaar gemaakt. Daar kwam begin dit jaar verandering in. In de lente bracht H&M een lijn op de markt die puur uit biologische katoen bestaat. Die bleek zo succesvol, dat de collectie in augustus werd uitgebreid. Aan iedereen is gedacht: er zijn kledingstukken voor klanten in alle leeftijden, van baby tot volwassene, in de meest gangbare maten. Op deze manier heeft de klant zelf de kans een bewuste keuze te maken, aldus H&M.

Trendy

H&M bewaakt wel streng de herkenbare stijl van het merk. "Natuurlijk zijn onze klanten bezorgd over het milieu, maar het is ook belangrijk dat de kleding trendy en up-to-date is. De kledingstukken passen geheel in het modebeeld. Ze combineren een bewuste keuze voor materialen met de laatste mode, waardoor je er van buiten net zo goed uit kunt zien als je van binnen voelt", meent Margareta van den Bosch, hoofd designafdeling van H&M.

De herfstcollectie omvat romantische modellen met sportieve details en denim. De lijn met biologische katoen is herkenbaar aan een speciaal label. De prijzen liggen in de normale prijsklasse van H&M; zo kost een jurkje rond de twintig euro en een spijkerbroek zo'n veertig euro.

Groei

Door deze nieuwe collectie groeide het gebruik van biologische katoen wereldwijd enorm. Waar H&M in 2006 nog 30 ton biologische katoen verwerkte, wordt de hoeveelheid dit jaar geschat op 1.100 ton.

Control Union en Organic Exchange

De biologisch geteelde katoen die H&M verwerkt, draagt het certificaat van Control Union. Deze organisatie let erop dat de katoen is verbouwd zonder gebruik te maken van schadelijke chemicaliën en deelt hiervoor certificaten uit. Control Union werkt hiervoor samen met Organic Exchange, een commerciële organisatie zonder winst-oogmerk.

Organic Exchange brengt kledingmerken, winkels en partners samen met katoentelers om de eerstgenoemde partijen inzicht te geven in de bijdrage van organische productie aan een gezonder milieu en maatschappij. Daarnaast richt de organisatie zich op bewustwording bij de consument, zodat deze inziet wat de waarde is van organische productie en weet waar biologische katoen beschikbaar is.

Naast H&M zijn ook grote merken als Nike en Timberland lid van Organic Exchange.

Handwerk

Deze Jernhest bakfiets wordt duurzaam en met de hand gemaakt in een milieugecertificeerd fabriekje in Vesterbro in Kopenhagen. De fiets is zeer wendbaar en kan tot 150 kg vervoeren. Ook kan hij, door z'n lage eigen gewicht en handzame frame-uit-één-stuk, makkelijk mee op reis in de trein of óp de auto. De Jernhest bakfiets is er in vele variaties; de riksja voor het vervoer van gehandicapten, een cargo-versie voor monteur, aannemer of tuinman en een huifkar-versie voor een groot gezin of kinderdagverblijf. Maatwerk is mogelijk. Met een Jernhest kan de (tweede) auto de deur uit! Meer info: www.sortejernhest.nl of tel. (070) 345 34 60.

Kom voor een proefrit met bijzondere fietsen en fietskarren naar de Bike Experience, testplaats voor bijzondere fietsen bij De Kleine Aarde in Boxtel. Meer info op www.dekleinearde.nl

Bel

Een fietsbel hoeft niet saai te zijn. Deze fietsbellen zijn te koop in het Eco-café van De Kleine Aarde voor € 4,95. Meer info over fietsbellen en ligfietsen: www.veloxeurope.nl

Bespaar € 350,- tot € 500,- met 'een fiets van de zaak'.

Hebt u geen auto van de zaak? Dan is de kans groot dat u gebruik kunt maken van een 'bedrijfsfiets'-regeling. Fiscaal gezien mag een werkgever eens in de drie jaar een fiets vergoeden mits het aannemelijk is dat u het woon-werkverkeer met die fiets aflegt. Bakfietsen en fietsen-met-bak zijn uitermate geschikt om via het kinderdagverblijf naar uw werk te fietsen en ze komen dan ook voor deze regeling in aanmerking. Via de 'bedrijfsfiets'-regeling kan de aanschaf van de bakfiets tot een bedrag van € 999,- (€ 749,- voor de fiets plus € 250,- voor accessoires en benodigdheden) netto worden vergoed via het brutoloon. Vraag naar de mogelijkheden bij uw werkgever of de werkgever van uw partner! Bron: www.dekinderfietspecialist.nl

Voor het kleine grut en de grote boodschappen!

Zo'n boodschappenwagentje wil iedereen wel voor z'n deur! Prima voor je conditie, je portemonnee en het milieu. Er is voor elk wat wils. Deze bolides kunnen worden voorzien van de nieuwste snufjes: driepuntsgordels voor de kids, bevestigingsgordel voor de maxicosi en voor het (te) zware werk is er zelfs een ingebouwde elektromotor.

Coolle bakfiets!

De Fietzersbond beoordeelde de Nihola Family bakfiets als de beste bakfiets. De Nihola-lijn werd ontworpen door de Deense ingenieur Niels Holme Larsen, die er zijn naam aan gaf. De Nihola-bakfiets heeft het laagste zwaartepunt en stuurt als enige met de voorwielen. Daardoor is deze bakfiets zeer stabiel. Meer info: www.nihola.nl of tel. (075) 647 50 40.

Altijd wind mee

Bewegen. Veel fietsen. Dat is niet alleen goed voor onze gezondheid, maar ook lekker om te doen en goed voor het milieu. Daarvoor zoeken we een fiets die makkelijk en licht is. Met een ingebouwde elektrische motor kunt u ontspannen trappend in korte tijd een flinke afstand afleggen.

Gemak dient de mens. Vanuit die optiek ontwikkelde Sparta de ION. Op het eerste gezicht een normale fiets. In tweede instantie ontdekt u de onzichtbare elektrische motor, geïntegreerd in de achternaaf. En in de framebuis blijkt een krachtige accu verborgen te zitten. Bij de ION moet je wel zelf meetrappen, anders werkt de motor niet. Meer info: www.sparta.nl

Handwerk

Deze Jernhest bakfiets wordt duurzaam en met de hand gemaakt in een milieugecertificeerd fabriekje in Vesterbro in Kopenhagen. De fiets is zeer wendbaar en kan tot 150 kg vervoeren. Ook kan hij, door z'n lage eigen gewicht en handzame frame-uit-één-stuk, makkelijk mee op reis in de trein of óp de auto. De Jernhest bakfiets is er in vele variaties; de riksja voor het vervoer van gehandicapten, een cargo-versie voor monteur, aannemer of tuinman en een huifkar-versie voor een groot gezin of kinderdagverblijf. Maatwerk is mogelijk. Met een Jernhest kan de (tweede) auto de deur uit! Meer info: www.sortejernhest.nl of tel. (070) 345 34 60.

Voor het kleine grut en

Zo'n boodschappenwagentje wil iedereen wel voor z'n deur! Prima voor je conditie, je portemonnee en het milieu. Er is voor elk wat wils. Deze bolides kunnen worden voorzien van de nieuwste snuffjes: driepuntsgordels voor de kids, bevestigingsgordel voor de maxicosi en voor het (te) zware werk is er zelfs een ingebouwde elektromotor.

Coolle bakfiets!

De Fietsersbond beoordeelde de Nihola Family bakfiets als de beste bakfiets. De Nihola-lijn werd ontworpen door de Deense ingenieur Niels Holme Larsen, die er zijn naam aan gaf. De Nihola-bakfiets heeft het laagste zwaartepunt en stuurt als enige met de voorwielen. Daardoor is deze bakfiets zeer stabiel. Meer info: www.nihola.nl of tel. (075) 647 50 40.

Kom voor een proefrit met bijzondere fietsen en fietskarren naar de Bike Experience, testplaats voor bijzondere fietsen bij De Kleine Aarde in Boxtel. Meer info op www.dekleinearde.nl

Bel

Een fietsbel hoeft niet saai te zijn. Deze fietsbellen zijn te koop in het Eco-café van De Kleine Aarde voor € 4,95.

Meer info over fietsbellen en ligfietsen: www.veloxeurope.nl

Bespaar € 350,- tot € 500,- met 'een fiets van de zaak'.

Hebt u geen auto van de zaak? Dan is de kans groot dat u gebruik kunt maken van een 'bedrijfsfiets'-regeling. Fiscaal gezien mag een werkgever eens in de drie jaar een fiets vergoeden mits het aannemelijk is dat u het woon-werkverkeer met die fiets aflegt. Bakfietsen en fietsen-met-bak zijn uitermate geschikt om via het kinderdagverblijf naar uw werk te fietsen en ze komen dan ook voor deze regeling in aanmerking. Via de 'bedrijfsfiets'-regeling kan de aanschaf van de bakfiets tot een bedrag van € 999,- (€ 749,- voor de fiets plus € 250,- voor accessoires en benodigdheden) netto worden vergoed via het brutoloon.

Vraag naar de mogelijkheden bij uw werkgever of de werkgever van uw partner!

Bron: www.dekinderfietspecialist.nl

en de grote boodschappen!

Altijd wind mee

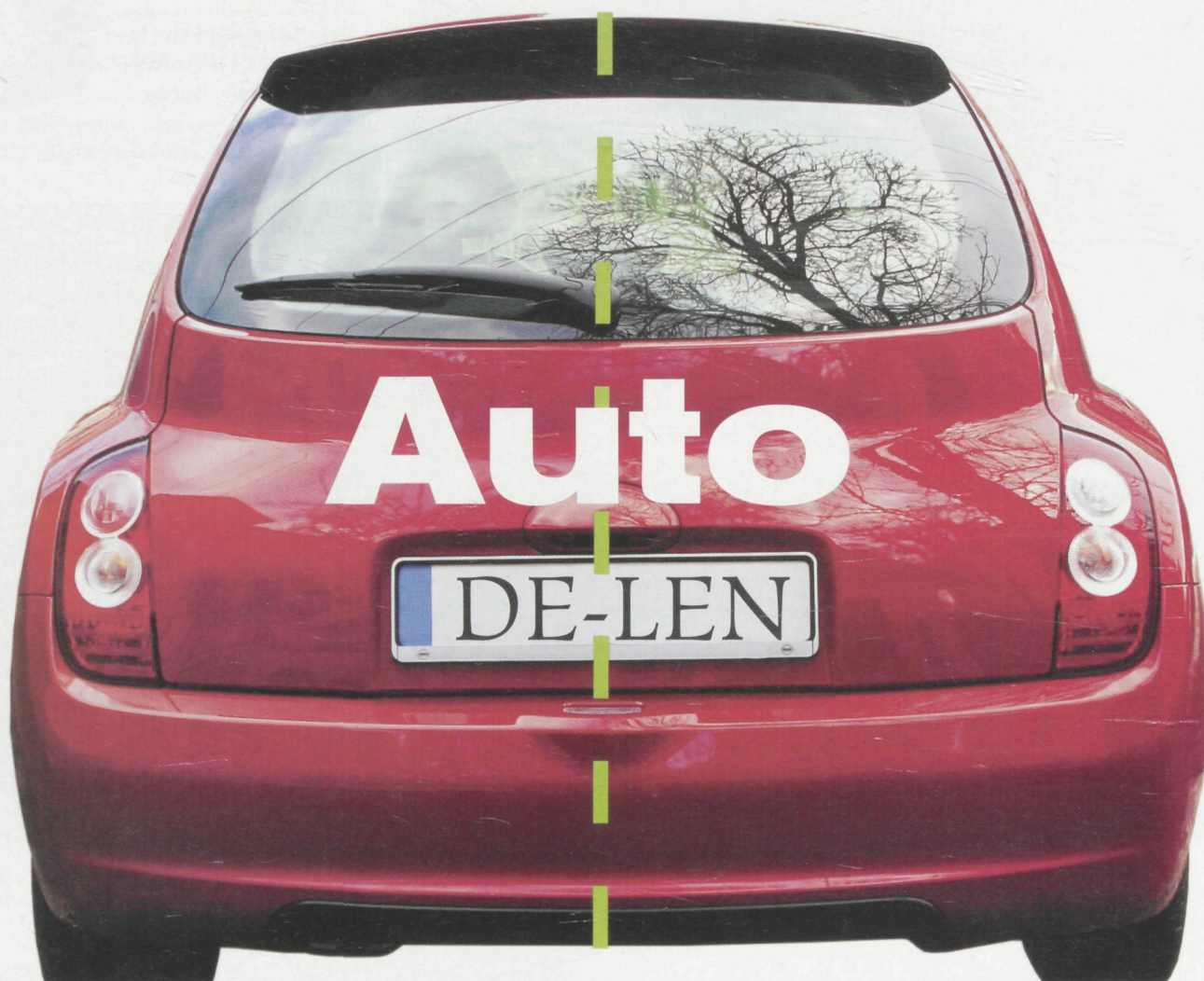
Bewegen. Veel fietsen. Dat is niet alleen goed voor onze gezondheid, maar ook lekker om te doen en goed voor het milieu. Daarvoor zoeken we een fiets die makkelijk en licht is. Met een ingebouwde elektrische motor kunt u ontspannen trappend in korte tijd een flinke afstand afleggen.

Gemak dient de mens. Vanuit die optiek ontwikkelde Sparta de ION. Op het eerste gezicht een normale fiets. In tweede instantie ontdekt u de onzichtbare elektrische motor, geïntegreerd in de achternaaf. En in de framebuis blijkt een krachtige accu verborgen te zitten. Bij de ION moet je wel zelf meetrappen, anders werkt de motor niet.

Meer info: www.sparta.nl

Mijn vriendin Maria belt een uur voor de voorstelling af:
haar dochter is ziek, daarom kan ze niet komen voorrijden
om mij mee te nemen naar het theater. Maar dat is geen probleem.
Ik neem gewoon de Greenwheels, onze deelauto.

TEKST: MARJON WEIJZEN

Greenwheels: zeven auto's om de hoek

Frank Daniëls verruilde negen jaar geleden zijn lease-auto van de zaak voor een abonnement op Greenwheels. De auto staat bij hem om de hoek. Daniëls: "Inmiddels staan er wel zeven auto's, dus mijn vriendin en ik grijpen nooit mis." Voor woon-werkverkeer had hij geen auto nodig, en zijn woonplaats Amsterdam is per openbaar vervoer goed bereikbaar. Daniëls en zijn vriendin kozen voor Greenwheels omdat dit abonnement financieel aantrekkelijk was, en ook goed voor het milieu. Ze gebruiken de Greenwheelsauto onder andere voor bezoeken van een dag aan familie in Friesland en Noord-Brabant. Voor een weekendje-weg huren ze een auto. Met Greenwheelskorting.

Feiten en cijfers: 1.000 uitgiftepunten in 45 gemeenten
abonnement (meerpersoonshuishouden): €12,50 per maand
prijs per kilometer € 0,10 (exclusief brandstof)
prijs per uur: € 2,50; tussen 0.00-8.00 uur gratis

ConnectCar: luxere auto's en meer modellen

ConnectCar werkt op dezelfde manier als Greenwheels. Alleen zijn de grijze Ford Fiesta's wat luxer uitgevoerd dan de Greenwheelsauto's: met airco en radio-cd-speler. Ook is er meer keuze uit modellen (onder andere stationcars). De 250 auto's staan vooral in de Randstad. ConnectCar is onderdeel van autoverhuurbedrijf KAV. Het bedrijf ziet vooral het gebruik in de zakelijke markt stijgen. Met name in Amsterdam en Rotterdam stappen veel bedrijven over van lease-auto's op deelauto's. Vooral voor werknemers die niet veel rijden is het systeem een stuk voordeliger. Ongeveer een derde deel van de klanten gebruikt de auto's voor zakelijke doelen.

Feiten en cijfers: 250 auto's in 30 gemeenten
abonnement (meerpersoonshuishouden): € 12,25 per maand
prijs per kilometer € 0,10 (exclusief brandstof)
prijs per uur: € 2,50; tussen 0.00-7.00 uur gratis

Even later log ik in op de reserveringssite en geef aan dat ik op het dichtstbijzijnde uitgiftepunt, station 's-Hertogenbosch-Centraal, een auto wil reserveren van kwart over zeven tot elf uur. Op het scherm verschijnt de melding dat de auto beschikbaar is. Ik fiets naar het station, stal mijn fiets en houd mijn pas voor een kaartje op de voorruit. De portieren klikken open. Ik stap in, toets mijn toegangscode in en haal de sleutel uit het dashboardkastje. Vervolgens zet ik de stoel en de spiegels goed. De laatste gebruiker moet tegen de twee meter zijn geweest. De rode Peugeot met het groene logo op de deuren en de wielen is startklaar.

Aan het eind van de avond blijf ik nog wat langer napraten dan gepland. Telefonisch verleng ik de reservering. Het *kán* voorkomen dat de auto meteen na je rit door een ander gereserveerd is, maar ik heb dat nog nooit meegemaakt. Op maandagavond is de kans in ieder geval klein dat iemand hem na half twaalf nog nodig zal hebben.

Handig voor een feestje

Ruim vier jaar geleden stuurden de NS mijn partner en mij een brief over de introductie van een Greenwheels-uitgiftepunt in onze woonplaats 's-Hertogenbosch. Als treinreiziger konden wij met korting een abonnement

op dit autodeelsysteem nemen. Het leek ons wel wat. We zijn overtuigde treinreizigers en namen voor het gemak een abonnement op Greenwheels erbij. De combinatie met treinreizen is ideaal. Op de meeste grote stations staat een auto. Handig voor de laatste stukken van trein tot de plaats van bestemming. Ook handig als je in een trein zit die vertraging heeft. Eens maakte ik goede sier toen ik een collega aanbood haar met mijn Greenwheelsauto thuis te brengen. Ze zou anders bijna een uur moeten wachten op de stoptrein. En Greenwheels is reuze handig voor een feestje, als je met het openbaar vervoer niet meer thuis kunt komen. Maak het rustig laat, want na twaalfen hoef je de uren niet meer te betalen.

Greenwheels moet het hebben van de bekendheid die de NS aan het initiatief geven en van mond-tot-mond-reclame, want aan reclame geeft het bedrijf geen geld uit. Het heeft een ijzersterke formule, en die werkt. Oprichter en directeur Jan Borghuis: "Dat de files en de steden groeien, de brandstofprijzen stijgen en de huishoudens kleiner worden, maakt een deelauto steeds aantrekkelijker."

En hoe meer uitgiftepunten er komen, hoe fijnmaziger het net wordt en hoe beter het systeem werkt. Inmiddels staan op duizend punten in het land auto's klaar die u via telefoon of internet kunt reserveren. Dat kan tot een kwartier voor aanvang van de rit.

Annuleren kan kosteloos tot een uur voor vertrek. U betaalt abonnementskosten en kosten per rit voor de tijd, het aantal gereden kilometers en de gebruikte brandstof. Wie minder rijdt dan 12.000 kilometer per jaar is goedkoper uit met Greenwheels. En u hoeft de auto niet te wassen en evenmin te laten repareren.

Geen kinderzitjes

Nadelen zijn er ook. De auto's staan vooral in de grote steden. Als we naar mijn schoonouders in het Friese plaatsje Balk gaan, staat de dichtstbijzijnde auto in Zwolle. De auto's zijn sober. Geen muziek, geen (fiets)imperiaal en geen routeplanner. En je moet je pas bij de hand hebben. Wij hebben met zijn tweeën maar één pas, die we na gebruik wel eens vergeten op zijn vaste plaats terug te leggen. Soms moeten we zoeken naar een parkeerplaats. Want op drukke plekken (bij stations) staat er vaak al een auto op de plek die voor onze deelauto bestemd is. We parkeren de auto dan elders en geven die plaats door aan de Greenwheelslijn. We parkeerden eens per vergissing op een invalideplaats. Dat leverde € 135 boete op; die moesten we als bestuurders echt zelf betalen. We hebben twee kleine kinderen en in ons geval is het ook best lastig dat we steeds zelf de kinderzitjes moeten meenemen. Het wordt tijd dat iemand eens een opvouwbaar kinderzitje

Wheels4all: autobebeerder

Emile van Dantzig woont met zijn vrouw Hanke Niestern en twee kinderen in Bilthoven. Sinds november 2006 zijn ze lid van Wheels4all. "Voor ons komt deze auto, een Daihatsu Sirion, in plaats van de tweede auto. We zijn beheerder van de auto, wat inhoudt dat we ervoor zorgen dat hij schoon en rijklaar is. We delen hem met vijf tot zeven mensen en hij staat bij ons op de oprit. Het bevalt ons zo goed dat we overwegen om, als Hanke volgend jaar dichter bij huis gaat werken, ook onze andere auto de deur uit te doen." Van Dantzig gebruikt de auto een paar keer per week. "Ik kon steeds minder goed tegen filerijden. Nu plan ik mijn vervoermiddelen beter, inclusief openbaar vervoer, en sta daardoor minder in de file. Als ik onverwacht weg moet en er geen auto beschikbaar is, neem ik een taxi."

Feiten en cijfers: 80 auto's in 38 gemeenten, vooral op het platteland
abonnement: €10 per maand (twee personen)
prijs per kilometer: € 0,19 (inclusief brandstof)
prijs per uur: € 2,-; tussen 23.00-7.00 uur gratis

Particuliere vereniging: samen drie auto's

Jacqueline Kuppens woont in een centraalwonenproject in Eindhoven. In 1996 richtte ze met een aantal medebewoners de vereniging 'Deelauto Lismortel' op. Inmiddels heeft de vereniging vijftien leden en drie auto's. Kuppens: "We hebben het zakelijk opgezet, met perfect werkende statuten en een huishoudelijk reglement. In de tien jaar van ons bestaan hebben we al heel wat schade aan de auto's meegemaakt, maar die heeft nooit tot grote problemen geleid. We hebben een eenvoudig systeem: een kastje in de straat met een lijst waarop leden invullen wanneer ze een auto willen gebruiken. Zelf ben ik nogal impulsief. Een heel enkele keer grijp ik daardoor mis. Dan moet ik alsnog de fiets of de bus nemen. Of mijn plannen wijzigen." De verenigingsleden kiezen met elkaar welk type auto wordt aangeschaft. De leden gebruiken de auto's ook voor vakanties – "een kwestie van goed afstemmen" – en de kosten zijn aanmerkelijk lager dan bij commerciële autodeelinitiatieven.

Feiten en cijfers: lidmaatschap: € 45,- eenmalig en € 3,40 per maand
prijs per kilometer: € 0,20 (inclusief brandstof)
prijs per uur: € 0,40, met een instaptarief van € 3,19

Een auto delen met de buren

Sietske en Gerbert Smulders delen een auto met de buren. Gerbert: "Drie jaar geleden spraken we af dat als één van onze tweede auto's het begaf, we samen zouden doen met de andere. Dat is nu het geval met een oude Ford Fiësta. We hebben via Centraal Beheer een gezamenlijke verzekering. Op www.deelauto.nl staat goede informatie en zijn voorbeeldcontracten te downloaden. We hebben zo'n contract aangepast aan onze situatie en wensen. Dat bleek heel eenvoudig te zijn. We hebben elk drie vaste dagen per week de beschikking over de auto. Terwijl wij hem vooral gebruiken om naar ons werk te gaan, maken de buren er meer korte ritten mee in de buurt. Wil iemand de auto op een andere dag gebruiken, dan stemt hij of zij dat af met de buren. Het aantal gereden kilometers en de gemaakte kosten schrijven we in een schriftje in de auto. Eens per halfjaar rekenen we uit wat ieder moet betalen. Wij slaan alle kosten om over het aantal gereden kilometers." De Smulders vinden het grootste voordeel dat ze minder rijden ("je kijkt toch kritischer naar je gebruik") en dat er in hun overvolle straat een koekblik minder staat. Gerbert Smulders: "Financieel maakt het niet eens veel uit, want onze vaste kosten zijn laag. Dat is natuurlijk anders als je een dure auto deelt."

De **Vereniging Gedeeld autogebruik** heeft tussen de 700 en 800 leden. Zij betalen € 20 per jaar en kunnen daarvoor een gezamenlijke verzekering afsluiten (maximaal 4 huishoudens), waardoor de eigenaar van de auto niet gedupeerd wordt als een andere gebruiker schade veroorzaakt.

Greenlease: milieuvriendelijk en zuinig rijden

Milieuvriendelijk leasen kan ook. Greenlease werkt met zuinige auto's en traint elke nieuwe gebruiker in het zuinig rijden. Dit gebeurt door middel van een gratis rijstijltraining van Het Nieuwe Rijden. Dit kan wel 10% in de brandstofkosten schelen. Maar bovenal: het wagenpark van Greenlease rijdt klimaatneutraal. De CO₂-uitstoot wordt gecompenseerd door de aanplant van bomen. De auto's zijn er in allerlei klassen. De modellen zijn 30% zuiniger dan gemiddeld in hun klasse. Topdrie van gebruikte modellen: Audi Avant 6, Ford Focus Max en Peugeot 207. Meer info: www.greenlease.nl

ontwikkelt. De huidige modellen zijn een crime om per fiets te vervoeren. Ook het bevestigen van de zitjes blijft een hele toer. Vooral omdat de Greenwheelsauto's vaak op drukke punten staan, waarbij je al klungelend met het zitje ook probeert in de gaten te houden of je koters niet onder een auto komen.

Maar het vervelendste is dat de auto een enkele keer niet openklikt als je met je pas voor de voorruit staat: technische storing. Ik heb dat drie keer gehad, waarvan één keer met twee dreinende kinderen en twee kinderzitjes onder de arm bij een auto die geparkeerd stond aan een drukke weg langs een kanaal. Niet leuk, maar pech aan een eigen auto komt ook nooit uit.

Andere deelinitiatieven

Greenwheels is in 1995 opgericht als het eerste autodeelsysteem in Nederland. Zo moeizaam als een wittefietsenplan van de grond kwam, zo succesvol zijn de autodeelsystemen. Aanvankelijk ontmoetten oprichters Gijs van Lookeren Campagne en Jan Borghuis veel scepsis toen zij als pasafgestudeerden hun idee trachten te slijten. Uiteindelijk begonnen ze maar zelf, met drie auto's in Rotterdam. Nu is Greenwheels marktleider in Nederland, met 80% marktaandeel. Het aantal uitgiftepunten breidt zich nog steeds uit. Andere systemen zijn Wheels4all (80 auto's in 38 gemeenten, vooral in de buitengebieden), ConnectCar (250 auto's, 30 gemeenten, onderdeel van autoverhuurbedrijf KAV) en Mobility Mixx (voor zakelijk verkeer). Daarnaast zijn er nog veel particuliere initiatieven. Van samen een auto kopen tot uitlenen tegen vergoeding. Volgens een onderzoek van de Consumentenbond delen vijftig- tot zestigduizend Nederlanders op regelmatige basis een auto.

In 2010 zijn dat er 400.000, verwacht het ministerie van Verkeer en Waterstaat. Gemiddeld maken 15 tot 17 personen gebruik van één auto. Dat scheelt 65.200 auto's, en 300 hectare aan parkeerplaatsen. Aangezien leden van een autodeelsysteem tot ongeveer een derde deel van de autokilometers besparen, scheelt het 3 miljard gereden kilometers. Gunstig is ook nog dat de autodeelsystemen zuinige auto's gebruiken. Bij elkaar zou het gedeeld autogebruik dan 11% besparing uitmaken van de taakstelling voor de sector verkeer uit het klimaatbeleid van het ministerie van VROM.

Meer info op de site van de Vereniging voor gedeeld autogebruik: www.autodate.nl (Autodate is een verwarrende term, die veel gebruikt wordt voor autodelen. Ten slotte gaat het niet om *daten*, maar om delen.)

(Advertenties)

We delen al de straat, nu de auto nog!

Vraag een informatiepakket aan bij: Wheels4all
0228-514824
info@wheels4all.nl
www.wheels4all.nl

Nu ook in Amsterdam – Singel 393

- > Amsterdam – Praag / Kopenhagen, e.r. + fietsreservering v.a. 39,- pp
- > Kinderen t/m 14 jaar gratis mee naar o.a. Italië, Duitsland en Zwitserland
- > Tickets naar/van meer dan 32.000 bestemmingen
- > Amsterdam – Peking, 2 x overstappen, v.a. 535,- pp
- > Treinrondreis Zwitserse Panorama's v.a. 612,- pp

TREINTICKETS – TREINVAKANTIES – TREINRONDREIZEN – AUTOTREINEN – TREIN & FIETS

TREINREISWINKEL

BREESTRAAT 57 – LEIDEN – 071 513 70 08
SINGEL 393 – AMSTERDAM – 020 524 45 60

WWW.TREINREISWINKEL.NL

Kiezen: Auto en/of trein?

Voor elke reis een keuze maken tussen auto of trein is goed voor het milieu. Dat is de mening van Jeroen Duijvestijn, manager Maatschappelijk Verantwoord Ondernemen bij de NS.

TEKST: MARJON WEIJZEN FOTO: JEROEN KROOS

Ik zou willen dat reizigers per reis kiezen voor de trein of de auto,” zegt Duijvestijn. “En dat ze milieu-aspecten zouden meewegen bij hun keuze. Ik denk dat veel, met name zakelijke, reizigers gewoontegetrouw de (lease)auto nemen, terwijl de trein soms sneller en comfortabeler is. En beter voor het milieu. Maar de mens is een gewoontedier. Onderzoek wijst uit dat pas als mensen zeven keer de trein genomen hebben, ze overwegen om de auto eens te laten staan.” Treinreizigers zijn over het algemeen wel milieubewust. Uit een recent onderzoek van onderzoeksbureau Arachnea blijkt dat voor meer dan de helft van de treinreizigers het milieu een (heel) belangrijk argument is om de trein te nemen. En uit een ander onderzoek blijkt dat het aantal mensen dat kiest tussen de auto en het openbaar vervoer de afgelopen tien jaar gegroeid is van 26 tot 45 procent. Om die reden ontwikkelde de REISinformatiegroep een routeplanner die een autorit vergelijkt met een reis per openbaar vervoer.

Om ook te zien wat de keuze van het vervoermiddel uitmaakt voor het milieu moet u twee verschillende planners raadplegen. Op www.milieueentraal.nl staat de Milieumeter Auto en OV en op www.routeplanner.9292ov.nl/routeplannerreisadvies vindt u de routeplanner die de reisduur

uitreken per auto en per openbaar vervoer en daarbij rekening houdt met files en vertragingen. Een prachtig speeltje.

Ik vergeleek er een bezoek mee aan mijn ouders. Dat houdt in: met twee kinderen van 's-Hertogenbosch naar Oostvoorne. Per openbaar vervoer duurt de reis al snel zo'n drie uur, terwijl je er minder dan anderhalf uur over doet met de auto. Ik kijk op de site met de routeplanner en zie dat als we vanmiddag om vier uur met de auto vertrekken, we nog op tijd zijn voor het avondeten. We doen er dan 1 uur en 40 minuten over. (Om vier uur komen we natuurlijk in files terecht. Zouden we twee uur eerder vertrekken dan reisden we er met de auto 1 uur en 25 minuten over). Met de trein vinden we de hond in de pot: we komen dan om kwart voor zeven bij mijn ouders aan, na een reis van 2 uur en 45 minuten. Als mijn vader ons ophaalt bij het metrostation in Spijkenisse, zijn we nog wel op tijd voor het eten: het scheelt ons drie kwartier.

Het nekt ons dat we met het openbaar vervoer enorm omrijden: door Tilburg, Breda en Rotterdam. Daarna nog een halfuur met de metro naar Spijkenisse en een halfuur met de bus.

Voor de milieubelasting van deze reis surf ik naar de Milieumeter van Milieu Centraal. Zelfs als ik meereken dat we met de auto van de bus gehaald worden, blijkt de reis per

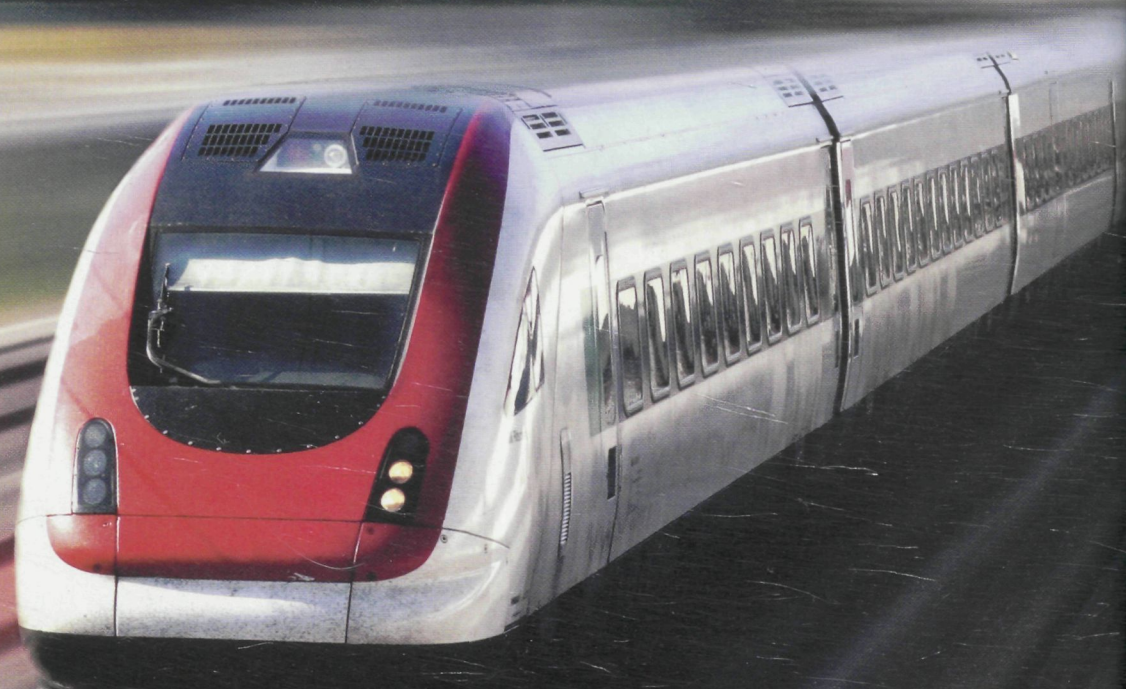
openbaar vervoer bijna drie keer beter voor het milieu dan als we in een zuinige auto zouden gaan. En dat per persoon.

Het scheelt meer dan ik dacht. En bij de meeste reizen valt ook de reistijd voor het openbaar vervoer veel gunstiger uit. Op woensdagmiddag naar mijn broer in Gouda bijvoorbeeld. We vertrekken om half drie. Met de trein is het dan sneller: 1 uur en 15 minuten. Als we met de auto gaan doen we er een halfuur langer over. We staan dan minstens 40 minuten in de file. Voor de terugreis, 's avonds na het eten, is de rit per auto 7 minuten sneller dan met de trein. De Milieumeter Auto en OV rekent me voor dat de treinreis per persoon tien keer beter is voor het milieu. Wat zullen wij binnenkort met een goed gevoel in de trein zitten!

Zakelijk kiezen

Zakelijke reizigers hebben al veel mogelijkheden om te kiezen tussen vervoermiddelen. Mobility Mixx, een dochteronderneming van LeasePlan Nederland, geeft desgevraagd per reis een persoonlijk reisadvies per telefoon of via internet. Het bedrijf regelt de hele reis, zodat de werknemer geen kaartjes hoeft te kopen of kilometers hoeft te declareren. Meer info: www.mobilitymixx.nl

Snelle treinen

Afgelopen zomer stemden we onze vakantieplannen af op de snelle nachttreinen door Europa. Onze kinderen (van 4 en 2) reisden slapend. Wij als ouders trouwens ook. We kozen voor een bestemming in Zuid-Zwitserland. Er was overigens veel te kiezen: we hadden evengoed in Zuid-Frankrijk, Noord-Italië, Oostenrijk of Slovenië kunnen kamperen.

TEKST: MARJON WEIJZEN

Overdag pakte ik in. Om zes uur haalden we de kinderen op bij het kinderdagverblijf. Op Utrecht Centraal Station aten we een frietje, daarna stapten we in de nachttrein: de CityNightLine Pegasus. De volgende ochtend tegen zevenen arriveerden we in Basel. Daarvandaan was het nog vier uur, met drie treinen en een bus naar onze camping in Wallis. Die tijd was goed door te komen: onze kinderen zagen voor het eerst bergen en keken hun ogen uit. En verder struinden ze door de trein en leerden 'Guten Tag' en 'Bonjour'.

Concurrent voor het vliegtuig
Ons beviel de reis uitstekend. Treinen door Europa is niet meer alleen bestemd voor studenten en andere avonturiers. En ook de Nederlandse Spoorwegen zetten in op zakelijke en toeristische reizigers voor de middellange afstanden in Europa. Op trajecten van 500 tot 600 kilometer durft de trein de concurrentie met het vliegtuig inmiddels aan. Qua snelheid welteverstaan! Op milieugebied is de trein immers allang winnaar: een vliegkilometer is minstens acht keer zo

vervuilend als een treinkilometer. Diverse Europese spoorwegmaatschappijen zijn druk bezig om het internationale treinverkeer goed op elkaar af te stemmen. Het resultaat? In zes uur van Amsterdam naar Londen of Berlijn. De Thalys brengt

Trein, vliegtuig of auto

Op www.milieuentraal.nl berekent de adviseur Klimaatwijs op reis het verschil in milieubelasting van reizen per vervoermiddel.

Met de trein naar Zermatt (2.166 km) kost 59 kg CO₂-uitstoot, een hoeveelheid die te compenseren is met het planten van 3 bomen. Met het vliegtuig hadden we flink meer CO₂ uitgestoten: 411 kg (te compenseren met 21 bomen) als het om een chartervlucht gaat, of zelfs 523 kg CO₂ (26 bomen) als het een lijnvlucht betreft.

Per auto is Zermatt minder ver dan met de trein: 1.902 km. Met het hele gezin in de auto zouden we het milieu toch nog meer belast hebben: 82 kg CO₂-uitstoot per persoon (4 bomen).

ons in vier uur tijd in hartje Parijs (vanuit Rotterdam in drie uur) en de reistijd naar Brussel bedraagt drie uur.

Verkeerschaos van Brussel
Voedingskundige Joyce de Stoppelaar reisde de afgelopen acht jaar vaak voor Europees overleg naar Brussel en Parijs. "Als beleidsmedewerker bij het ministerie van VWS ging ik minstens eens per maand naar Brussel. Soms ook vaker. In mijn huidige functie bij de Nederlandse Zuivelorganisatie hoef ik gelukkig wat minder vaak te gaan. Meestal neem ik de eerste trein vanuit Utrecht, om half zeven, en stap in Rotterdam over op de internationale trein. Geen haar op mijn hoofd die erover denkt om met de auto of het vliegtuig te gaan. Dat laatste is niet sneller en het eerste lokt me niet: ik moet er niet aan denken om in de verkeerschaos van Brussel zelf te rijden. En dan de files nog." De Stoppelaar gebruikt de treinreis om te werken. "Ik reis eerste klas en bereid de vergaderingen voor. Soms samen met een collega." Op de terugreis komt er meestal niet veel meer van werken. "Na een dag overleggen ben ik wel afgedraaid. Dan lees ik nog wat of slaap in de trein. Om tien of elf uur plof ik thuis op de bank neer."

Alp beklimmen

Hans van den Dool, docent milieukunde in Velp, nam de Alpen-Express voor een weekje wandelen in Slovenië. "Samen met een studievriend stapte ik om zes uur 's avonds in de nachttrein. We arriveerden de volgende morgen vroeg in München. Daar stapten we over op de trein naar Sofia, de hoofdstad van Bulgarije. In anderhalf uur waren we op onze vakantiebestemming: Jesenice in de Julische Alpen." Van den Dool vond het een voordeel om uitgerust aan zijn vakantie te beginnen. "We hebben gekampeerd. Maar een tent meenemen is eigenlijk niet nodig. De Sloenen zijn echt een wandelvolk, en om de paar kilometer vind je wel een berg-hut. Meestal van alle gemakken voorzien." Watertandend kijkt hij terug op de vakantie: "Het is een prachtig gebied dat door West-Europeanen nog niet echt ontdekt is. Over een paar jaar hoop ik met mijn kinderen de Triglav te beklimmen. Dat is voor Sloenen dé top. Bijna een bedevaartsoord."

Hopelijk zetten de spoorwegen hun beleid door. Zodat het mogelijk is om comfortabel en snel naar de Europese hoofdsteden te treinen en uitgerust aan onze vakantie of ons werkoverleg te beginnen.

Overnachtingstip

Slaaptreinen kennen verschillende reisklassen. Wij kozen voor een coucette voor vier personen. Zodoende konden onze kinderen vroeg gaan slapen en hielden ze geen medereizigers uit de slaap als ze 's nachts hui-lend wakker werden. Maar onze keus bleek niet zo handig. De slaaprijtuigen bestaan uit banken die je kunt opklappen tot twee keer drie bedjes boven elkaar. Maar onze jongste kon niet zelfstandig op zo'n bedje liggen, omdat hij 's nachts nog alle kanten oprolt en dan op de grond terecht kan komen. Een van ons moest dus bij hem liggen, en dan is zo'n bedje erg smal. We hadden beter een compartiment met slaapstoelen kunnen huren. Daarvan maak je één groot bed door de stoelen uit te schuiven. Zo'n bed is nogal krap als je dat deelt met onbekende reizigers, maar het is ideaal voor jonge gezinnen.

COLUMN

PETRA VAN HEIJNINGEN

Petra van Heijningen (38) heeft een tekst- en redactie-bureau, woont samen en is moeder van twee kinderen.

Witte buggy's

Met een kind voorop en een kind achterop fiets ik naar de binnenstad. Even wat boodschappen doen en weer terug. Het is maar een kleine twintig minuten van deur tot fietsenstalling en de buitenlucht doet me goed. Mijn passagiers zijn in opperbeste stemming en lachen vrolijk naar de fietsers naast ons bij het verkeerslicht.

Als mijn fiets in de stalling staat, lopen we nog altijd vrolijk de stad in. Mijn zoon huppelt naast me. Mijn dochter houd ik op de arm. Zij is nog te klein om te lopen, maar het is een flinke meid. Als ik aankom bij de eerste winkel weegt ze al als dieplood. Ze begint te drenzen en ik denk: 'De volgende keer gaan we weer gewoon met de auto; kindervagen achterin en gáán!' Een paar dagen later kom ik voor mijn werk in een stad waar ik al lang niet meer ben geweest. Ik parkeer mijn auto in een luxe, splinternieuwe parkeergarage. Als ik naar de uitgang loop, zie ik bij de servicedesk een paar opgeklapte kindervagens staan. Ze zijn te leen voor de gebruikers van de parkeergarage.

Zullen ze veel gebruikt worden? Zelfs in de kofferbak van mijn auto – ooit bekend geworden dankzij de slogan 'hij lijkt groter dan hij is' – past altijd nog wel een opgevouwen kindervagen. In de fietsenstalling bij mij in de stad zouden leen-kindervagens beter op hun plaats zijn. Kan de beheerder daar niet een paar 'witte' buggy's neerzetten?

Ik besluit een mailtje te sturen naar de gemeente, die de fietsenstalling beheert. Zij kan zich met deze service profileren als fietser-vriendelijke stad. Dan mail ik ook naar het plaatselijke babyspullen-warenhuis. Als zij nu eens die buggy's beschikbaar stellen? De leenbuggy's kunnen op mij rekenen. Ik zal er veel gebruik van maken. Dat is beloofd. Dan heb ik een extra reden om vaker op de fiets de biologische markt in de stad te bezoeken; die is veel leuker dan de supermarkt op loopafstand. Om me daarna met een tas vol verse groente, kaas en brood op een terras neer te vlijen. De kinderen aan de chocomel; voor mij een gloeiendhete cappuccino en een najaarszonnetje op mijn gezicht. Dat is echt genieten!

Snelle treinen

Afgelopen zomer stemden we onze vakantieplannen af op de snelle nachttreinen door Europa. Onze kinderen (van 4 en 2) reisden slapend. Wij als ouders trouwens ook. We kozen voor een bestemming in Zuid-Zwitserland. Er was overigens veel te kiezen: we hadden evengoed in Zuid-Frankrijk, Noord-Italië, Oostenrijk of Slovenië kunnen kamperen.

TEKST: MARJON WEIJZEN

Overdag pakte ik in. Om zes uur haalden we de kinderen op bij het kinderdagverblijf. Op Utrecht Centraal Station aten we een frietje, daarna stapten we in de nachttrein: de CityNightLine Pegasus. De volgende ochtend tegen zevenen arriveerden we in Basel. Daarvandaan was het nog vier uur, met drie treinen en een bus naar onze camping in Wallis. Die tijd was goed door te komen: onze kinderen zagen voor het eerst bergen en keken hun ogen uit. En verder struinden ze door de trein en leerden 'Guten Tag' en 'Bonjour'.

Concurrent voor het vliegtuig
Ons beviel de reis uitstekend. Treinen door Europa is niet meer alleen bestemd voor studenten en andere avonturiers. En ook de Nederlandse Spoorwegen zetten in op zakelijke en toeristische reizigers voor de middellange afstanden in Europa. Op trajecten van 500 tot 600 kilometer durft de trein de concurrentie met het vliegtuig inmiddels aan. Qua snelheid welteverstaan! Op milieugebied is de trein immers allang winnaar: een vliegekilometer is minstens acht keer zo

vervuilend als een treinkilometer. Diverse Europese spoorwegmaatschappijen zijn druk bezig om het internationale treinverkeer goed op elkaar af te stemmen. Het resultaat? In zes uur van Amsterdam naar Londen of Berlijn. De Thalys brengt

Trein, vliegtuig of auto

Op www.milieucentraal.nl berekent de adviseur Klimaatwijs op reis het verschil in milieubelasting van reizen per vervoermiddel.

Met de trein naar Zermatt (2.166 km) kost 59 kg CO₂-uitstoot, een hoeveelheid die te compenseren is met het planten van 3 bomen. Met het vliegtuig hadden we flink meer CO₂ uitgestoten: 411 kg (te compenseren met 21 bomen) als het om een chartervlucht gaat, of zelfs 523 kg CO₂ (26 bomen) als het een lijnvlucht betreft.

Per auto is Zermatt minder ver dan met de trein: 1.902 km. Met het hele gezin in de auto zouden we het milieu toch nog meer belast hebben: 82 kg CO₂-uitstoot per persoon (4 bomen).

ons in vier uur tijd in hartje Parijs (vanuit Rotterdam in drie uur) en de reistijd naar Brussel bedraagt drie uur.

Verkeerschaos van Brussel
Voedingskundige Joyce de Stoppelaar reisde de afgelopen acht jaar vaak voor Europees overleg naar Brussel en Parijs. "Als beleidsmedewerker bij het ministerie van VWS ging ik minstens eens per maand naar Brussel. Soms ook vaker. In mijn huidige functie bij de Nederlandse Zuivelorganisatie hoef ik gelukkig wat minder vaak te gaan. Meestal neem ik de eerste trein vanuit Utrecht, om half zeven, en stap in Rotterdam over op de internationale trein. Geen haar op mijn hoofd die erover denkt om met de auto of het vliegtuig te gaan. Dat laatste is niet sneller en het eerste lokt me niet: ik moet er niet aan denken om in de verkeerschaos van Brussel zelf te rijden. En dan de files nog." De Stoppelaar gebruikt de treinreis om te werken. "Ik reis eerste klas en bereid de vergaderingen voor. Soms samen met een collega." Op de terugreis komt er meestal niet veel meer van werken. "Na een dag overleggen ben ik wel afgedraaid. Dan lees ik nog wat of slaap in de trein. Om tien of elf uur plof ik thuis op de bank neer."

Alp beklimmen

Hans van den Dool, docent milieukunde in Velp, nam de Alpen-Express voor een week-je wandelen in Slovenië. "Samen met een studievriend stapte ik om zes uur 's avonds in de nachttrein. We arriveerden de volgende morgen vroeg in München. Daar stapten we over op de trein naar Sofia, de hoofdstad van Bulgarije. In anderhalf uur waren we op onze vakantiebestemming: Jesenice in de Julische Alpen." Van den Dool vond het een voordeel om uitgerust aan zijn vakantie te beginnen. "We hebben gekampeerd. Maar een tent meenemen is eigenlijk niet nodig. De Slovenen zijn echt een wandelvolk, en om de paar kilometer vind je wel een berg-hut. Meestal van alle gemakken voorzien." Watertandend kijkt hij terug op de vakantie: "Het is een prachtig gebied dat door West-Europeanen nog niet echt ontdekt is. Over een paar jaar hoop ik met mijn kinderen de Triglav te beklimmen. Dat is voor Slovenen dé top. Bijna een bedevaartsoord."

Hopelijk zetten de spoorwegen hun beleid door. Zodat het mogelijk is om comfortabel en snel naar de Europese hoofdsteden te treinen en uitgerust aan onze vakantie of ons werkoverleg te beginnen.

Overnachtingstip

Slaaptreinen kennen verschillende reisklassen. Wij kozen voor een couchette voor vier personen. Zodoende konden onze kinderen vroeg gaan slapen en hielden ze geen medereizigers uit de slaap als ze 's nachts hui-lend wakker werden. Maar onze keus bleek niet zo handig. De slaaprijtuigen bestaan uit banken die je kunt opklappen tot twee keer drie bedjes boven elkaar. Maar onze jongste kon niet zelfstandig op zo'n bedje liggen, omdat hij 's nachts nog alle kanten oprolt en dan op de grond terecht kan komen. Een van ons moest dus bij hem liggen, en dan is zo'n bedje erg smal. We hadden beter een compartiment met slaapstoelen kunnen huren. Daarvan maak je één groot bed door de stoelen uit te schuiven. Zo'n bed is nogal krap als je dat deelt met onbekende reizigers, maar het is ideaal voor jonge gezinnen.

COLUMN

PETRA VAN HEIJNINGEN

Petra van Heijningen (38) heeft een tekst- en redactie-bureau, woont samen en is moeder van twee kinderen.

Witte buggy's

Met een kind voorop en een kind achterop fiets ik naar de binnenstad. Even wat boodschappen doen en weer terug. Het is maar een kleine twintig minuten van deur tot fietsenstalling en de buitenlucht doet me goed. Mijn passagiers zijn in opperbeste stemming en lachen vrolijk naar de fietsers naast ons bij het verkeerslicht.

Als mijn fiets in de stalling staat, lopen we nog altijd vrolijk de stad in. Mijn zoon huppelt naast me. Mijn dochter houd ik op de arm. Zij is nog te klein om te lopen, maar het is een flinke meid. Als ik aankom bij de eerste winkel weegt ze al als dieplood. Ze begint te drenzen en ik denk: 'De volgende keer gaan we weer gewoon met de auto; kinderwagen achterin en gáán!'

Een paar dagen later kom ik voor mijn werk in een stad waar ik al lang niet meer ben geweest. Ik parkeer mijn auto in een luxe, splinternieuwe parkeergarage. Als ik naar de uitgang loop, zie ik bij de servicedesk een paar opgeklapte kinderwagens staan. Ze zijn te leen voor de gebruikers van de parkeergarage.

Zullen ze veel gebruikt worden? Zelfs in de kofferbak van mijn auto – ooit bekend geworden dankzij de slogan 'hij lijkt groter dan hij is' – past altijd nog wel een opgevouwen kinderwagen. In de fietsenstalling bij mij in de stad zouden leen-kinderwa-

gens beter op hun plaats zijn. Kan de beheerder daar niet een paar 'witte' buggy's neerzetten?

Ik besluit een mailtje te sturen naar de gemeente, die de fietsenstalling beheert. Zij kan zich met deze service profileren als fietser-vriendelijke stad. Dan mail ik ook naar het plaatselijke babyspullen-warenhuis. Als zij nu eens die buggy's beschikbaar stellen?

De leenbuggy's kunnen op mij rekenen. Ik zal er veel gebruik van maken. Dat is beloofd. Dan heb ik een extra reden om vaker op de fiets de biologische markt in de stad te bezoeken; die is veel leuker dan de supermarkt op loopafstand. Om me daarna met een tas vol verse groente, kaas en brood op een terras neer te vlijen. De kinderen aan de chocomel; voor mij een gloeiendhete cappuccino en een najaarszonnetje op mijn gezicht. Dat is echt genieten!

Iedereen juicht over de OV-fiets.
En terecht, want de OV-fiets is
gemakkelijk, goedkoop en snel.

TEKST: MARJON WEIJZEN

BEELD: OV-FIETS

Tot voor kort vond ik mijn
vouwfiets ideaal. Het sta-
tion uitlopen, de fiets even
uitklappen en dan langs
bushaltes met wachtende
medereizigers zoeven. Nog
even de benen strekken voor een volgende
vergadering. Maar sinds de introductie van
de OV-fiets lijkt mijn Brompton, toch de
Rolls Royce onder de vouwfietsen, onhan-
dig en zwaar. Het is nog altijd prettiger trei-
nen zónder fiets.

Niet meer zeulen, geen borg betalen, geen
formulieren invullen. Stichting OV-fiets
belooft op de website dat u binnen zestig
seconden wegfietst op de blauwe OV-fiets.
Die belofte maakt de stichting waar. En
terugbrengen gaat al net zo makkelijk. De
fiets wegzetten, sleutel inleveren, óp naar de
trein. De eerste keer dat ik mijn OV-fiets in-
leverde vroeg ik nog bedremmeld of ik niet
hoefde te betalen. "Wordt automatisch van
uw rekening afgeschreven", mompelde de
beheerder van de fietsenstalling, terwijl hij
zich voorover boog naar de volgende klant.

Blauwe fietsen

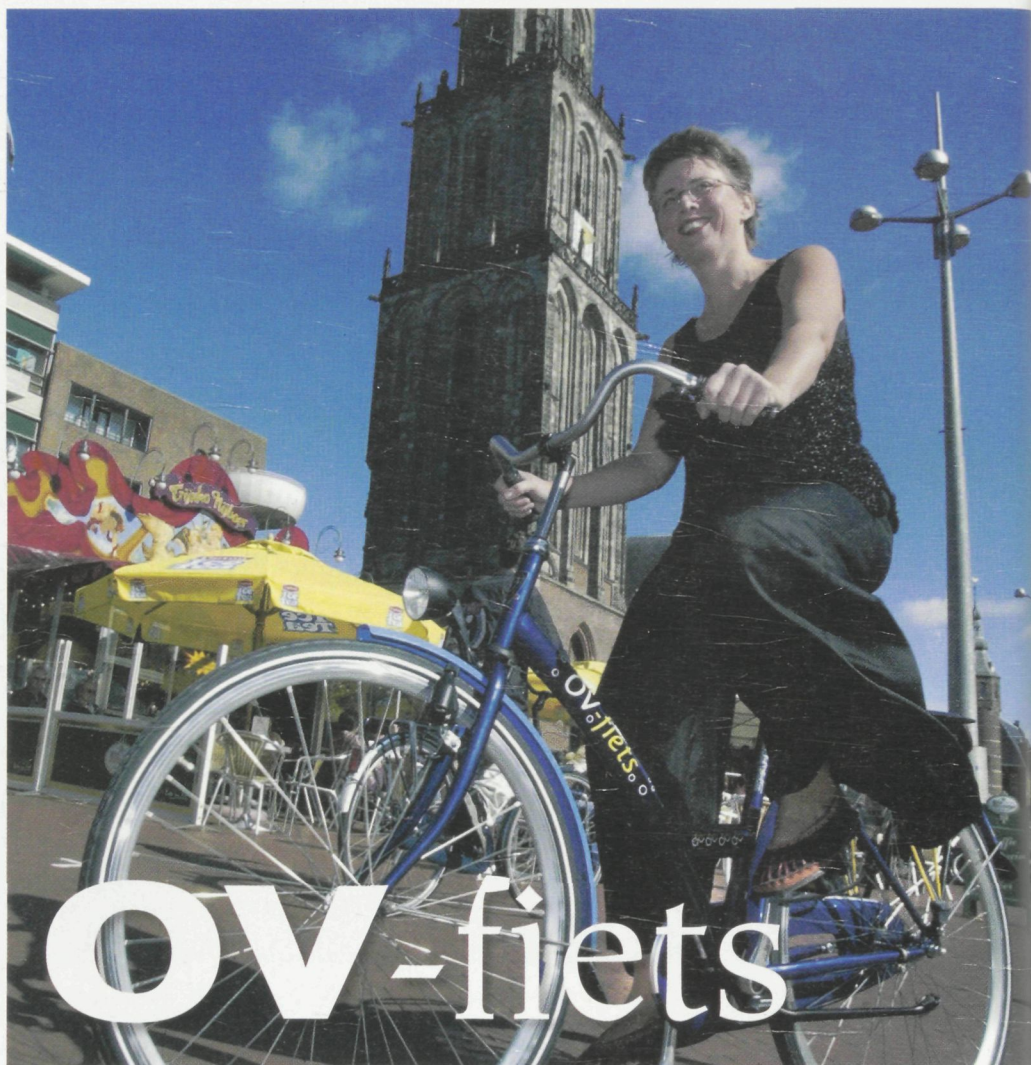
OV-fietsen zijn rijwielen zonder toeters
en bellen. Stadsfietsen om van het station
naar een eindbestemming te reizen. Geen
versnellingen, fietstassen of zitjes. Wie een
dagje gaat fietsen en behoefte heeft aan deze
extra faciliteiten kan beter een gewone fiets
huren of de eigen fiets meenemen. Maar
de OV-fiets is een ideale vervanger van het
lopen, bussen of trampen. En is in het ge-
bruik veel handiger dan een huurfiets of het

gezeul met een eigen fiets in de trein.
Voor € 9,50 per jaar wordt u lid van
Stichting OV-fiets. U kunt het lidmaatschap
laten bijschrijven op uw NS-pas. Dat scheelt
weer een pasje in uw portemonnee.
Inmiddels worden er op zo'n 120 locaties
OV-fietsen verhuurd. De kosten bedragen
€ 2,85 voor maximaal 20 uur. Bij sommige
onbemenste fietsenstallingen staan de fiet-
sen in kluisjes. Die werken met een pincode.
U moet er dan dus aan denken om die mee
te nemen. Voordeel is weer dat u er altijd
terecht kunt, ook als de fietsenstalling geslo-

ten is. Want fietsen huren en terugbrengen
kan in bemenste fietsenstallingen uiteraard
alleen tijdens de openingstijden.
Het systeem werkt goed in zijn eenvoud. En
het kent nog een aantal leuke extra moge-
lijkheden. U kunt een OV-fiets voor langere
tijd huren (na 60 uur voor een extra tarief).
Op één pas mag u twee OV-fietsen huren.
En voor een tientje extra mag u de fiets inle-
veren op een ander station. Zo benadert het
zelfs het roemruchte witte-fietsenplan met
gratis fietsen, dat provo Roel van Duyn in
de jaren zestig voorstond, maar dat ondanks
verschillende pogingen nooit realiteit werd.

Niet hip, wel populair

Fietsen is natuurlijk gezond voor lichaam
en geest. En het is goed voor het milieu. Uit
een onderzoek van de Fietzersbond blijkt
dat een derde van de pasjeshouders vaker de
trein neemt en dat een derde daarvan de auto
ervoor laat staan. Het scheelt CO₂-uitstoot,
fijnstof, lawaai, blik in de stad en ruimte in
de dikwijls volle fietsenstallingen.
Helemaal hip is hij nog niet, de blauwe fiets,

maar wel populair. In vijf jaar tijd groeide het aantal pasjeshouders tot 33.000. En de groei is er nog lang niet uit. Op de meeste grotere stations zijn de fietsen inmiddels te vinden. En ook op metrostations, Fast Ferry steigers, P&R-terreinen en bij steeds meer openbare bewaakte fietsenstallingen zit de groei er aardig in. Marc Maartens, bestuurslid van Stichting OV-fiets: "We zijn op steeds meer plaatsen welkom. Want zowel klanten als stallinghouders zien de voordelen. We streven naar huurlocaties op alle 360 stations en op alle andere vervoers-knooppunten. Afgelopen jaar registreerden we 250.000 ritten. Onze doelstelling voor 2010 is een miljoen ritten."

Een op de drie treinreizigers gaat met de fiets naar de trein. Maar slechts één op de tien reist per fiets naar de eindbestemming. De Stichting OV-fiets heeft zich ten doel gesteld dat één procent van de treinreizigers gebruik maakt van de OV-fiets als natransportmiddel. Maartens: "Dat zijn jaarlijks zo'n twee miljoen ritten. Daarmee boeken we echt milieuwinst."

Onlangs is Stichting OV-fiets een samenwerking aangegaan met Lock 'n' Go. Waar de OV-fiets een prima verbetering is voor

ONGEVEER DE HELFT VAN DE RITTEN MET EEN OV-FIETS IS BESTEMD VOOR ZAKELIJK GEBRUIK. MEESTAL GAAT HET OM EEN RITJE VAN EEN STATION NAAR EEN KANTOOR- OF VERGADERLOCATIE.

het natransport, maakt Lock 'n' Go het stallen van de eigen fiets bij het station veiliger, en dus aantrekkelijker. Lock 'n' Go werkt met eenzelfde pasjessysteem als de OV-fiets en de OV-chipkaart. U zet uw fiets in speciale stallingen op slot met een code. Na een proef in Eindhoven wordt het systeem ook geïntroduceerd in Helmond, Veldhoven, Valkenswaard en Wageningen. Uit een klantonderzoek bleek dat er 15 tot 25 pasjeshouders gebruik kunnen maken van één stallingsplaats en dat de klanten bereid zijn een bedrag van € 20 per jaar te betalen. De gemeente Eindhoven biedt de plaatsen overigens gratis aan.

Zakelijk

Ongeveer de helft van de ritten met een OV-fiets is bestemd voor zakelijk gebruik. Meestal gaat het om een ritje van een station naar een kantoor- of vergaderlocatie. Bedrijven hebben de mogelijkheid om een abonnement te nemen op OV-fiets. Werknemers of klanten kunnen dan het laatste stuk met de fiets komen. Een aantal

omroepen in Hilversum maakt gebruik van OV-fietsen. Het aantal ritjes vanaf station Hilversum schoot daardoor omhoog. De werknemers peddelen heen en weer tussen de verschillende gebouwen. Het kost hen minder tijd dan met de auto en ze bewegen meer.

Cadeau

Op www.OV-fiets.nl ontdekte ik nog iets leuks: een cadeaubon. U kunt iemand een jaarabonnement en een aantal OV-fietsritten cadeau geven. Komt dat even mooi uit. Over twee dagen is mijn vader jarig, en ik heb nog geen cadeau. Dit is nu echt iets voor mijn ouders die van hun pensioen genieten. Dan kunnen ze aan hun dag vrij-reizen een fietstochtje vastknopen. Heel gezond!

Word nu Vriend van De Kleine Aarde of geef een Vriendschap cadeau en ontvang een gratis jaarlidmaatschap van OV-fiets plus twee gratis ritten. Kijk op pagina 36 voor meer info.

Familienhotel/ Hüttenberg

Braunwald

www.hotelhuettenberg.ch

Een huiselijk familiehotel voor de actieve vakantieganger midden in een veelzijdig wandelgebied in de Zwitserse Alpen.

betaalbaar - gezellig - rookvrij

volpension va. € 42,-
speciale kinderprijzen

Koert & Martje Zoetmulder
Hotel Hüttenberg
8784 Braunwald
Zwitserland
0041 55 643 3244
mail@hotelhuettenberg.ch

leemstuc tadelakt kalk/verf
advies ontwerp uitvoering

Ecodecor

extra korting
voor vrienden
van
de Kleine Aarde

Mobiel +(31)06-42403282

www.ecodecor.nl

AURO

NATUURVERVEN

Website: www.auro.nl

E-mail: info@farvocolour.com

T. 0511 42 56 28

F. 0511 42 13 96

Moarrewei 22

9104 LA Damwoude

sta op natuur

Auro producten worden mede mogelijk gemaakt door zonlicht, natuurlijke grondstoffen, inzet en enthousiasme van de makers en leveranciers.

KRAAYBEEKERHOF

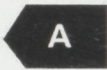
Cursussen en opleidingen die er toe doen!

- **Biologisch (Dynamische) Landbouw (2 j.)**
Leer alles om zelfstandig te kunnen werken in de biologisch (dynamische) land- en tuinbouw. Boer van de toekomst; een dynamisch beroep. Vanaf 19 september.
- **Tuintherapeut (2 jr.)**
Help mensen hun groeiproses te gaan in relatie met de natuur en de landbouw. Een buiten-gewone opleiding vanaf 25 september.
- **Natuurvoedingsconsulent (3 jr.)**
Voel je je thuis bij natuurvoeding en alles wat daarmee te maken heeft? Als natuurvoedingsconsulent werk je mét mensen aan gezondheid. Opleiding tot eigentijds beroep vanaf 13 september.

KRAAYBEEKERHOF
natuurlijk inspirerend!

Diederichslaan 25
3971 PA Driebergen

T: (0343) 51 29 25
E: info@kraaybeekerhof.nl
I: www.kraaybeekerhof.nl

Duurzaamheid	
Onderneming	NS
Schoon	
	A
	B
	C
	D
	E
	F
	G
Vervuilend	
CO ₂ uitstoot per reizigerskilometer	41 gram
Papier treinkaartjes uit automaat	Duurzaam FSC-papier
Wekelijkse wasbeurt van de trein	Biologisch afbreekbare zeep
Groene stroom	1 van de 10 grootste afnemers van Nederland

Voor NS is duurzaamheid geen hype.

We zijn er immers al jaren mee bezig. Zo zijn onze treinen steeds schoner en energiezuiniger. We hebben onze CO₂-emissie sinds 1990 met 10% weten te verminderen, terwijl het aantal reizigers is toegenomen. De uitstoot van de trein is nu 41 gram CO₂ per reizigerskilometer (tegenover 126 gram bij de auto). De trein is er nog niet. Maar we zijn aardig op weg.
www.ns.nl/duurzaamheid

A photograph of a man with glasses and a light-colored button-down shirt standing in a field of tall, wildflowers. The field is filled with various types of flowers, including purple ones in the foreground and yellow/orange ones further back. The background shows a dense line of green trees under a bright sky.

NIEUWE DIRECTEUR DE KLEINE AARDE

Ko de Zeeuw kiest voor marketinggerichte aanpak

“Ik sta voor meer dan 100% achter de missie van De Kleine Aarde: Nederlanders informeren over en bewegen tot een meer duurzame wijze van leven. Ik denk dat ik daar mijn steentje aan kan bijdragen.” Ko de Zeeuw, de nieuwe directeur van De Kleine Aarde, wil voortvarend aan de slag.

TEKST: LEONIE VINK FOTO: QUADRO

Ko (60) werd geboren als zoon van een kleine kruidenier in Zeeuws-Vlaanderen. Na zijn HBS-B-opleiding volgde hij diverse bedrijfsgerichte cursussen en ging aan de slag als betontechnoloog in Terneuzen. Al snel kwam hij tot de ontdekking dat hij de wereld buiten Zeeland wilde ontdekken. Hij solliciteerde in het wilde weg en kreeg de enige baan die hij echt niet wilde: budgetbewaker bij de Nederlandse Spoorwegen in Utrecht. “Ik had geen affiniteit met boekhoudkunde. De drang om elders te gaan wonen was echter zo groot dat ik de baan accepteerde.” Maar het bloed kruipt waar het niet gaan kan, en na de succesvolle afronding van het project Breda Hoog verkaste Ko naar de afdeling marktonderzoek van de NS. Daar hield hij zich onder andere bezig met onderzoek naar reizigersvervoer en de voorloper van de OV-jaarkaart.

“Ik stelde mezelf de vraag: ben ik onderzoeker of niet? Ik kwam tot de ontdekking dat ik weliswaar nieuwsgierig was, maar dat ik managementambities had. Klantvriendelijkheid was een begrip dat binnen de NS niet leefde. Ik wilde invulling geven aan mijn stellige overtuiging dat een organisatie – of dat nu een onderneming is of een stichting – alleen kan bestaan bij gratie van de klant”, aldus Ko. Dat denken betekende een omslag binnen de NS. Tot dat moment was bij de aanschaf van een nieuw type trein alleen gekeken naar technische aspecten. Dankzij Ko werd een marketingexperiment gestart met de klant als uitgangspunt. “We lieten klanten proefrijden in drie verschillende soorten treinen op drie verschillende trajecten en lieten hen vragen beantwoorden over bijvoorbeeld rijcomfort. De antwoorden hebben we vervolgens

vertaald naar de beste technische oplossing: een eigen ontwerp – de ICIII – dat was gebaseerd op het draaistel van een van de andere proeftreinen.”

Best cases

Begin jaren tachtig bewees Ko dat een marketinggerichte aanpak tot betere resultaten kan leiden. Een grondig onderzoek naar de productformule van de Tienertoerkaart van de NS gaf inzicht in wie de doelgroep precies vormden en hoe deze moest worden aangesproken. Daardoor kregen de dalende verkopen een nieuwe impuls. Deze aanpak werd opgenomen in een deel uit de serie ‘Top Marketing Cases’. “En waar draaide het om? Met een tienertoerkaart ging je niet langer meer een oubollig dagje op bezoek bij opa en oma, maar je zocht het avontuur op in Amsterdam. Door boven-

dien kortingsbonnen voor activiteiten aan de Tienertoerkaart te koppelen werd het product aantrekkelijker. Deze formule, in combinatie met meer verkooppunten en een marktgerichte promotie, leidde tot spectaculaire verkoopresultaten.” De NS zagen het nut wel in van de marketinggerichte aanpak, en zetten een nieuwe afdeling marktontwikkeling op, met Ko aan het hoofd.

Rode draad

Midden jaren tachtig vond Ko het tijd voor een nieuwe uitdaging. Hij werd adjunct-directeur van Alrecon, dat zich bezighield met buitenreclame. Eind jaren tachtig stapte hij over naar de printwereld. Hij werkte zo’n 10 jaar als commercieel directeur voor onder andere advertentiebedrijf Eindhovens Dagblad, oplagebedrijf Brabant Pers en Perscombinatie (Volkskrant, Trouw, Parool).

“De rode draad in al die functies was marketinggericht werken. Centraal stond steeds de vraag ‘Wat is de markt en hoe gaan we die benaderen?’”, aldus Ko. “Die vraag is ook voor De Kleine Aarde uiterst actueel.”

Hoe is Ko in contact gekomen met De Kleine Aarde? Hij kreeg een telefoontje van interim-directeur Bart Romijn van De Kleine Aarde en een uitnodiging om eens langs te komen. “Ik sta volledig achter het gedachtegoed van De Kleine Aarde”, vertelt Ko. “Ik ben weliswaar geen geitenwollen-sokken type, maar heb wel de overtuiging dat het op aarde niet de goede kant opgaat. Als je kleinkinderen hebt, dan merk je dat. Het is iets dat je bezighoudt.” Toen Bart aan Ko de vraag stelde of hij de directeursstaak bij De Kleine Aarde op zich wilde nemen, hoefde Ko daar niet lang over na te denken. “Ik denk dat ik op basis van mijn ervaring een bijdrage kan leveren in het vermarkten en verzakelijken van het gedachtegoed van De Kleine Aarde.”

Voortschrijdende inzichten

Is verandering noodzakelijk om De Kleine Aarde (weer) een stevige voet aan de grond te geven? “Wat 35 jaar geleden begon als een idealistische organisatie, is in wezen niet veranderd. De boodschap is prima, maar met behulp van voortschrijdende inzichten moeten we de boodschap beter verkopen aan het publiek. We moeten, net als in de zakenwereld, gaan denken vanuit de optiek dat de klant centraal staat.” Ko is van mening dat ook bepaalde doelgroepen, zoals senioren, gerichter moeten worden benaderd. “Ik kwam laatst de uitspraak ‘Wij verbrassen de erfenis van onze kinderen’ tegen. Die boodschap moeten we onze ouderen meegeven. Het vergt onderzoek om uit te vinden op welke manier we hen het beste kunnen bereiken. Bijvoorbeeld via de seniorenroep. Aan de andere kant is er een enorme groep jongeren die wellicht via de scholen benaderd moet worden. Wat ik dus eigenlijk wil zeggen, is dat ieder segment om een eigen instrumentarium vraagt. Dat werkte bij de NS en bij de dagbladen, en dat werkt ook zo bij de Kleine Aarde.”

Praktisch vertalen

Ko is bijzonder te spreken over wat De Kleine Aarde in de afgelopen 35 jaar heeft bereikt. Hij ziet het als zijn taak om nu naar de toekomst te kijken. “Wat ik graag zou willen is de missie van De Kleine Aarde (‘Nederlanders informeren over en bewegen tot een meer duurzame manier van leven’) praktisch vertalen en het nieuwe marktplaatsconcept proberen scherp te krijgen.”

Ko ziet De Kleine Aarde als de ideale ontmoetingsplaats voor consumenten en producenten om informatie en producten op het gebied van duurzaam leven en wonen uit te wisselen. Hij wil dat gaan doen vanuit twee invalshoeken, namelijk de particuliere markt en het bedrijfsleven. “Wie zoekt op ‘duurzaam’, moet automatisch bij De Kleine Aarde terechtkomen. Daarvoor moeten we de bibliotheekfunctie van De Kleine Aarde verder ontwikkelen, en de particuliere markt hierover in segmenten informeren.” De Kleine Aarde moet ook als platform fungeren waarop bedrijven hun producten kunnen tentoonstellen en verkopen. “Net als op de AutoRAI, waar je de nieuwste auto’s vindt, vind je bij ons de allernieuwste ontwikkelingen op het gebied van duurzaam wonen en leven. Zo wordt De Kleine Aarde aantrekkelijker voor het publiek, dat bij ons niet alleen informatie kan vinden, maar ook producten kan kopen.”

Vermarkten

Hoe realiseer je zoiets? Volgens Ko zijn er meerdere manieren om de missie van De Kleine Aarde te vermarkten. “Via het magazine en andere media maak je de noodzaak tot duurzaam leven duidelijk. Binnen afzienbare tijd gaan we een webshop realiseren waar producten te koop zijn. Verder zijn wij van plan om met mobiliteitsprojecten de boer op te gaan om onze boodschap in het land uit te dragen. En natuurlijk hebben we ons Eco-park, waar mensen kunnen zien, ruiken, voelen en proberen. We moeten de boodschap aantrekkelijk maken. Niet mensen dwingend iets opleggen, maar vertellen wat we doen en waarom we het doen; wat we ermee kunnen bereiken.”

Een eigen invulling

In de afgelopen jaren hield Ko zich ook bezig met een privé-project. “Het was een zoektocht naar de invulling van een idee. We hebben een woonboerderij zodanig verbouwd dat mijn vrouw en ik er samen met onze beide dochters en hun gezinnen kunnen wonen. Alhoewel we ieder afzonderlijk een eigen wooneenheid hebben, zien we onze kleinkinderen opgroeien. Ook dat vergde, net als bij De Kleine Aarde, een stuk onderzoek, nadenken over de toekomst, en daar vervolgens een eigen invulling aan geven. Dat is privé goed gelukt en ik weet zeker dat we er ook als De Kleine Aarde in zullen slagen een bredere basis te vinden voor ons gedachtegoed. Over vijf jaar zullen we bekend staan als hét centrum op het gebied van praktische invulling van het begrip duurzaamheid, voor particulieren, bedrijven en overheidsinstellingen.”

A photograph of a man with glasses and a light-colored checkered shirt standing in a lush field of wildflowers. The field is filled with various types of flowers, including tall purple ones and smaller yellow and red ones. The background shows more greenery and trees under a bright sky.

NIEUWE DIRECTEUR DE KLEINE AARDE

Ko de Zeeuw kiest voor marketinggerichte aanpak

“Ik sta voor meer dan 100% achter de missie van De Kleine Aarde: Nederlanders informeren over en bewegen tot een meer duurzame wijze van leven. Ik denk dat ik daar mijn steentje aan kan bijdragen.” Ko de Zeeuw, de nieuwe directeur van De Kleine Aarde, wil voortvarend aan de slag.

TEKST: LEONIE VINK FOTO: QUADRO

Ko (60) werd geboren als zoon van een kleine kruidenier in Zeeuws-Vlaanderen. Na zijn HBS-B-opleiding volgde hij diverse bedrijfsgerichte cursussen en ging aan de slag als betontechnoloog in Terneuzen. Al snel kwam hij tot de ontdekking dat hij de wereld buiten Zeeland wilde ontdekken. Hij solliciteerde in het wilde weg en kreeg de enige baan die hij echt niet wilde: budgetbewaker bij de Nederlandse Spoorwegen in Utrecht. “Ik had geen affiniteit met boekhoudkunde. De drang om elders te gaan wonen was echter zo groot dat ik de baan accepteerde.” Maar het bloed kruipt waar het niet gaan kan, en na de succesvolle afronding van het project Breda Hoog verkaste Ko naar de afdeling marktonderzoek van de NS. Daar hield hij zich onder andere bezig met onderzoek naar reizigersvervoer en de voorloper van de OV-jaarkaart.

“Ik stelde mezelf de vraag: ben ik onderzoeker of niet? Ik kwam tot de ontdekking dat ik weliswaar nieuwsgierig was, maar dat ik managementambities had. Klantvriendelijkheid was een begrip dat binnen de NS niet leefde. Ik wilde invulling geven aan mijn stellige overtuiging dat een organisatie – of dat nu een onderneming is of een stichting – alleen kan bestaan bij gratie van de klant”, aldus Ko. Dat denken betekende een omslag binnen de NS. Tot dat moment was bij de aanschaf van een nieuw type trein alleen gekeken naar technische aspecten. Dankzij Ko werd een marketingexperiment gestart met de klant als uitgangspunt. “We lieten klanten proefrijden in drie verschillende soorten treinen op drie verschillende trajecten en lieten hen vragen beantwoorden over bijvoorbeeld rijcomfort. De antwoorden hebben we vervolgens

vertaald naar de beste technische oplossing: een eigen ontwerp – de ICIII – dat was gebaseerd op het draaistel van een van de andere proeftreinen.”

Best cases

Begin jaren tachtig bewees Ko dat een marketinggerichte aanpak tot betere resultaten kan leiden. Een grondig onderzoek naar de productformule van de Tienertoerkaart van de NS gaf inzicht in wie de doelgroep precies vormden en hoe deze moest worden aangesproken. Daardoor kregen de dalende verkopen een nieuwe impuls. Deze aanpak werd opgenomen in een deel uit de serie ‘Top Marketing Cases’. “En waar draaide het om? Met een tienertoerkaart ging je niet langer meer een oubollig dagje op bezoek bij opa en oma, maar je zocht het avontuur op in Amsterdam. Door boven-

dien kortingsbonnen voor activiteiten aan de Tienertoerkaart te koppelen werd het product aantrekkelijker. Deze formule, in combinatie met meer verkooppunten en een marktgerichte promotie, leidde tot spectaculaire verkoopresultaten." De NS zagen het nut wel in van de marketinggerichte aanpak, en zetten een nieuwe afdeling marktontwikkeling op, met Ko aan het hoofd.

Rode draad

Midden jaren tachtig vond Ko het tijd voor een nieuwe uitdaging. Hij werd adjunct-directeur van Alrecon, dat zich bezighield met buitenreclame. Eind jaren tachtig stapte hij over naar de printwereld. Hij werkte zo'n 10 jaar als commercieel directeur voor onder andere advertentiebedrijf Eindhovens Dagblad, oplagebedrijf Brabant Pers en Perscombinatie (Volkskrant, Trouw, Parool).

"De rode draad in al die functies was marketinggericht werken. Centraal stond steeds de vraag 'Wat is de markt en hoe gaan we die benaderen?'" aldus Ko. "Die vraag is ook voor De Kleine Aarde uiterst actueel."

Hoe is Ko in contact gekomen met De Kleine Aarde? Hij kreeg een telefoontje van interim-directeur Bart Romijn van De Kleine Aarde en een uitnodiging om eens langs te komen. "Ik sta volledig achter het gedachtegoed van De Kleine Aarde", vertelt Ko. "Ik ben weliswaar geen geitenwollensokken type, maar heb wel de overtuiging dat het op aarde niet de goede kant opgaat. Als je kleinkinderen hebt, dan merk je dat. Het is iets dat je bezighoudt." Toen Bart aan Ko de vraag stelde of hij de directeursstaak bij De Kleine Aarde op zich wilde nemen, hoefde Ko daar niet lang over na te denken. "Ik denk dat ik op basis van mijn ervaring een bijdrage kan leveren in het vermarkten en verzakelijken van het gedachtegoed van De Kleine Aarde."

Voortschrijdende inzichten

Is verandering noodzakelijk om De Kleine Aarde (weer) een stevige voet aan de grond te geven? "Wat 35 jaar geleden begon als een idealistische organisatie, is in wezen niet veranderd. De boodschap is prima, maar met behulp van voortschrijdende inzichten moeten we de boodschap beter verkopen aan het publiek. We moeten, net als in de zakenwereld, gaan denken vanuit de optiek dat de klant centraal staat." Ko is van mening dat ook bepaalde doelgroepen, zoals senioren, gericht moeten worden benaderd. "Ik kwam laatst de uitspraak 'Wij verbrassen de erfenis van onze kinderen' tegen. Die boodschap moeten we onze ouderen meegeven. Het vergt onderzoek om uit te vinden op welke manier we hen het beste kunnen bereiken. Bijvoorbeeld via de seniorenroep. Aan de andere kant is er een enorme groep jongeren die wellicht via de scholen benaderd moet worden. Wat ik dus eigenlijk wil zeggen, is dat ieder segment om een eigen instrumentarium vraagt. Dat werkte bij de NS en bij de dagbladen, en dat werkt ook zo bij de Kleine Aarde."

Praktisch vertalen

Ko is bijzonder te spreken over wat De Kleine Aarde in de afgelopen 35 jaar heeft bereikt. Hij ziet het als zijn taak om nu naar de toekomst te kijken. "Wat ik graag zou willen is de missie van De Kleine Aarde ('Nederlanders informeren over en bewegen tot een meer duurzame manier van leven') praktisch vertalen en het nieuwe marktplaatsconcept proberen scherp te krijgen."

Ko ziet De Kleine Aarde als de ideale ontmoetingsplaats voor consumenten en producenten om informatie en producten op het gebied van duurzaam leven en wonen uit te wisselen. Hij wil dat gaan doen vanuit twee invalshoeken, namelijk de particuliere markt en het bedrijfsleven. "Wie zoekt op 'duurzaam', moet automatisch bij De Kleine Aarde terechtkomen. Daarvoor moeten we de bibliotheekfunctie van De Kleine Aarde verder ontwikkelen, en de particuliere markt hierover in segmenten informeren." De Kleine Aarde moet ook als platform fungeren waarop bedrijven hun producten kunnen tentoonstellen en verkopen. "Net als op de AutoRAI, waar je de nieuwste auto's vindt, vind je bij ons de allernieuwste ontwikkelingen op het gebied van duurzaam wonen en leven. Zo wordt De Kleine Aarde aantrekkelijker voor het publiek, dat bij ons niet alleen informatie kan vinden, maar ook producten kan kopen."

Vermarkten

Hoe realiseer je zoiets? Volgens Ko zijn er meerdere manieren om de missie van De Kleine Aarde te vermarkten. "Via het magazine en andere media maak je de noodzaak tot duurzaam leven duidelijk. Binnen afzienbare tijd gaan we een webshop realiseren waar producten te koop zijn. Verder zijn wij van plan om met mobiliteitsprojecten de boer op te gaan om onze boodschap in het land uit te dragen. En natuurlijk hebben we ons Eco-park, waar mensen kunnen zien, ruiken, voelen en proberen. We moeten de boodschap aantrekkelijk maken. Niet mensen dwingend iets opleggen, maar vertellen wat we doen en waarom we het doen; wat we ermee kunnen bereiken."

Een eigen invulling

In de afgelopen jaren hield Ko zich ook bezig met een privé-project. "Het was een zoektocht naar de invulling van een idee. We hebben een woonboerderij zodanig verbouwd dat mijn vrouw en ik er samen met onze beide dochters en hun gezinnen kunnen wonen. Alhoewel we ieder afzonderlijk een eigen wooneenheid hebben, zien we onze kleinkinderen opgroeien. Ook dat vergde, net als bij De Kleine Aarde, een stuk onderzoek, nadenken over de toekomst, en daar vervolgens een eigen invulling aan geven. Dat is privé goed gelukt en ik weet zeker dat we er ook als De Kleine Aarde in zullen slagen een bredere basis te vinden voor ons gedachtegoed. Over vijf jaar zullen we bekend staan als hét centrum op het gebied van praktische invulling van het begrip duurzaamheid, voor particulieren, bedrijven en overheidsinstellingen."

Vernieuwde website De Kleine Aarde

De website www.dekleineaarde.nl is onlangs geheel herzien. De komende maanden wordt de site aangevuld met alle activiteiten, workshops, aanbiedingen en nieuws van De Kleine Aarde. Check ook eens www.autovoetafdruk.nl voor de berekening van de MobiliteitsVoetafdruk!

De Kleine Aarde kookt bij Festival Mundial

In juni was De Kleine Aarde als een van de cateraars present bij het kleurrijke Festival Mundial in Tilburg. Met heerlijke gazpachosoep, groentetaartjes en wraps liet De Kleine Aarde zien en proeven dat ecologische catering op zo'n groots festival prima kan.

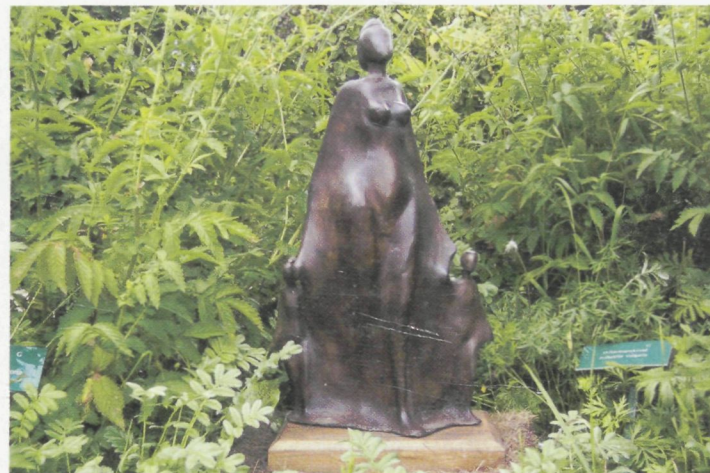
(Advertorial)

Delta Lloyd maakt werk van duurzaam ondernemen

Verzekeringsmaatschappij Delta Lloyd biedt sinds april van dit jaar een groene autoverzekering aan. Voor iedere verzekerde auto worden in een duurzame omgeving in Costa Rica ieder jaar zeven bomen geplant. Delta Lloyd heeft met dit initiatief als eerste verzekeraar het HIER-logo gekregen voor een klimaatneutrale oplossing.

Groene autoverzekering

"Delta Lloyd loopt al jaren voorop als het gaat om vooruitstrevende (auto)verzekeringen", vertelt Erica Blom, directeur marketing & verkoop van de verzekeraar. "De groene autoverzekering is weer helemaal anders. Aan onze autoverzekering hoefde helemaal niets te veranderen. Mensen zijn bij ons gewoon goed verzekerd. Maar wij voelden wel de behoefte ons duurzame denken binnen het bedrijf te vertalen naar diensten voor klanten. Vandaar de combinatie van een goede autoverzekering, CO2-compensatie door het aanplanten van bomen, en duurzaam beleggen van de verzekeringsgelden. Dan weet de klant dat ook het vermogen dat Delta Lloyd belegt bijdraagt aan een betere wereld en een beter milieu. De klant betaalt voor een groene autoverzekering voorlopig precies dezelfde premie als bij een 'gewone' autoverzekering. Wij geloven erg in deze klimaatneutrale oplossing en investeren er dan ook in." "Als bedrijf willen we het goede voorbeeld geven", licht Blom verder toe. "Daarom is het Delta

Beelden in de tuin

Sinds 1 juli laat De Kleine Aarde een collectie beelden uit Afrika zien. In de sfeervolle setting van haar Eco-park zijn vijftien beelden opgesteld, gemaakt door kunstenaars uit Zimbabwe en Burkina Faso. De expositie blijft een jaar staan. Het Eco-park met haar voorbeeldtuinen is een prachtig groen decor voor de markante Afrikaanse beelden, die hier goed tot hun recht komen.

De beelden zijn te koop. Een groot deel van de opbrengsten komt ten goede aan de kunstenaars, die hiervoor microkredieten ontvangen om bijvoorbeeld een koe voor eigen levensonderhoud te kunnen kopen. De beelden zijn ter beschikking gesteld door Beeldentuin de Watervogel in Nederhemert.

De expositie 'Beelden in de tuin' is te bekijken tijdens de openingstijden van het Eco-park, dinsdag t/m zondag van 10.00 tot 17.00 uur. Toegangsprijs tot het park: € 5,-. Vrienden hebben gratis toegang.

Lloyd Duurzaam-label ontwikkeld, waar de autoverzekering ondervalt. Deze productlijn wordt de komende tijd uitgebreid."

Klimaatneutraal ondernemen

De groene autoverzekering komt voort uit de doelstelling van moedermaatschappij Aviva om klimaatneutraal te ondernemen. De Engelse verzekeringsgroep wil, met terugwerkende kracht vanaf 2006, de CO2-uitstoot van de gehele groep compenseren met klimaatvriendelijke projecten.

Aviva ondersteunt daarom een aantal klimaatvriendelijke projecten in opkomende markten waar ze actief is. Blom: "Het gaat bijvoorbeeld om verschillende projecten in Sri Lanka, India en China die zijn gericht op het opwekken van duurzame energie."

In Nederland heeft Delta Lloyd geïnvesteerd in de duurzame productie van cement. Op de kantoren zijn maatregelen genomen om de energie-efficiency te bevorderen.

Lezersservice

De Kleine Aarde is een lezersservice gestart voor haar Vrienden en abonnees. Wie iets wil vragen of adreswijzigingen wil doorgeven, belt nu rechtstreeks met De Kleine Aarde, tel. (0411) 68 49 21. Medewerkers helpen meteen met uw vraag. Ook voor het aanmelden van nieuwe Vrienden, het aanvragen van een cadeau-abonnement of voor vragen om informatie over schenkingen onder notariële acte kunt u hier terecht.

De lezersservice is ook bereikbaar per mail: lezersservice@dekleineaarde.nl
Postadres: Postbus 151, 5280 AD Boxtel

Ambtenaren steken handen uit de mouwen

Op donderdag 7 juni kwamen 10 ambtenaren van de Provincie Noord-Brabant een dagje meewerken bij De Kleine Aarde. In het kader van de actie 'Pak de handschoen op', om meer waardering voor vrijwilligerswerk te krijgen, staken ambtenaren van de provincie bij verschillende organisaties de handen uit de mouwen. Bij De Kleine Aarde werd onder meer geverfd, gehooïd, gewied en meegedacht in een projectplan.

HET PRINS BERNHARD CULTUURFONDS OVERHANDIGDE AAN DIRECTEUR KO DE ZEEUW (LINKS OP DE FOTO) EN TEAMLEIDER HUIBERT BOER EEN CHEQUE MET EEN DONATIE VAN 5.000 EURO ALS BIJDRAGE VOOR HET KLIMAATEVENEMENT DAT DE KLEINE AARDE IN HET VOORJAAR ORGANISEERDE.

KOKEN MET CHRISTINE

Notenballetjes

Een heerlijk gerecht zonder vlees uit de keuken van De Kleine Aarde. Gebruik het liefst biologische ingrediënten, die zijn echt lekkerder.

TEKST: KLEINE AARDE-KOK CHRISTINE LUITEN

Voor vier à vijf personen.

200 gram gemalen gemengde noten (niet teveel walnoten, die zijn soms bitter)
50 gram rozijnen
2 eieren
1 gesnipperde ui, gebakken in een flinke scheut zonnebloemolie (de olie ook toevoegen)
1 halve appel, gepureerd
½ tl komijn, geroosterd en gekneusd
1 tl kerrie
1 mespuntje kruidnagelpoeder
25 gram paneermeel en 25 gram bloem gemengd
1 tl bakpoeder
zout en peper

Verwarm de oven voor op 180 °C. Meng alle ingrediënten, kneed ze even goed door en maak van het mengsel balletjes (met een ijsbolletjesknijper). Leg ze op aluminiumfolie in een ovenschaal en bak ze in de oven in circa 10 minuten bruin. Een uiensaus is hier erg lekker bij:

Uiensaus

Snijd 3 flinke uien in sliertjes, bak ze en voeg als ze bruin zijn 1 el bruine suiker toe. Bak de suiker even mee. Blus af met 350 ml water en voeg 1 mespunt kruidnagelpoeder, 2 el shoyusaus (sojasaus), en naar smaak sambal en zout toe. Bind de saus met aardappelmeel.

Eet smakelijk!

Cadeau voor nieuwe Vrienden van De Kleine Aarde

Een jaar gratis op stap met OV-fiets!

Word nu Vriend van De Kleine Aarde of geef een Vriendschap cadeau (minimumbijdrage € 27,50 per jaar). U geniet dan niet alleen van alle Vriendenvoordelen maar krijgt bovendien een fantastisch welkomstcadeau: een gratis jaarlidmaatschap van OV-fiets plus twee gratis ritten. Totale waarde € 15,-!

Vriendenvoordelen:

gratis toegang tot het Eco-park,
samen met één introducé;e;
elk kwartaal gratis het magazine;
10% korting op workshops.

OV-fiets: overal een fiets!

Voor treinreizigers vormt het laatste stukje van de reis vaak de zwakste schakel: van het station naar uw bestemming. U moet een eind lopen, een bus of een dure taxi pakken. De OV-fiets maakt het laatste stukje sneller & makkelijker. Een OV-fiets huren kan op ruim 120 plekken, vooral bij stations. Binnen een minuut hebt u een fiets. OV-fietsen huurt u met een geschikt gemaakte NS-kaart of een apart OV-fiets-pasje. Een OV-fiets huurt u voor € 2,85 per keer. De factuur met uw rittenoverzicht krijgt u per e-mail en betaalt u per automatische incasso. Meer info op www.OV-fiets.nl.

Hoe aanmelden?

U meldt zich aan als Nieuwe Vriend van De Kleine Aarde en krijgt de OV-fiets-cadeaubon thuisgestuurd. Vervolgens meldt u zich aan via www.OV-fiets.nl en stuurt u samen met een kopie van uw legitimatiebewijs de cadeaubon ter waarde van 15 euro mee. U bent dan automatisch een jaar gratis lid van OV-fiets. Ook de eerste twee ritten (tot 20 uur per rit) zijn voor u gratis.

Vriend worden: via de antwoordkaart in dit nummer of bel (0411) 68 49 21 of vul het formulier in op www.dekleineaarde.nl

De Kleine aarde

Activiteiten
Herfst 2007

AGENDA

Workshops,
cursussen
& meer

16 september
Culinaarde!

10 november
Auto- en fietstestdag

Het goede leven voor mens, dier en milieu:
genieten * (h)eerlijk eten * wonen * tuinen * schoonheid *

ACTIVITEITEN IN HET ECO-PARK

16 september Culinaarde 2007

'Een wereld vol smaak'

Het jaarlijkse culinaire evenement van De Kleine Aarde laat u dit jaar kennismaken met 'wereldse' gerechten. Sfeer, muziek, kinderactiviteiten en rondleidingen. Vanaf 13.00 tot 19.00, dus u kunt lekker blijven eten in het Eco-park!

18 september Green Drinks

Netwerkbijeenkomst voor 'groene' mensen. Inmiddels hebben 230 steden in 28 landen hun eigen Green Drinks. In het Eco-café van De Kleine Aarde, dinsdag 18 september, 20.30 uur. Meer info: www.greendrinks.org

Beelden in de tuin

Permanente expositie van Afrikaanse beelden in het Eco-park.

Klimaatroute

De Kleine Aarde laat met de Klimaatroute zien dat het goed mogelijk is om zelf een bijdrage te leveren aan de maatregelen tegen klimaatverandering. Bereken ook uw eigen KlimaatVoetafdruk op www.klimaatvoetafdruk.nl

10 november Auto- en fietstestdag in Lelystad

Test zelf de mooiste en/of meest duurzame auto's en innovatieve fietsen.

Meer info:

www.dekleineaarde.nl

Dagje Eco-park

Met vernieuwde en verrassende activiteiten biedt De Kleine Aarde in Bostel volop informatie en inspiratie aan iedereen die op zoek is naar duurzame en praktische oplossingen op het gebied van tuinieren, wonen, voeding, persoonlijke verzorging, mobiliteit en recreatie.

Eco-park & tuinen Het Eco-park en de tuinen van De Kleine Aarde zijn een bezoek meer dan waard. Ook voor kinderen valt er veel te beleven.

Bike-Experience Testplaats voor bijzondere fietsen. Geopend t/m oktober, dinsdag t/m zondag van 12.00-16.00 uur.

Werelds Wonen Inspiratie en informatie over eigentijdse en duurzame woninginrichting.

Arrangementen Voor individuele bezoekers en groepen zijn er verrassende arrangementen mogelijk.

Vergaderen & overnachten Behalve over vergaderaccommodatie beschikt De Kleine Aarde ook over sfeervolle slaapkamers. Een bijzondere locatie voor uw vergadering, bezinningsweekend of familiebijeenkomst in de natuurrijke omgeving van Bostel. Biologische catering is mogelijk. Vraag de folder over vergaderen en overnachten aan of kijk op www.dekleineaarde.nl

Rondleidingen & excursies Met een gids door het Eco-park en het bezoekerscentrum.

Koken voor groepen Kook uw eigen maaltijd en kom meer te weten over gezonde voeding. Inclusief gezamenlijke maaltijd.

Kids in de kidsjen: Kookavontuur in de keuken, voor kinderen van 8-12 jaar. Leuk en lekker voor kinderfeestjes! (minimaal 6 kinderen, maximaal 12).

Catering Het Eco-café biedt volop (h)eerlijke mogelijkheden, vanaf een eenvoudige consumptie tot een complete maaltijd.

Kinderen & scholen Speurtochten voor alle leeftijdsgroepen. Zeer geschikt voor zowel groepen als individuele bezoekers. Speciaal kinderfeestjesarrangement voor kinderen van 8-10 jaar.

Energietuin-excursies Informeer naar de mogelijkheden voor excursies voor speciale groepen in De Energietuin, gericht op toepassing van duurzame energie in de woon- of werkomgeving.

VOOR DE FOLDER OVER VERGADEREN EN OVERNACHTEN: TEL. (0411) 68 49 21

Kom genieten!

September is traditiegetrouw de maand van Culinaarde bij De Kleine Aarde. Culinaarde 2007 heeft als thema 'een wereld vol smaak'. Het culinaire evenement staat dit jaar in het teken van (biologische) gerechten afkomstig uit vele delen van de wereld. Maar dan natuurlijk bereid op basis van streekproducten! Kom proeven van de sfeer en de gezelligheid bij buffetten, kookdemonstraties en proeverijen, rondleidingen door de tuinen, kinderactiviteiten, muziek en nog veel meer!

Kom langs en geniet met smaak: op 16 september bent u vanaf 13.00 tot 19.00 uur van harte welkom bij Culinaarde!

Uiteraard is het de hele herfst goed toeven in het Eco-park. Kom de herfstkleuren bewonderen en geniet van de bijzondere expositie van Afrikaanse beelden in de tuinen. Wie weet is het zelfs heerlijk fietsweer, ideaal om het picknickarrangement van De Kleine Aarde te boeken.

Ten slotte heeft De Kleine Aarde op 10 november een testdag in Lelystad voor innovatieve auto's en fietsen. Op deze dag is er speciaal aandacht voor het combineren van slim en efficiënt vervoer met klimaatvriendelijke vervoersmethoden.

Tip: Op 16 september is het autoloze zondag. Tussen NS-station Boxtel en De Kleine Aarde rijdt 'The wheel'. Dit is een elektrobus die 50% minder energie gebruikt dan een gewone bus!

INHOUD

Activiteiten in het Eco-park	2
Workshops en cursussen	4
Cursusagenda	5
Servicepagina, antwoordbon	7

10% korting voor

'Vrienden van De Kleine Aarde'

Vrienden van De Kleine Aarde krijgen 10% korting op de cursussen en workshops die in dit Activiteitenmagazine en op de website vermeld staan.

Vriend worden?

Bel (0411) 68 49 21

MEER WETEN? BEL DE KLEINE AARDE, TEL. (0411) 68 49 21, WWW.DEKLEINEAARDE.NL OF VUL DE ANTWOORDBON OP PAGINA 7 IN EN STUUR HEM OP (GEEN POSTZEGEL NODIG).

FEEST!

Vier uw feest bij De Kleine Aarde

Het Eco-park van De Kleine Aarde is zeer geschikt voor familiebijeenkomsten, reünies et cetera. Een feest op maat is mogelijk. Er is volop keuze: een hapje en een drankje, een rondleiding, speurpaden voor de kinderen, in een sfeervolle ambiance met eigen zaaltje en terras. Neem contact op met de boekingenadministratie om de mogelijkheden door te spreken! Mail j.delaat@dekleineaarde.nl of bel (0411) 68 49 21.

Workshops & cursussen

Kids in de kidsjen

Kookavontuur in de keuken, voor kinderen van 8-12 jaar. Leuk en lekker voor kinderefeestjes! (minimaal 6 kinderen, maximaal 12). Samen met de kok gaan de kinderen eerst de tuinen van De Kleine Aarde in, op zoek naar alles wat eetbaar is, ook waar je het niet verwacht. Er zijn spelletjes met eten en zintuigen. Daarna natuurlijk de grote keuken in, met de echte Kleine Aarde-kok. Om met z'n allen iets lekkers klaar te maken en op te eten, bijvoorbeeld zelfgemaakte friet met mayo of juist een gezonde vegetarische groentetompoes. Als de kinderen thuis komen hebben ze dus al gegeten. Onder leiding van Christine Luiten. Woensdag 3 oktober, 14 november (13.30-17.00 uur), € 24,50 per kind. Aanmelden uiterlijk vrijdag 14 september, 26 oktober.

Vegetarisch koken voor lekkerbekken!

In deze praktische en informatieve cursus richt diëtiste en kookliefhebber Marion Pluimes zich op het nóg smakelijker bereiden van vegetarische gerechten. U werkt met biologische producten van het seizoen. Docent: Marion Pluimes. Zaterdag 22 september, 27 oktober, 17 november, 15 december (10.00-14.00 uur), € 42,50 p.p., inclusief ingrediënten. Aanmelden uiterlijk vrijdag 5 oktober, 26 oktober, 30 november. (Vraag of er nog plaats is voor 22 september.)

Ecologische moestuin

Een cursus voor gevorderden over de opzet van een moestuin, bodem, compost en teeltplan. Docente: Marie-José Meertens. Zaterdag 13 oktober (10.00-16.30 uur), € 55,- p.p. Aanmelden uiterlijk vrijdag 21 september.

Ecologische siertuin

Praktische cursus over het zelf creëren van een natuurlijke tuin, met aandacht voor de planten, vogels, insecten, vlinders en water in de tuin. Docente: Marie-José Meertens. Zaterdag 27 oktober (10.00-16.30 uur), € 55,- p.p. Aanmelden uiterlijk vrijdag 5 oktober.

Natuurlijke crèmes en zalven maken

Leer in deze boeiende workshop hoe u zelf plantenextracten in natuurlijke crèmes en zalven kunt verwerken. Deelnemers mogen de crèmes mee naar huis nemen. Docent: Agnes ten Haken. Zaterdag 15 september en 27 oktober (13.30-16.00 uur), € 28,50 p.p., inclusief koffie, thee en materiaal. Aanmelden uiterlijk 5 oktober. (Vraag of er nog plaats is voor 15 september.)

Flowform workshop

Een flowform is een schaal waarin stromend water op een verrassende manier in lussen heen en weer stroomt. Het instromende water beweegt ritmisch in de vorm van een liggende acht en komt pulserend naar buiten. Deze ritmische stroming blijkt een kwaliteit van leven op te wekken. Met boetseerleien ontwerpen en beproeven we zelf kleine flowform-modellen, waarin we de waterdynamiek nauwkeurig leren afstemmen. De modellen worden na afloop van de workshop door de docent/kunstenaar keramisch duurzaam gemaakt. Docent: Ernst Cats. Vrijdag 9 november (18.30-22.00 uur) en zaterdag 10 november (9.00-15.30 uur).

Bon voor € 1,- korting op de entree van Culinaarde

Op 16 september houdt De Kleine Aarde tussen 13.00 en 19.00 uur haar jaarlijkse Culinaarde, het culinaire evenement voor lekkerbekken! Een smakelijk programma met topkoks, demonstraties en proeverijen, rondleidingen, kinderactiviteiten, een biologische sappenbar en nog veel meer! Prijs € 5,- p.p. Tegen inlevering van deze bon ontvangt u per persoon € 1,- korting. Deze aanbieding geldt voor maximaal 4 personen.

Kijk voor uitgebreide cursusinformatie

Kijk voor ons complete
opleidings- en trainingsaanbod op www.vvcr.nl of
bel 0800 - 235 88 27

OOG VOOR *verkeers* VEILIGHEID

Drachten / Lelystad / Rijssen of op locatie

Betoverd door Het Groene Woud? Wilt u meer weten over het unieke concept van Streekrekening Het Groene Woud? Of wilt u ook een bijdrage leveren om de kwaliteiten van dit unieke gebied nog verder te laten groeien? Vul dan deze bon in!

Ik wil graag meer informatie ontvangen over Streekrekening Het Groene Woud. Stuur mij de volgende zaken toe:

- ☐ Algemene brochure
- ☐ Leaflet over de waarde van Het Groene Woud

Ik wil graag een Isis Spaarrekening openen. Stuur mij:

- ☐ een aanvraagformulier voor meerderjarige particulieren
- ☐ een aanvraagformulier voor minderjarige particulieren
- ☐ een aanvraagformulier voor bedrijven / organisaties

- ☐ Ik heb een geweldig projectidee en wil graag weten hoe ik voor een financiële bijdrage uit het Horus Fonds in aanmerking kom.

CURSUSAGENDA 2007

september

- 15 Crèmes en zalven
- 22 Vegetarisch koken
- 29 Douchegel, lippenbalsem en shampoo (Vol)

oktober

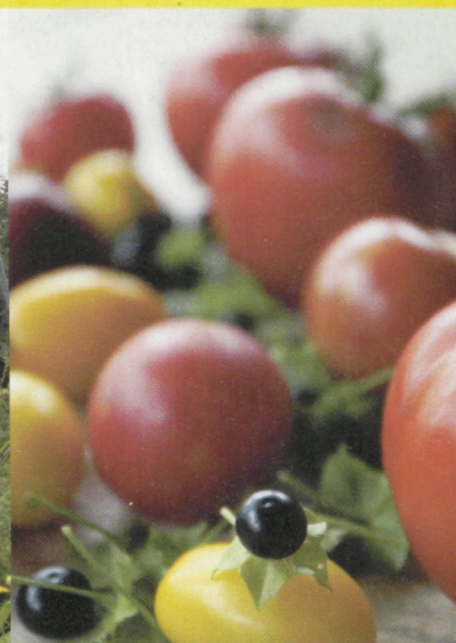
- 3 Kids in de kidsjen
- 13 Wolviltten
- 14 Tuinpotten maken
- 13 Ecologische moestuin (gevorderden)
- 27 Ecologische siertuin
- 27 Vegetarisch koken
- 28 Crèmes en zalven

november

- 11 Tuinpotten maken
- 14 Kids in de kidsjen
- 17 Vegetarisch koken
- 18 Douchegel, lippenbalsem en shampoo
- 24 Fruitbomen snoeien

december

- 8 Wolviltten (feestsjaal)
- 15 Vegetarisch koken

FEEST!

Vier uw feest bij De Kleine Aarde

Het Eco-park van De Kleine Aarde is zeer geschikt voor familiebijeenkomsten, reünies et cetera. Een feest op maat is mogelijk. Er is volop keuze: een hapje en een drankje, een rondleiding, speurpaden voor de kinderen, in een sfeervolle ambiance met eigen zaaltje en terras.

Neem contact op met de boekingenadministratie om de mogelijkheden door te spreken!

Mail j.delaat@dekleineaarde.nl of bel (0411) 68 49 21.

Ik meld me aan voor de training Het Nieuwe Rijden

Aanmelden uiterlijk 3 weken voor uw eerste voorkeursdatum.

Bij intekening op een zaterdag is de eigen bijdrage € 16,- hoger. Zie voor data en tijden pagina 15 van dit magazine.

Datum 1e voorkeur: _____ ☐ ochtend ☐ middag
Datum 2e voorkeur: _____ ☐ ochtend ☐ middag
Datum 3e voorkeur: _____ ☐ ochtend ☐ middag

☐ Als Vriend van De Kleine Aarde (nr. _____) betaal ik € 30,-

☐ Ik word bij deze Vriend van De Kleine Aarde en stuur de aanmeldingskaart voor nieuwe Vrienden in tegelijk met deze kaart. Ik betaal € 30,- voor deelname aan de training.

☐ Ik ben geen Vriend en betaal € 55,-.

Naam: _____

Adres: _____

Postcode en woonplaats: _____

Telefoonnummer: _____

E-mail: _____

Ik machtig De Kleine Aarde om bij plaatsing eenmalig een bedrag af te schrijven van ☐ € 30,- ☐ € 55,-.

Bij inschrijving op een zaterdag: ☐ € 46,- ☐ € 71,-

Bank- of gironummer: _____

Ten name van: _____

Plaats: _____ Datum: _____

Handtekening: _____

Een
postzegel
is niet
nodig

De Kleine Aarde

Directiesecretariaat

Antwoordnummer 16151

5280 VJ BOXTEL

Goed voor
uw portemonnee
én het milieu

Organisatie: _____

Naam: _____

Adres: _____

Postcode: _____

Plaats: _____

Tel.nr: _____

E-mailadres: _____

hier
postzegel
plakken

**Stichting Streekrekening
Het Groene Woud**
p/a Postbus 103
6590 AC Gennep

**Bon voor € 1,- korting op
de entree van Culinaarde**

Op 16 september houdt De Kleine Aarde tussen 13.00 en 19.00 uur haar jaarlijkse Culinaarde, het culinaire evenement voor lekkerbekken! Een smakelijk programma met topkoks, demonstraties en proeverijen, rondleidingen, kinderactiviteiten, een biologische sappenbar en nog veel meer!

Prijs € 5,- p.p.

Tegen inlevering van deze bon ontvangt u per persoon € 1,- korting.

Deze aanbieding geldt voor maximaal 4 personen.

Voor nieuwe Vrienden van De Kleine Aarde:

Een jaar gratis op stap met OV-fiets!

Word nu Vriend van De Kleine Aarde
of geef een Vriendschap cadeau
(minimumbijdrage € 27,50 per jaar).
U geniet dan niet alleen van alle
Vriendenvoordelen maar krijgt bovendien
een fantastisch welkomstcadeau: een
gratis jaarlidmaatschap van OV-fiets
plus twee gratis
ritten. **Totale
waarde
15 euro!**

Een
postzegel
is niet
nodig

De Kleine Aarde
Vriendenadministratie
Antwoordnummer 16151
5280 VJ BOXTEL

CURSUSAGENDA 2007

september

- 15 Crèmes en zalven
- 22 Vegetarisch koken
- 29 Doucheegel, lippenbalsem en shampoo (Vol)

oktober

- 3 Kids in de kidsjen
- 13 Wolviltten
- 14 Tuinpotten maken
- 13 Ecologische moestuin (gevorderden)
- 27 Ecologische siertuin
- 27 Vegetarisch koken
- 28 Crèmes en zalven

november

- 11 Tuinpotten maken
- 14 Kids in de kidsjen
- 17 Vegetarisch koken
- 18 Doucheegel, lippenbalsem en shampoo
- 24 Fruitbomen snoeien

december

- 8 Wolviltten (feestsjaal)
- 15 Vegetarisch koken

KAART-VOOR-MILJOENEN-EN-MÉÉR

☒ **Ja**, ik wil kans maken op de vele prijzen
van de Nationale Postcode Loterij.
Met mijn deelname steun ik 53 goede doelen
waaronder De Kleine Aarde.

Ik wil graag: ☐ 3 loten à € 8,50*
☐ 2 loten à € 8,50*
☐ 1 lot à € 8,50*

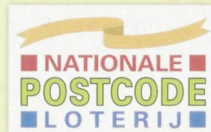

*inclusief JackpotVerdubbelaar

☐ Ik wil loten zonder JackpotVerdubbelaar.
Ik betaal dan € 7,00 per lot.

A.u.b. uw keuze aankruisen en verder volledig
invullen in blokletters.

Ik machtig u hierbij tot weder-opzegging om
voor elke trekking
(13 per jaar) de inleg
van nevenstaand
rekeningnummer
af te schrijven.

☐ de heer ☐ mevrouw

418.07.09

Naam:

Adres:

Postcode:

Plaats:

(Post)bank-
nummer:

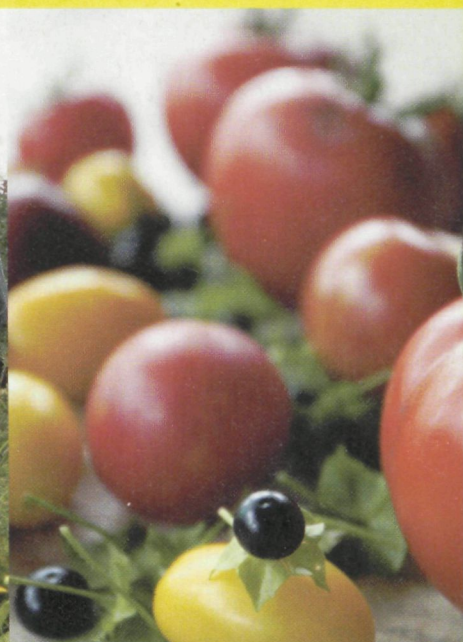
Telefoon-
nummer:

Datum: X

Handtekening: X

Deze bon kan zo op de bus, een postzegel is niet nodig.

De Nationale Postcode Loterij verwerkt uw gegevens volgens de wet bescherming persoonsgegevens. Als u geen prijs stelt op onze informatie dan kunt u dit schriftelijk melden aan Nationale Postcode Loterij, Van Eeghenstraat 70, 1071 GK Amsterdam.

FEEST!

Vier uw feest bij De Kleine Aarde

Het Eco-park van De Kleine Aarde is zeer geschikt voor familiebijeenkomsten, reünies et cetera. Een feest op maat is mogelijk. Er is volop keuze: een hapje en een drankje, een rondleiding, speurpaden voor de kinderen, in een sfeervolle ambiance met eigen zaaltje en terras.

Neem contact op met de boekingenadministratie om de mogelijkheden door te spreken! Mail j.delaat@dekleineaarde.nl of bel (0411) 68 49 21.

Bon voor € 1,-
de entree van

Op 16 september houdt De Kleine Aarde tussen 13.00 en 19.00 uur haar jaarlijkse Culinaarde, het culinaire evenement voor lekkerbekken! Een smakelijk programma met topkoks, demonstraties en proeverijen, rondleidingen, kinderactiviteiten, een biologische sappenbar en nog veel meer!

Prijs € 5,- p.p.

Tegen inlevering van deze bon ontvangt u per persoon € 1,- korting.

Deze aanbieding geldt voor maximaal 4 personen.

Ja,

☐ Ik word vriend van De Kleine Aarde / ☐ Ik geef een vriendschap cadeau

Voorletters / Naam:

Adres:

Postcode / Woonplaats:

Telefoonnummer:

E-mailadres:

Ik geef een Vriendschap cadeau aan:

Voorletters / Naam:

Adres:

Postcode / Woonplaats:

Telefoonnummer:

E-mailadres:

Ik machtig De Kleine Aarde om tot wederopzegging

☐ € 27,50 (minimumjaardonatie)

☐ € 50,-

☐ € 100

☐ anders, nl. € _____

per: ☐ jaar

☐ half jaar

☐ kwartaal

☐ éénmalig

af te schrijven van Girorekening of Bankrekening:

Datum: ____ - ____ - ____

Handtekening

Zij een kans...

Met de Postcode Loterij helpt u 53 goede doelen die zich inzetten voor

✓ Ontwikkelingssamenwerking

✓ Mensenrechten

✓ Natuur en milieu

✓ Sociale cohesie in Nederland

Ook De Kleine Aarde ontvangt jaarlijks een bijdrage van de Nationale Postcode Loterij.

...u een kans!

Vul de kaart in en maak kans op honderdduizenden prijzen, zoals

✓ De PostcodeKanjor van minstens € 25 miljoen

✓ PostcodeJackpot tot € 18 miljoen

✓ Elke week de PostcodeStraatprijs van € 12.500,- per lot

Alle geldprijzen worden automatisch op uw rekening overgemaakt. Deelname aan de Nationale Postcode Loterij houdt in aanvaarding van het reglement, op aanvraag verkrijgbaar, tel. 0900-300 1500 (20 cpm). Deelname is mogelijk vanaf 18 jaar. De loterij is goedgekeurd door de Minister van Justitie onder nummer L.O. 890/0098/831.5 d.d. 19-12-1997.

Postzegel niet nodig

**NATIONALE
POSTCODE
LOTTERIJ**

**Antwoordnummer 19503
1100 VM Amsterdam**

bij De Kleine Aarde

€ 140,- p.p., inclusief koffie, thee en materiaal. Aanmelden uiterlijk vrijdag 19 oktober.

Viltworkshop

Vilten is een oeroude techniek waarbij je met plukken wol, water en zeep een lap stof maakt. Het is fascinerend om met kleuren te spelen waardoor er een bijzonder effect ontstaat. Tijdens deze cursus wordt er een sjaal, tas of omslagdoek gemaakt. Docent: Charlotte Tielemans. Zaterdag 13 oktober en 8 december (feest-sjaal), € 70,- p.p., inclusief koffie, thee en materialen. Aanmelden uiterlijk vrijdag 21 september, 16 november.

Douchegel, lippenbalsem en shampoo

Met natuurlijke ingrediënten leert u heel eenvoudig douchegel, lippenbalsem en shampoo maken. Docent: Agnes ten Haken. Zondag 18 november (14.00-16.00 uur), € 27,- p.p., inclusief koffie, thee en materiaal. Aanmelden uiterlijk vrijdag 26 oktober.

Fruitbomen snoeien

Op deze studie/praktijkdag leert u kijken naar vorm en ontwikkelingen in de groei van fruitbomen. U leert alles over onderhoud bij hoogstamfruitbomen, de snoeiwijze voor optimale productie en vormsnoei bij jonge bomen. U past de opgedane kennis meteen zelf toe in de praktijk. Docent: Cees Sleutjes. Zaterdag 24 november (9.15-16.30 uur), € 65,- p.p., inclusief lunch, koffie, thee en literatuur. Aanmelden uiterlijk vrijdag 2 november.

Tuinpotten maken

Terracotta, bekend van de rode tuinpotten en tegels, betekent letterlijk: 'gebakken aarde'. In de workshop 'Tuinpotten maken' gaan we aan de slag met deze roodbakende klei. U leert op een eenvoudige manier een pot, vaas of schaal opbouwen.

Met andere kleuren klei kunt u het werkstuk decoreren.

Aan het einde van de middag gaat u naar huis met uw eigen unieke schaal, vaas of pot. U krijgt adressen mee om uw werkstuk bij een pottenbakker bij u in de buurt te laten afbakken.

Docent: Dorothé Arts
Zondag 14 oktober en zondag 11 november (13.30-17.00 uur), € 45,- p.p., inclusief koffie, thee en materiaal. Aanmelden uiterlijk vrijdag 21 september, vrijdag 19 oktober.

AANMELDEN VOOR EEN WORKSHOP OF CURSUS

Dit kan tot drie weken voor aanvang van een cursus.*

Vul de antwoordkaart in op de laatste pagina van dit activiteitenmagazine en stuur hem op.

U kunt ook een e-mail sturen naar cursus@dekleineaarde.nl met de naam en datum van de cursus en uw naam, adres en telefoonnummer. Of bel (0411) 68 49 21.

*Wilt u zich nog opgeven binnen drie weken voor een cursus, neem dan contact op om te vragen of er nog plaats is.

CURSUSAGENDA 2007

september

- 15 Crèmes en zalven
- 22 Vegetarisch koken
- 29 Douchegel, lippenbalsem en shampoo (Vol)

oktober

- 3 Kids in de kidsjen
- 13 Wolviltten
- 14 Tuinpotten maken
- 13 Ecologische moestuin (gevorderden)
- 27 Ecologische siertuin
- 27 Vegetarisch koken
- 28 Crèmes en zalven

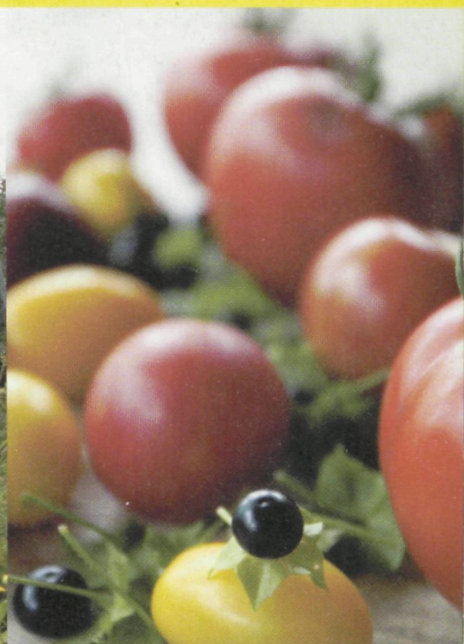
november

- 11 Tuinpotten maken
- 14 Kids in de kidsjen
- 17 Vegetarisch koken
- 18 Douchegel, lippenbalsem en shampoo
- 24 Fruitbomen snoeien

december

- 8 Wolviltten (feestsjaal)
- 15 Vegetarisch koken

op www.dekleineaarde.nl of bel (0411) 68 49 21

**WORD NU VRIEND
OF GEEF EEN VRIENDSCHAP
CADEAU EN ONTVANG EEN
GRATIS JAARABONNEMENT
OP OV-FIETS PLUSTWEE
GRATIS RITTEN!**

Vrienden genieten **gratis!**

Vrienden van De Kleine Aarde:

- ☀ hebben **GRATIS** toegang tot het Eco-park
- ☀ mogen **GRATIS** een introducé meenemen
- ☀ ontvangen elk kwartaal **GRATIS** het magazine
- ☀ krijgen **10% KORTING** op workshops en lezingen

Vriend worden/een vriendschap cadeau geven?

Bel (0411) 68 49 21

of vul de bon in op www.dekleineaarde.nl/form.htm

Wegwijzer naar het Eco-park in Boxtel

Vanaf NS-station Boxtel met de **treintaxi** tel. (0411) 68 33 84. **Huurfiets:** op werkdagen tel. (0411) 68 59 99. **OV-fiets:** op werkdagen. Aanmelden bij OV-fiets: www.ovfiets.nl

Te voet (een half uur lopen): volg de bordjes in het centrum.

Per auto: vanaf de A2 uit de richting Den Bosch: afslag Boxtel-Noord, uit de richting Eindhoven: afslag Boxtel. Daarna de bordjes volgen.

Kijk op www.dekleineaarde.nl voor een routekaartje of kijk op www.routenet.nl

Toegangsprijzen

Volwassenen: € 5,-

Kinderen 4-12 jaar: € 2,50

Kinderen tot 4 jaar: Gratis

Vrienden van De Kleine Aarde:
Gratis

Adresgegevens

De Kleine Aarde
bezoekadres: Het Klaverblad 1
5283 TV Boxtel
Postbus 151, 5280 AD Boxtel
Tel. (0411) 68 49 21
Fax (0411) 68 34 07
E-mail: info@dekleineaarde.nl
Website: www.dekleineaarde.nl

Openingstijden

Dinsdag-zondag 10.00-17.00 uur
's Maandags gesloten

Colofon

Uitgave: Stichting De Kleine Aarde
De Kleine Aarde wil zoveel mogelijk mensen inspireren tot een duurzame leefstijl.

Redactie:

Maike Nelissen en Heleen van der Sanden

Fotografie:

Gürtan Ercan, Foto Stefan Prinssen,
Roos van der Sanden

Advertenties:

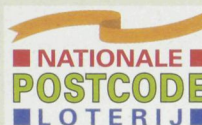
Heleen Petter, tel. (0411) 68 49 21

Vormgeving:

Quadro Vormgevers, Oss

Druk:

Incido, Uden

De Kleine Aarde is een van de goede doelen van de Nationale Postcode Loterij.

Vrienden van De Kleine Aarde krijgen 10% korting op cursussen en workshops!

☐ ik ben al Vriend

Ik meld me nu aan als Vriend van De Kleine Aarde.

Mijn bijdrage is

☐ € 27,50 (minimumbijdrage)

☐ € 50,-

☐ € 100,-

☐ anders, namelijk €

☐ eenmalig € 1.000,-. Daarmee word ik 'Vriend voor het leven'.

☐ **Ik wil graag meer informatie over:**

☐ Groeps- en vergaderaccommodatie ☐ Cursussen ☐ Anders, namelijk:

☐ **Ik wil graag deelnemen aan de volgende workshop of cursus:**

Naam cursus:

Datum:

Aantal personen:

Naam:

☐ M ☐ V

Straat + huisnummer:

Postcode + woonplaats:

Telefoon:

E-mail:

Handtekening:

**Knip deze antwoordbon
uit, of maak een kopie en
stuur de ingevulde bon naar:**

**De Kleine Aarde
Cursusadministratie
Antwoordnummer 16151
5280 VJ Boxtel**

Een postzegel is niet nodig.

**Meer informatie over
workshops en cursussen
op www.dekleineaarde.nl of
tel. (0411) 68 49 21**

Antwoordbon

Minder rijden is het beste. Maar wat u niet minder kunt rijden, kunt u compenseren...

hier begint uw milieu neutrale rijden. Met de Delta Lloyd Duurzaam Groene Autoverzekeringen. Uw CO2 uitstoot wordt gecompenseerd door het aanplanten van 7 bomen per auto per jaar. En uw verzekeringspremie wordt duurzaam door ons belegd. Zo weet u zeker dat u maximaal bijdraagt aan een gezond milieu.

Wilt u meer weten over milieu neutraal rijden met de Delta Lloyd Duurzaam Groene autoverzekering? Ga dan snel naar www.deltalloyd.nl en bereken online uw premie. U kunt ook contact opnemen met uw tussenpersoon, bijvoorbeeld Ideeële Verzekeringen, www.ideal.nl of (020) 490 44 60.

Maximaal 50 woorden. Tarief: t/m 20 woorden € 30,-. Daarboven € 1,50 per woord. Voor brieven onder nummer € 3,75 extra. Bewijsnummer € 5,- extra inclusief BTW. Stuur uw tekst op papier, per fax (lieftst getypt) of e-mail naar Regel-advertenties, De Kleine Aarde, Postbus 151, 5280 AD Boxtel, fax (0411) 68 34 07, h.petter@dekleinearde.nl Vermeld uw adres; u krijgt een acceptgiro toegestuurd. De redactie behoudt zich het recht voor advertenties niet te plaatsen. Zend uw regeladvertentie voor het winternummer vóór 15 oktober 2007 in.

TE KOOP

Wij leveren onder garantie nieuwe, opnieuw geëmailleerde en gebruikte AGA's. Ook voor verhuizing, onderhoud, reparatie en ombouw naar gas kunt u bij ons terecht. De showroom is uitsluitend geopend op afspraak. Voor meer informatie zie onze website www.classiccookers.nl

EERLIJKER dan FSC. De enige eerlijke plankenvloer is een iepenvloer van een iepenboom die de iepziekte heeft. Te koop vanaf € 35,- p/m². Grenen € 13,- p/m², kastanje € 22,- p/m², www.baxhoutenvloeren.nl Terheijden, tel. (076) 593 21 88.

TSJECHIE, landhuis, boerderij en (kleine) camping. Grond ca. 17.000 m². Object goed in delen te splitsen. Vraagprijs € 525.000,-. Zie ook www.rekbo.nl Inlichtingen: Ton ten Dam (0575) 52 92 27 of (06) 28 43 59 91.

GEZOCHT

Geschikte OPVOLGER(S) op biologisch bedrijf in Zuidwest-Frankrijk met directe verkoop productie via 2 markten. lascondios@worldonline.fr

TE HUUR/VAKANTIE

NEDERLAND

GELDERSE ACHTERHOEK. Vier stenen vakantiewoningen en minicamping bij woonboerderij. Fijne fietsomgeving. Als u van rust en ruimte houdt. Silvolde (0315) 32 97 28. www.meyboske.nl

Nazomerin in DRENTH (Norg/Roden) Voor natuurliefhebbers! Lief, eenvoudig, keurig schoon 2 pers. zomerhuisje. Verscholen in ruige natuur aan een venetje. www.eenerveld.nl

MIDWEEK VILTMAKEN VAN 5-9/11 Nivon NVH Allardsoog, Bakkeveen Fr. Tel. (0592) 42 04 84, allardsoog@nivon.nl

MIDWEEK MANDALA TEKENEN VAN 19-23/11 Nivon NVH Allardsoog, Bakkeveen Fr. Tel. (0592) 42 04 84, allardsoog@nivon.nl

FRANKRIJK

Ontdek het vulkaangebergte van de Cantal-Auvergne. 'LE CLOU' heeft gastenkamers, natuurkampeerterrein en drie vakantiehuizen. Tel. (00) (33) 471 470 145, www.leclou-france.com

BOURGONDIË, Morvan: Pension/Camping Sur Yonne. Ook verhuur. Rivier, natuur, rust, wandel- en fietsroutes. Tel. (00) (33) 386 224 667, www.suryonne.com

Uw regeladvertentie op de website van De Kleine Aarde is ook mogelijk voor hetzelfde bedrag als hiernaast aangegeven. Wilt u zowel op de website als in het magazine adverteren, dan rekenen wij voor het magazine de hele prijs en voor dezelfde advertentie op de website de halve prijs.

ARDÈCHE Zuid-Frankrijk, eenvoudig boerenhuis in de bergen. Rustieke en bosrijke omgeving. 2-4 personen. Prijs € 250,-. Tel./fax (0566) 65 14 92.

Brabantse gastvrijheid in NOORD-FRANKRIJK. Even weg uit de waan van de dag en jezelf een weekend laten verwennen. Culinaire vegetarisch eten, een schitterende kamer en cultuur binnen handbereik in Nesle, Picardie, een uurtje boven Parijs. www.croxculture.com

PORTUGAL

CASA DONA MARIA Midden-Portugal: 2 appartementen te huur in Portugese vivenda, gelegen in pittoresk dorpje aan de rivier de Alva; ideaal voor wandelvakanties. Tel. (013) 580 06 26, www.casadonamaria.nl

TSJECHIE

In de uitlopers van het ADELAARSGEBERGTE. Te huur: diverse vakantiehuizen, boerderij, ook kleine (SVR-) camping (6 plaatsen). Mooie, rustige omgeving met veel mogelijkheden zoals wandelen, fietsen, cultuur, skiën, langlaufen etc. Inlichtingen: tel. (033) 465 04 27, www.rekbo.nl

CURSUS

ATELIER SPRANKELTJE te Boxtel: webwinkel voor viltmaterialen, stofjes, zelfmaakpakketten en sokkenwol. Viltcreaties, viltworkshops (ook in combinatie met groendecoratie): www.sprankeltje.nl, tel. (06) 12 61 11 79.

Biologische KOOK- EN LOOPBAANWORKSHOP. Wil je op een ontspannen manier aan de slag met het vinden van een (andere) baan? En vind je het leuk om te koken? Geef je dan voor deze workshop op via (06) 30 04 11 50 of www.creativecoaching.org

DIVERSEN

ZONNE-ENERGIE? www.resourcesolar.nl

PAUL VENS nieuwste cd: 'Earliest Light' met gitaar, viool, fluit, cello. Liederen over de zoektocht naar het vroegste licht. Prijs € 17,50 via www.paulvens.nl of (0485) 52 39 09.

INNERSTEPS NATUURCOACHING, effectieve begeleiding bij levens- en loopbaanvragen. Krachtig, inspirerend, verhelderend. Ook meditatieve wandelingen en bezinningsweken in Portugal. Info: www.innersteps.com

Op zoek naar DUURZAAM WERK? www.deduurzamevacaturebank.nl

MOEDER FOURAGE, de rijdende natuurvoedingswinkel, staat iedere woensdag in Rosmalen en Veghel, donderdag in Oisterwijk, Boxtel en St. Michielsgestel, vrijdag in Schijndel en St. Oedenrode. Brood-banket-groente-fruit-droogwaren-dieetproducten-streekproducten. Alles BIOLOGISCH. We bezorgen ook thuis! Bekijk onze webwinkel. Of bel (06) 51 13 50 02. www.moederfourage.nl

(Advertentie)

STEUN REIZIGERS- VERENIGING ROVER

Wordt nu lid voor € 30 per jaar.
Bel 033-4220455 of bezoek www.rover.nl.

www.rover.nl

DE MONDIALE VOETAFDruk VAN MAARTEN 't HART 'Ik haat reizen'

Bioloog en schrijver Maarten 't Hart leidt een sober leven. Een paar euro voor zichzelf uitgeven brengt hem in serieuze gewetensnood. Maar de dure dameskleding, waarin hij zich als Maartje een paar jaar geleden regelmatig liet zien, compenseert hij ruimschoots met biologische groenten en fruit die hij met noeste arbeid in eigen tuin kweekt. Een gesprek over het dagelijks leven en de teloorgang van de mensheid, 'een weldaad voor de wereld'.

MAARTEN 't HART
BEREKENDE ZIJN
MONDIALE VOET-
AFDRUK. DAT KAN
ONDER MEER VIA
WWW.VOETENBANK.NL

TEKST: ERIC SCHOONES BEELD: BERT NIENHUIS

Maarten 't Harts Mondiale Voetafdruk, ruim onder de helft van het Nederlands gemiddelde, was geen verrassing: "Nee, en ik ben blij dat mobiliteit zo zwaar weegt, want daarop scoor ik goed!" Inderdaad, Maarten 't Hart gaat nooit op vakantie en bezit zelfs geen paspoort: "Ik haat reizen en ik ga nooit met het vliegtuig. Ik heb vreselijk last van heimwee, zo simpel is het. Tegenwoordig kun je via de tv overal in de wereld een kijkje nemen, dus je hoeft ook niet meer op reis. Je mist alleen de geuren, hoe het ergens ruikt. Dat kan soms geweldig zijn. Op Madeira bijvoorbeeld rook 't zo heerlijk. Maar ja, niets gaat er boven 's avonds naar je eigen bed te kunnen." Hij doet alles met de fiets – een auto is niet aan hem besteed. "Met fiets en trein gaat het reizen veel sneller dan met de auto en zeker met de onvolprezen OV-fiets. Ga je met de auto, dan sta je in de file en als je uiteindelijk aankomt zoek je je gek naar een parkeerplaats."

Nieuw-Zeelandse spinazie
Ook in huis is het duurzaamheid troef. "Ik verwarm mijn huis met houtkachels en voor de boiler heb ik zonnepanelen op het dak." Koken gaat trouwens ook prima op de houtkachels en het hout haalt hij uit zijn tuin van tienduizend vierkante meter. Dat is meteen wel het enige minpuntje in zijn score: "De tuin is eigenlijk te groot, veel te veel werk, maar ja, je kunt niet alles altijd hebben zoals je 't wilt." Daar staat tegenover dat Maarten en zijn echtgenote zelfgekweekte biologische groenten en fruit eten. Over zijn lotgevallen als tuinierder op zware zeeklei schreef hij een paar jaar geleden een amusant boekje, 'De groene overmacht'. Aanvankelijk was het zijn bedoeling om bijzondere groenten te kweken: zeekool, roodlof, paksoi, ruccola, crosne,

burdock, komatsuma en aardpeer. Maar net zoals zijn voorvaderen, allemaal tuinders, de druif uiteindelijk vervuilden voor de paprika, zo werden het ook voor Maarten de aanvankelijk geminachte tuinbonen, sla, bloemkool, bietjes, wortelen en aardappelen. Het enige exotische is de Nieuw-Zeelandse spinazie, die sinds het succes van de eerste keer – "Ach wat hebben wij toen gesmuld!" – wekelijks op het menu staat: "Maar mijn spinazie uit Nieuw-Zeeland zie je nooit ergens aangeboden en die komt dus ook niet met vliegtuigen naar Nederland. Groenten en vruchten van ver moet je ook niet eten, dat transport is vreselijk, enorm milieubelastend."

Schandvlek

"Ik denk dat 't veel beter is voor het milieu om zo weinig mogelijk kunstmest en bestrijdingsmiddelen te gebruiken. Al die giften komen voor een groot deel in het oppervlaktewater, en zijn enorm belastend voor al wat leeft in sloten rondom kwekerijen waar dat soort rommel gebruikt wordt. Mensen zon-

doen, dus dat telt minder als argument om geen vlees te eten. "Iemand die zelf konijntjes in grote rennen houdt, ze voedt met paardesla bijvoorbeeld en ze uiteindelijk ook zelf slacht, mag van mij gerust vlees eten, dat belast het milieu niet. Maar de bio-industrie is een gruwel, een schandvlek voor de mensheid." De band van Maarten 't Hart met de Partij voor de Dieren is er na zijn column bij het Vara-radioprogramma 'Vroege Vogels' niet beter op geworden. Hij was aanvankelijk lijstduwer, maar na uitspraken van partijleider en zevendedagsadventiste Marianne Thieme over onder andere de evolutietheorie noemde hij haar en senator Niko Koffeman "bij uitstek ongeschikt om een partij te leiden". "Ik heb met lede ogen aangezien dat Koffeman in de Eerste Kamer is gekomen. Hij gelooft dat de aarde zesduizend jaar geleden in zes dagen geschapen is. Zo iemand kan bijvoorbeeld nooit verantwoorde beslissingen nemen over wetenschapsbeleid en dat kan ik onmogelijk steunen, het alles- overstijgend belang van het dierenwelzijn ten spijt."

Tbs

Het dierenwelzijn zit Maarten 't Hart hoog, met Albert Schweitzers adagium 'eerbied voor het leven' als richtsnoer. Hij ageerde fel tegen de paarse kabinetten waarin het CDA, volgens hem de 'Criminele Dieren Afslachters'-partij, een cruciale rol speelde met 'de moord op 260.000 éénhoevigen' en een 'weergaloze kippenholocaust'. 'Tbs met dwangverpleging' verdienden 'de beulen van minister Veerman'. "Het belangrijkste is de consument. Als die maar bereid zou zijn meer te betalen voor z'n biologisch geteelde voedsel zou er al veel gewonnen zijn." Politici mogen zich toch al niet verheugen in veel sympathie van de schrijver: "Het is een ramp voor de wereld dat Bush indertijd dankzij verkiezingsfraude aan de macht is gekomen. De wereld zou er veel beter voorstaan met Gore. De milieupartij

*Pommes van eigen grond,
zonder gif of kunststront,
rond en gaaf en gezond,
wat een feest in de mond!*

(uit: 'De groene overmacht', blz. 39)

der tuintje zouden zoveel mogelijk moeten kopen bij de biologische winkel of op de biologische markt. Allemaal wel wat duurder, maar op voedsel moet je niet bezuinigen." Toen alle slagers uit zijn jeugd aan kanker stierven, schrapte hij vlees radicaal van het menu. In plaats daarvan eet hij nu sojaboontjes van eigen kleigrond. Maar nog belangrijker dan de gezondheid is het milieu: "Vlees is een peperdure, oneconomische omweg. Akkerbouw vraagt veel minder grond." Aan het dierenwelzijn valt veel te

van Ralph Nader, die stemmen wegsnoept van Gore, heeft daar een hoogst kwalijke rol gespeeld." In Nederland is Femke Halsema voor hem zonder meer nog steeds de beste. "De volgende keer – en dat zal waarschijnlijk al gauw zijn, want ik zie dit kabinet ook niet lang zitten – ga ik weer op haar stemmen."

Wel noemt hij Femkes initiatief *Cool Climate*, waarmee ze de milieuminister om harde maatregelen vraagt om iets aan de klimaatproblematiek te doen (www.coolclimate.nu) een druppel op een gloeiende plaat, "maar alles is beter dan niets". De toekomst van de planeet houdt Maarten 't Hart enorm

bezig, ook al schreef hij ooit: "Wie tuiniert is futuroloog. Maar ik kijk altijd om; de toekomst interesseert me nauwelijks."

Gave sinaasappel

Hij denkt niet zoals de voormalige astronaut Wubbo Ockels dat de technologie ons wel zal redden: "Ik verwacht bijvoorbeeld dat er al vrij snel tekorten ontstaan aan zoet water. Die los je niet op met technologie, want de hoeveelheid water op aarde is eindig. Mensen laten zich hun leefstijl niet afpakken, dus alleen een catastrofe kan werkelijk verandering brengen. Maar het is helemaal niet erg als er een einde aan de mensheid

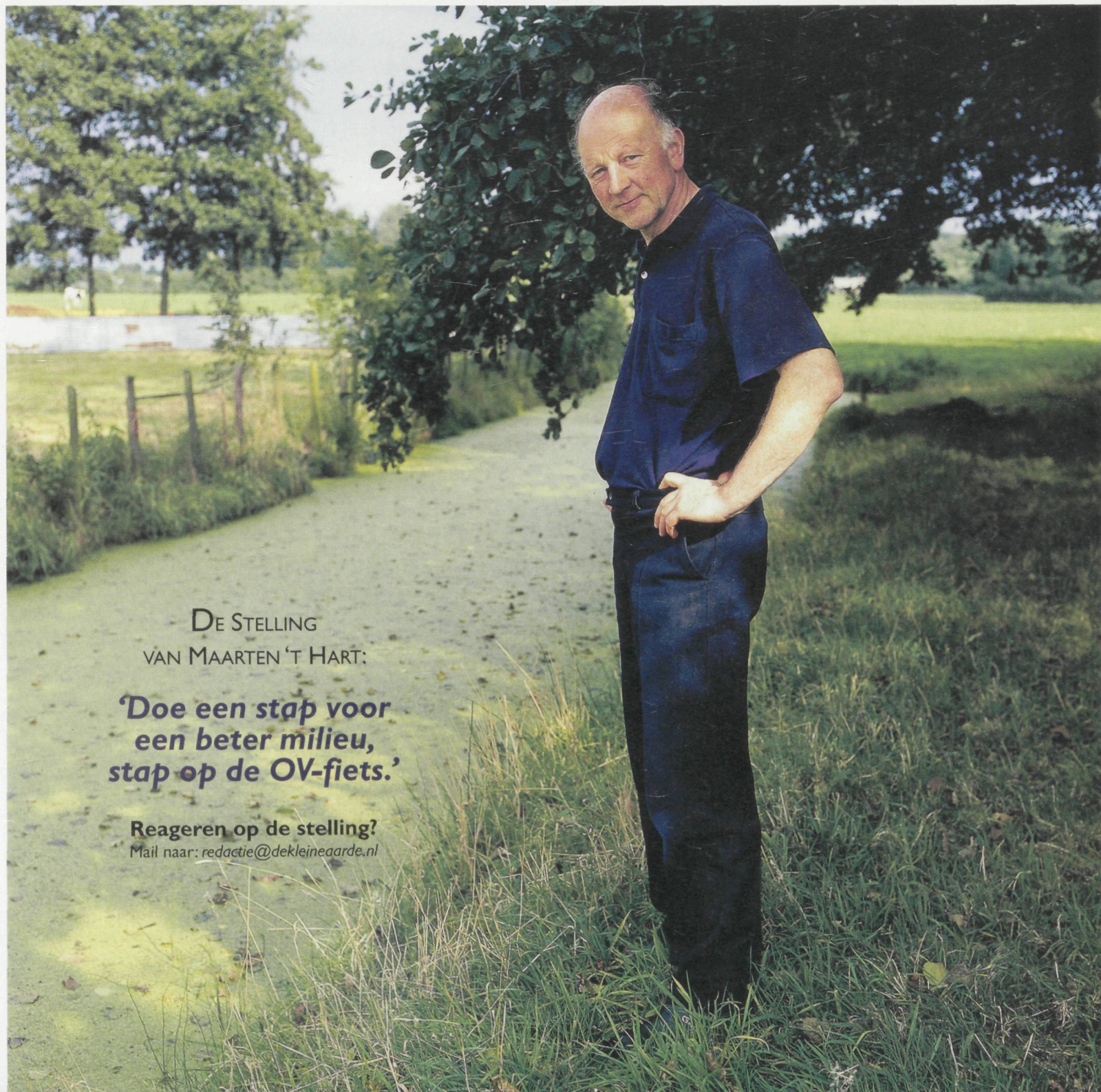
komt. De mens is een ramp voor de wereld. Het zou voor alle planten- en diersoorten een weldaad zijn als de mens verdwijnt, en dat zal ook zeker gebeuren, net zoals de dinosauriërs verdwenen zijn." Hoe denkt Maarten 't Hart over de existentiële mondiale dilemma's van welzijn of welvaart? "Daar heb ik niet zulke duidelijke gedachten over. Wel weet ik dat we in de jaren vijftig al blij waren als we een nog vrij gave sinaasappel op straat vonden. 'Alles is veel voor wie niet veel verwacht', om met de dichter Jacques Bloem te spreken."

DE STELLING
VAN MAARTEN 'T HART:

**'Doe een stap voor
een beter milieu,
stap op de OV-fiets.'**

Reageren op de stelling?

Mail naar: redactie@dekleinegarde.nl

Het model van de Mondiale Voetafdruk staat centraal op De Kleine Aarde. In dit model wordt de milieudruk van uw leefstijl uitgedrukt als het ruimtebeslag dat u daarmee legt op de aarde. Hoeveel ruimte dat is, hangt onder meer af van uw consumptiegedrag. Het model berekent de oppervlakte die met uw levensstijl nodig is voor bijvoorbeeld energie en grondstoffen, productie van voedsel, wonen enzovoorts. Per wereldburger is er 1,8 hectare beschikbaar, inclusief natuur. Dit noemen we het Eerlijk Aarde Aandeel. In Nederland gebruiken we gemiddeld 4,4 ha.

REDACTIE: ERIC SCHOONES EN JAN JUFFERMANS

Doen & laten

Je kunt veel doen of laten om je Mondiale Voetafdruk te verkleinen. Een zonneboiler, een alternatieve vakantie, een groentetuin, de hamburgerketen links laten liggen... In deze nieuwe rubriek vertellen consumenten wat zij doen of laten.

DE VOETAFDRUK VAN JACOB BOER

Zonder auto van 5 naar 3,5 ha

Jacob Boer werkt als projectleider bij een grote verzekeraar en woont met zijn partner Olga en drie kinderen in een nieuw wijkje, op loopafstand van het Centraal Station in Utrecht. Jarenlang stonden er twee auto's voor de deur. "Maar toen Olga en ik beide werk kregen in de stad, namen we afscheid van de auto's – eentje was er trouwens van het werk."

Toch zit Jacob regelmatig achter het stuur, maar dan in een auto van verhuurmaatschappij Avis of Greenwheels. "Als we langer dan een dag een auto nodig hebben, huren we bij Avis, die zit hier om de hoek. Toch moeten we dat van tevoren goed plannen. Voor de korte ritjes in de buurt, bijvoorbeeld om de kinderen naar de uitwedstrijden van korfbal te brengen, is Greenwheels ideaal. Er zijn hier vlakbij vier uitgiftepunten waar je snel een auto kunt meenemen, al is het maar voor een uurtje."

Omdat de kilometers van vroeger vooral zaten in het woon-werkverkeer – Jacob was gedetacheerd door het hele land – mist hij de auto niet erg. Hij fietst nu de negen kilometer naar zijn werk. "Ik heb een ligfiets, dat is prettig fietsen. Behalve als het pijpestelen regent – dan neem ik de bus, maar dat is maar een keer of tien per jaar." Jacob is een uitzondering, de parkeerplaats op zijn werk staat altijd veel voller dan het fietsenhok.

Voor de boodschappen is de auto ook al geen optie. "Met de fietskar, die mee kan in de winkel, en grote fietstassen kun je heel veel meenemen. De complete kampeeruitrusting past er ook in."

Jacob en Olga leven niet echt extreem milieubewust: "We eten wel zoveel mogelijk biologisch, voor zover Albert Heijn en het groenteabonnement erin kunnen voorzien. Met een leuk salaris zijn biologische producten betaalbaar, maar je gaat ook meer spullen kopen en dat is weer slecht voor je Voetafdruk." Hun vier jaar oude huis zou qua duurzaamheid beter kunnen, en Jacob wil daarin best investeren, maar hij zou niet willen ruilen met een duurzamer huis op een minder gunstige locatie.

"Toen de auto van mijn ouders onlangs een maand voor de deur stond omdat ze met vakantie waren, merkte ik hoe verleidelijk en gemakkelijk het is om ook voor kleine afstanden die auto te gebruiken. Ik moet eerlijk zeggen: als we bijvoorbeeld in Boxtel zouden wonen en niet vlak bij Utrecht Centraal, dan hadden we de auto niet weggedaan. Met kleine kinderen is het nu eenmaal een crime om alles met het openbaar vervoer te doen. Bovendien valt een vakantie naar oma in Italië met de trein veel duurder uit dan met de auto. We zijn vier keer op fietsvakantie naar Terschelling geweest. Dat ging prima, met de fiets heen en met de trein terug, en alle spullen werden door de transportdienst keurig thuis op een pallet opgehaald en bij de tent afgezet."

Vorig jaar, met twee vliegvakanties, schoot de Voetafdruk van Jacob weer omhoog. "Naar mijn broer in Singapore en naar oma aan het Lago Maggiore. En omdat je daar met openbaar vervoer en drie kinderen praktisch niks kunt, huurden we in Italië ook nog een auto."

Meer weten? Autoverhuur <http://new.greenwheels.nl> en www.avis.nl
Transport Service Terschelling www.tstterschelling.nl

Voedsel-les met Voetafdruk

Het Voedingscentrum in Den Haag heeft voor leerlingen van 12 tot 18 jaar de nieuwe lesmodule 'Voedsel en Milieu' uitgebracht. Deze bestaat uit twee keuzelessen: 'Milieu, voedsel en productiemethoden' en 'Duurzaam consumeren'. In beide lessen wordt de VoedselVoetafdruk-methode (www.voedselvoetafdruk.nl) van De Kleine Aarde intensief gebruikt. De lessen zijn bestemd voor het vmbo, havo, vwo en mbo en horen bij het online-lesprogramma 'Weet wat je eet'. Ze vormen een aantrekkelijke en laagdrempelige invulling van de verplichte kerndoelen. De leerlingen krijgen antwoord op vragen als: 'Wat is het milieu eigenlijk?' en 'Wat zijn de effecten van voedselproductie en -consumptie?' Ze leren wat duurzame voeding betekent en maken de lessen individueel via internet.

De docent volgt de vorderingen op de docentensite. Scholen betalen jaarlijks een klein bedrag per klas om toegang te krijgen tot het online-lespakket. Meer info: www.wwje.nl/informatie

Voetafdruk in Brabants en Boxtels beleid

In het bestuursakkoord 2007-2011 van de provincie Noord-Brabant is een passage opgenomen over de Voetafdruk van de Brabanders. Die is wel erg groot geworden en daardoor zijn de Brabanders bovengemiddeld verantwoordelijk voor de uitputting van de aarde en veranderingen van het klimaat. Vooral via convenanten willen de bestuurders hier werk van maken.

De gemeente Boxtel is zeer waarschijnlijk de eerste Nederlandse gemeente die een verwijzing naar de Mondiale Voetafdruk in het Collegeprogramma 2006-2010 heeft opgenomen. Vooral in Engeland zijn er al diverse gemeenten die de Voetafdruk nu op beleidsniveau gebruiken, met Groot-Londen als het beste voorbeeld. Zie eerdere afleveringen van deze rubriek. Ook Wales en Schotland lopen voorop met het gebruik van de Voetafdruk in het beleid.

Met de Mondiale Voetafdruk worden niet alleen grote mondiale verschillen duidelijk, maar ook de milieueffecten van onze persoonlijke leefstijl. Met deze inzichten kan iedereen in het dagelijks leven daadwerkelijk iets doen om zijn Mondiale Voetafdruk te verkleinen. En dat is nodig, want veel wereldburgers, waaronder wij in Nederland, leven op te grote voet. Op www.voetenbank.nl kunt u zelf eenvoudig uw MV uitrekenen. Op www.vakantievoetafdruk.nl en www.voedselvoetafdruk.nl meet u het effect van uw vakanties en uw voedingsgewoonten op het milieu.

Wereldwijd
is er meer
dan
2,4 kg
voedsel per
persoon
per dag
beschik-
baar

Wereldmaaltijd nu mondiaal gemeten

In het nieuwe informatiepakket voor Wereldburgers en de Wereldmaaltijd is voor het eerst de berekening opgenomen van de Mondiale Voetafdruk van die bijzondere maaltijd, uitgewerkt door Ecolife in Leuven. Ook elders in het materiaal wordt verwezen naar de speciale scan op www.voedselvoetafdruk.nl om de persoonlijke Mondiale Voetafdruk te kunnen meten. De wereldmaaltijd is de berekening van de hoeveelheid voedsel die in principe iedereen dagelijks zou kunnen eten, als het voedsel eerlijk verdeeld zou zijn en er geen verliezen zouden zijn door de vleesproductie. Het informatiepakket is voor € 7,50 verkrijgbaar bij de stichting Werelddelen, tel. (013) 545 16 66, e-mail werelddelen@werelddelen.nl en de website www.werelddelen.nl

Biomassa en de Voetafdruk

Om de uitstoot van CO₂ te reduceren is er nu een grote run te zien op voordelige landbouwgrond in 'arme' landen, voor de productie van energie uit zogeheten biomassa, allerlei vormen van organisch materiaal. Als alleen naar de daling van de CO₂ gekeken wordt, lijkt het een mooie vooruitgang. Maar de druk op de natuur en de concurrentie met de productie van voedsel nemen wel zienderogen toe. Met de Mondiale Voetafdruk wordt zowel de CO₂-uitstoot als het gebruik van ruimte voor bijvoorbeeld energiegewassen gemeten. Dus vluchten kan niet meer! Alleen als er organische afvalstoffen voor biogas gebruikt worden, zoals de mest van dieren en mensen, tuin- en keukenafval, vergroten we onze Voetafdruk niet. In andere gevallen meestal wel.

KLEINE AARDE LEZERSAANBIEDING

VERZEKER UW AUTO VIA IDEËLE VERZEKERINGEN

Compenseer gratis de CO₂ uitstoot van uw auto

Indien u uw autoverzekering afsluit via Ideële Verzekeringen wordt de CO₂ uitstoot van uw auto, bij gemiddeld gebruik, gecompenseerd door de aanplant van 7 inheemse bomen per jaar. Ideële Verzekeringen laat die bomen planten door het International Tree Fund in Costa Rica, als herstel van het oerwoud.

Via Ideële Verzekeringen kiest u uit circa 70 verzekeringsmaatschappijen de best passende autoverzekering, qua dekking, premie en polisvoorwaarden. Als de verzekering eenmaal loopt, kunt u met al uw vragen bij hen terecht. In geval van schade, helpen zij u die schade zo snel en goed mogelijk te regelen. Kortom: Ideële Verzekeringen staat garant voor een goede, voordelige autoverzekering, een goede service en gratis compensatie van de CO₂ uitstoot.

Sluit nu uw autoverzekering via Ideële Verzekeringen af en u bent één jaar gratis 'Vriend van de Kleine Aarde'. Bent u al Vriend van de Kleine Aarde? Dan ontvangt u 1 gratis overnachting bij De Kleine Aarde voor 1 persoon of 50% korting bij een overnachting voor 2 personen.

Vul voor een vrijblijvende offerte de onderstaande bon in en stuur deze in een ongefrankeerde envelop naar: Ideële Verzekeringen, antwoordnummer 43323, 1020 WD Amsterdam.

ANTWOORDBON

Gegevens auto:

Merk en type: _____
Bouwjaar: _____
Gewicht: _____ kg
Brandstof: ☐ benzine ☐ LPG ☐ diesel
Kenteken: _____
Meldcode: _____ (laatste 4 cijfers chassisnummer)
Kilometrage*: ☐ tot 12.000 ☐ tot 20.000 ☐ tot 25.000
☐ tot 30.000 ☐ tot 35.000 ☐ onbeperkt
Dekking: ☐ W.A. ☐ Beperkt casco ☐ Casco
Naam en voorletters: _____ ☐ m ☐ v
Adres: _____
Postcode/woonplaats: _____
Geboortedatum: _____
Kruis hieronder uw voorkeur aan:
☐ Ik kies voor een abonnement Vriendschap van één jaar
☐ Ik ben al Vriend, ik kies voor een gratis overnachting

* AANTAL KILOMETERS PER JAAR

Draag bij aan een beter klimaat door te betalen met uw Rabocard.

Alles wat u koopt veroorzaakt CO₂-uitstoot. Of u nu een vliegticket boekt, gaat tanken of wat u ook maar koopt. Bij alles wat u afrekent met de Rabocard, investeert de Rabobank in projecten die helpen klimaatverandering tegen te gaan. Deze projecten, die gekozen worden in samenwerking met het Wereld Natuur Fonds, zijn gericht op de toepassing van duurzame energie.

Een beter klimaat met de Rabocard. Kijk voor meer informatie op www.rabobank.nl/klimaat of ga naar www.wnf.nl/rabocard.

Het is tijd voor de Rabobank.

www.rabobank.nl

Rabobank

U overweegt de aanschaf van een auto, ov-abonnement of vouwfiets? U denkt na over verhuizen of een andere baan en de consequenties daarvan voor uw reizen? U rekent de milieupact van uw keuzen nu snel en moeiteloos uit met de MobiliteitsVoetafdruk.

EENVOUDIG KIEZEN VOOR 'GROENER' REIZEN:

Bereken uw MobiliteitsVoetafdruk

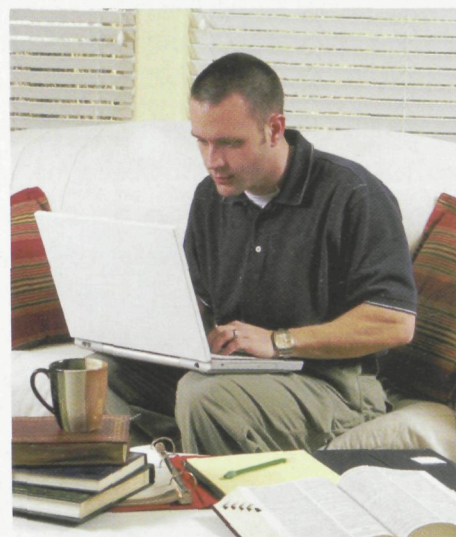
Hoe maak je je persoonlijke verplaatsingen groener? Veel mensen willen hun mobiliteitsgedrag wel in een meer duurzame richting veranderen en vaker kiezen voor openbaar vervoer en vervoer per fiets. Maar wat zijn nu precies de consequenties van een bepaalde keuze voor het milieu? Met de MobiliteitsVoetafdruk rekent u vanaf 1 oktober snel de milieudruk van uw voorgenomen reis uit en kunt u kiezen uit de aangereikte alternatieven.

Rekenmodel

De MobiliteitsVoetafdruk is door NHTV/CSTT te Breda ontwikkeld. De Kleine Aarde heeft al eerder met de NHTV de VakantieVoetafdruk gerealiseerd. Dit is een meetinstrument voor het bepalen van de

milieudruk van een voorgenomen vakantie. Het rekenmodel van de MobiliteitsVoetafdruk berekent niet alleen de milieudruk van uw reis met het gekozen vervoermiddel, maar geeft ook antwoord op vragen rondom keuzes voor de langere termijn, zoals de aanschaf van een auto, ov-abonnement of vouwfiets, maar ook de consequenties van een bepaalde woon- of werklocatie. Ook hier worden alternatieven aangereikt om de berekende Voetafdruk te verkleinen. De rekenmodule is vanaf 1 oktober te vinden op zowel www.dekleineaarde.nl als op www.autovoetafdruk.nl.

EEN DAGJE THUIS WERKEN? MET DE MOBILITEITSVOETAFDruk BEREKEN U EENVOUDIG WAT U HIERMEE BESPAART VOOR HET MILIEU.

De Kleine Aarde en de Postcode Loterij.

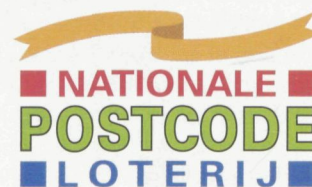
met een blinddoek het bos leren zien.

Veel kinderen zijn nog nooit in het bos geweest. Ze vinden het er eng of vies. Speciaal voor hen voert De Kleine Aarde in Brabant het natuurbelevingsproject 'Het Bewaarde Land' uit. Daarin maken kinderen tussen de acht en tien jaar oud kennis met de natuur. Ze klimmen in bomen, zoeken kruiden, lopen op blote voeten en sporen beestjes op. Ze luisteren naar het ruisen van de wind en lopen bijvoorbeeld met een blinddoek om, 200 meter door het bos. Helemaal alleen en langs een touw. Zonder te zien gaan hun andere zintuigen beter werken en zo voelen zij letterlijk de natuur. In hart en ziel. En dat is belangrijk. Want waar je om geeft, daar zorg je voor. Je hele leven lang.

Grote mensen worden door De Kleine Aarde op andere

manieren geïnspireerd om hun leefstijl duurzamer te maken. En dat ze dat daadwerkelijk doen blijkt uit hun eigen onderzoek onder 122 bezoekers. 50% Van hen gaf aan iets te gaan doen met de informatie die zij bij De Kleine Aarde opdeden. Na telefonische benadering van deze 61 mensen bleek dat 80% daarvan inderdaad gemiddeld 1,8 duurzame innovaties had toegepast in hun leven.

De Postcode Loterij steunt het landelijk centrum voor een duurzame leefstijl De Kleine Aarde met 500.000 euro per jaar. Al sinds 2000. Met z'n allen werken we aan een betere wereld.

Samen maken we het verschil.

De Postcode Loterij steunt 53 goede doelen. Ga naar www.postcodeloterij.nl

Getest: Simply Bread

In deze rubriek deelt Sabine Horsting stippen uit aan biologische lunchgelegenheden. De Kleine Aarde-stip als opstapje naar een Michelinster?

SIMPLY BREAD

Stationsstraat 36
6221 BR Maastricht
Tel. (043) 325 99 29
www.simplybread.nl
Openingstijden:
ma. t/m vr. van 8.00-18.30 uur,
za. van 8.00-16.00 uur.

● zeer matig

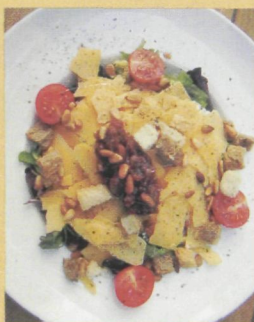
● ● redelijk

● ● ● goed

● ● ● ● absolute aanrader

DE TEST

Door gebrek aan schoon bestek worden wij zonder blikken of blozen opgescheept met plastic vork en mes. De lekkere salade met oude kaas, pruimenchutney, pijnboompitjes en croutons en de warme focaccia met aubergine, kaas, tapenade van olijven en gedroogde tomaat maken veel goed. Omdat we niet kunnen kiezen welke smoothie we willen, nemen we vier verschillende smaken. Ze zijn allemaal lekker fruitig en zurig, niet te zoet. De aardbeismaak vinden wij het lekkerst. Als toetje nemen we cappuccino. Prima koffie met stevig schuim, maar wel wat lauww.

BIOLOGISCH

Op de kaart is aangegeven dat het brood en de thee biologisch zijn en de eieren scharreleieren. De rest moeten we navragen. Zuivel blijkt ook bio te zijn, het vlees scharrel, groente en fruit zijn nog niet bio, maar de inkoop daarvan wordt wel overwogen.

KINDVRIENDELIJKHEID

Speciaal voor kinderen is er een boterham met huisgemaakte jam, een tosti kaas of 'saté' van brood en hazelnootpasta, waar we ons niets bij kunnen voorstellen behalve een voor altijd geruïneerd kindertruitje.

BEREIKBAAR MET OPENBAAR VERVOER

Vanaf station Maastricht loopt u in 5 minuten naar Simply Bread.

BINNEN EN BUITEN

De inrichting is modern, strak en appelgroen en nodigt meer uit tot een snelle hap dan tot een luie lunch. U bestelt aan de balie, waar u snel en vriendelijk wordt geholpen. Het rookvrije Simply Bread is door glazen klapdeuren verbonden met de lounge van het ernaast gelegen hotel Bergère. Hier mag wel gerookt worden. Buiten zitten kan ook. Waarschuwing voor vrouwen die naar het damestoilet gaan: u bent niet per ongeluk bij de heren aangeland – dit is een damesurinoir.

Het verhaal achter Simply Bread Marcel Voermans was jarenlang kok in verschillende restaurants, maar eigenlijk lag zijn hart ergens anders. Ontbijt en lunch verzorgen zoals hij dat in de Verenigde Staten had gezien. Uitgangspunt van Simply Bread is het gebruik van hoogwaardige producten, waar mogelijk vrij van conserveringsmiddelen, kleur- en smaakstoffen en andere toevoegingen. Het brood en de zuivel zijn biologisch, het gebak komt uit eigen keukens en de vruchtensappen worden vers geperst. Voermans' droom is het opzetten van een franchiseketen, niet alleen in Nederland, maar ook in België en Duitsland.

Op de kaart

Fair trade koffie van Miko Puro, de favoriete koffie van Jamie Oliver, en thee (vanaf € 1,70); witte of bruine biologische sandwiches met bijvoorbeeld scharrelei en tuinkers of Oude Reypenaer kaas met pruimenchutney (vanaf € 20,-), clubsandwiches (vanaf € 6,50), bagels (vanaf € 2,95), warme focaccia's (vanaf € 4,50); acht salades, ook fruitsalade (vanaf € 2,25), verse fruitsappen en smoothies met of zonder zuivel (vanaf € 2,10). De smoothies worden elke dag vers gemaakt. De smaken verschillen per dag, afhankelijk van waar het personeel zin in heeft. De kaart is ook te vinden op de website. Tip: wilt u weten wat u eet, vraag dan naar de ingrediëntenlijst aan de counter.

Waardering:

Bediening: ● ● ●

Sfeer/entourage: ● ●

Kwaliteit: ● ● ●

Duidelijkheid over bio/niet bio: ● ●

(H)eerlijk eten

RECEPTEN: RAISSA LUIF

Gerechten in

herfst

Tijd voor oogsten en smullen van bessen, paddestoelen, pompoen en kastanjes.

kleuren

FOTO'S: ROOS VAN DER SANDEN

De recepten zijn voor vier personen.

VOORGERECHT

Rodebietensoep

Nodig

2 tenen knoflook, geperst
plantaardige olie
1 ui, gesnipperd
1 blikje tomatenpuree
¾ liter groentebouillon
3 aardappels, geschild en in blokjes
1 winterpeen, in kleine blokjes
2 handjes witte kool, in fijne reepjes
3 of 4 bietjes, gekookt en in blokjes
bosje verse dille, fijngesneden
zout en versgemalen zwarte peper
1 el citroensap
zure room, naar smaak

Zweet de knoflook in de soeppan aan in wat plantaardige olie. Voeg de ui toe, zodra de knoflook begint te spetteren. Laat de ui op laag vuur glazig en zacht worden en voeg dan de tomatenpuree toe. Laat deze even meebakken. Giet nu de groentebouillon in de pan en laat aan de kook komen. Voeg aan de kokende bouillon de aardappel en de winterpeen toe, laat de soep weer aan de kook komen en laat deze

5 minuten doorkoken. Doe dan de witte kool bij de soep en laat de soep weer aan de kook komen. Nu is het hoofdingrediënt

Tip:

In plaats van dille kunt u ook versgehakte peterselie gebruiken. Eet u de soep liever als hoofdgerecht? Voeg dan paddestoelen toe, om er een volwaardige maaltijd van te maken.

aan de beurt: de bietjes. Voeg ze toe en laat ze 10 minuten meekoken. Breng nu de soep op smaak met dille, zout, peper en citroensap en laat hem nog heel even doorkoken. Pureer de soep voor een mooi glad resultaat, of laat hem zoals 'ie is als u meer van grove soepen houdt. Garneer de soep met een lepel zure room en wat verse dille en eet er eventueel zuurdesem- of meergranenbrood met roomboter bij.

HOOFDGERECHT

Kaasfondue

Nodig voor de kaasfondue

fonduepan
4 dl droge witte wijn
300 gram emmentaler, in kleine blokjes gesneden
300 gram gruyère, in kleine blokjes gesneden
2 tenen knoflook, geperst of geplet
versgemalen zwarte peper
nootmuskaat, vers geraspt
1 el maïzena

Nodig om in de kaasfondue te dopen

200 gram gemengde paddestoelen, bijvoorbeeld kastanjechampignons, oesterzwammen en cantharellen
1 bruin stokbrood, in sneetjes
1 appel, in partjes
3 stengels bleekselderij, in grove stukken
2 handjes blauwe druiven

Breng zachtjes de witte wijn aan de kook in de fonduepan, maar houd 2 eetlepels achter om later de maïzena mee te binden. Laat de wijn niet te lang koken; dan verdampt er teveel alcohol en dat komt de smaak niet ten goede. Voeg als de wijn kookt de kaas toe. Bent u liefhebber van de pittige smaak van knoflook? Pers dan twee teentjes uit boven het wijn-kaasmengsel en roer deze door de fondue. Houdt u meer van subtiele smaken? Plet dan de teentjes, voeg ze toe en haal ze voor het opdienen weer uit de pan. Zet het vuur niet te hoog (om verbranden te voorkomen) en blijf roeren tot er een homogene massa ontstaat. Verhit de kaasfondue niet langer dan strikt noodzakelijk is, want hoe langer hij wordt verwarmd, hoe groter de kans dat hij verandert in een rubberachtige bal. Voeg als de kaasfondue één geheel lijkt te zijn geworden de verse peper en nootmuskaat toe en bind het geheel met wat maïzena, vooraf aangemaakt met wijn en gladgeroerd. Bereid net voor het einde van de kooktijd van de kaasfondue de paddestoelen: bak ze kort in wat hete olijfolie op hoog vuur. Doe ze na het bakken in een kommetje, net als de overige ingrediënten waarmee u gaat dopen. Zet de fonduepan verwarmd op tafel en geef alle eters een bordje en een vorkje. Dopen maar!

NAGERECHT

Pompoenvlaai

Nodig voor het deeg

5 gram gedroogde gist
150 ml lauwe melk
250 gram bloem
50 gram boter, op kamertemperatuur
8 gram vanillesuiker
snuf zout
vlaaivorm Ø 25 cm
klontje boter, om in te vetten

Nodig voor de vulling

1 pompoen
2 eieren
150 gram basterdsuiker
1 dl room
1 el rum (of sherry)
1 tl kaneelpoeder
½ tl gemberpoeder
mespunt versgeraspte nootmuskaat

Meng de gist met wat van de lauwe melk in een kommetje en maak er een glad papje van. Doe de bloem met boter, suiker, zout en gist en de resterende melk in een beslagkom en kneed het geheel goed tot er een gladde bal ontstaat die niet aan uw vingers blijft plakken. Laat het deeg nu 45 minuten rijzen onder een vochtige doek op een warme plaats.

U hebt nu voldoende tijd om de vulling voor te bereiden. Schil de pompoen en verwijder de vezels en de zaden. Snijd 500 gram vruchtvlees van de pompoen in blokjes en stoom ze in ongeveer 20 minuten gaar. Laat de pompoenblokjes goed uitwasemen, pureer ze en laat ze afkoelen.

Kneed het deeg na het rijzen nogmaals goed door. Bestuif nu een werkblad met bloem en rol het deeg uit met een deegroller, tot een lap is ontstaan die de volledige vlaaivorm kan bedekken, inclusief de wanden. Beboter nu de vlaaivorm en bekleed hem met het deeg. Snijd de stukken deeg af die boven de rand uitkomen. Prik met een vork gaatjes in het deeg. Nu kan de vlaai worden gevuld.

Voor de vulling van de vlaai klopt u twee eieren los met de basterdsuiker, met behulp van een garde. Dan voegt u de afgekoelde pompoen, de room, de rum en de specerijen toe. Meng het goed, weer met de garde, tot er een homogene massa is ontstaan. Het is prima als er wat grovere stukjes pompoen in het beslag zitten. Giet de vulling op de taartbodem en bak de taart in ongeveer 40 minuten gaar in een voorverwarmde oven op 180 graden.

Variatietips:

☀ Het deeg dat u overhoudt kunt u desgewenst kneden en uitrollen, om er leuke vormpjes uit te steken. Bestrijk ze met wat melk en bak ze in 15 minuten goudbruin in de oven. Leuk als decoratie bovenop de vlaai.

☀ om de bereidingstijd te verkorten kunt u in plaats van zelfgemaakt deeg ook bladerdeeg gebruiken om de vlaaivorm mee te bekleden.

☀ voor een extra hartige taart kunt u de vlaai voordat u hem in de oven zet bestrooien met stukjes pecannoten.

ECOLOGISCH WIJNADVIES

DOOR ELISABETH DU YSÈR *

Voor de drie gerechten blijven we bij dezelfde wijnproducent, die een aantal verschillende mooie (h)eerlijke wijnen maakt: Christian Guichard van Château Côtes des Caris uit de Bordeauxstreek. Hij nam het bedrijf van zijn vader over die altijd aan de Cave Coopérative leverde. Vanaf het moment dat hij zelfstandige wijnboer is (al circa twintig jaar) heeft hij veel prijzen gewonnen voor de prachtige wijnen die hij maakt.

Bij de *rodebietensoep* past hun mooie volle rosé, gemaakt van Merlot- en Cabernetdruiven.

Voor de *kaasfondue* gebruiken we natuurlijk hun zéér droge maar toch soepele geurige witte wijn.

Het dessert, *de pompoenvlaai*, smaakt nog lekkerder als we daar een prachtige honingzoete witte wijn bij schenken. Deze moelleux wordt gemaakt van overrijpe druiven.

Al deze wijnen goed koelen voor het opdienen.

Alle wijnen zijn te koop in het Eco-café van De Kleine Aarde.

**Meer info: www.roskamwijnkopers.nl*

Tip:

stomen verdient de voorkeur boven koken, omdat bij het koken vitamines verloren gaan en de pompoen erg waterig wordt. Stomen doet u eenvoudig met behulp van een roestvrijstalen vergiet boven een laagje kokend water, met het deksel op het vergiet.

www.new-energy.tv

De zender voor energie en klimaat

www.new-energy.tv is de zender voor energie en klimaat. Het is de zender voor als u op de hoogte wilt blijven van initiatieven op het gebied van schone energie en klimaatverandering. Elke dag het laatste nieuws en de beste documentaires.

Welkom in de wereld van kwaliteit

Dit is de nieuwe uitstraling van onze verpakkingen biologische kokosolie. Er is een geurloze en koudgeperste versie. Beide zijn verkrijgbaar in 500 en 2220 ml.

Ze passen uitstekend in een lactose vrij dieet en zijn geschikt voor vegetariërs.

Het aanwezige laurinezuur verhoogt de weerstand tegen ongunstige bacteriën en schimmels in de darmen. Onze kokosolie is natuurlijk vrij van transvetzuren.

witsenburg natural products
2371 EV Roelofarendsveen
T 071 3314631 - F 071 3312944
www.witsenburg.net

Geef cultuur de kans

Ons land kent vele toneelgezelschappen. Miljoenen landgenoten maken muziek. Daarnaast zijn er talloze monumenten die bezocht, bewoond en bewonderd kunnen worden. Zo'n kleurrijke cultuur moet gekoesterd worden. En dat lukt niet alleen met overheidsgeeld. Gelukkig springt het Prins Bernhard Cultuurfonds vaak bij. Per jaar steunen wij bijna 4.000 culturele projecten, groot en klein. Onze donateurs zorgen dat cultuur toekomst heeft. **Word ook donateur, voor 25 euro per jaar geeft u cultuur de kans.**

www.cultuurfonds.nl

In de herfst komt bij veel mensen een eekhoortjesgevoel boven. Op een bospad met tamme kastanjes lopen veel wandelaars, iedere parkbezoeker weet opeens de walnootboom te vinden, en in bosjes vragen hazelnoten erom verzameld te worden. En na het rapen en plukken: smullen!

TEKST: MACHTELD KLEES

Eigenlijk zijn noten de zaden van bomen of struiken, met een harde zaad huid. Een mooi voorbeeld is de walnoot. De gladde bolster is de vrucht en daarin bevindt zich het zaad, de walnoot. Als je de walnoot kraakt is goed te zien dat het binnenste uit twee delen bestaat, de twee zaadlobben. Dit is het reservevoedsel waarmee de jonge boom kan ontkiemen, bovendien smaakt dit reservevoedsel ons prima. De meeste noten bevatten veel eiwit, diverse vitaminen B en mineralen. Het vetgehalte is sterk uiteenlopend: de walnoot bevat maar liefst 68% vet, de tamme kastanje slechts 2,5%. Een walnootboom staat zelden in het bos. Het is echt een boom voor parken en landgoederen en hij is ook veel aangeplant bij boerderijen. Dat laatste heeft te maken met

de sterke geur van de bladeren – die zou de vliegen en muggen weghouden. Walnoot levert ook plantaardige verfstof: zowel van blad als van schillen en bast wordt verf gemaakt. De schil van walnoten raakt gauw aangedaan door vocht. Raap ze snel nadat ze gevallen zijn, goed nadrogen is de beste remedie. Door het hoge vetgehalte worden walnoten snel een beetje ranzig. Daardoor zijn ze niet erg lang houdbaar. Voor het kraken van walnoten is een notenkraker of desnoods de waterpomptang onmisbaar gereedschap. Walnoten hebben een heerlijke, zachte smaak. Ze zijn heel geschikt om zó te eten, of licht geroosterd in de koekepan. Noten zijn heerlijk over de salade, meegebakken in brood en als ingrediënt in waldorfsalade.

'Makke Jannen'

Van de tamme kastanje wordt altijd beweerd dat hij naar Nederland is meegenomen door de Romeinen. Zekerheid bestaat er niet over dit verhaal, maar wel is het zo dat de boom uit de Balkan en Zuid-Europa afkomstig is. In Zuid-Frankrijk worden gepofte 'marrons' vaak op straat als snack verkocht. Tamme kastanjes zijn in de herfst volop te koop, maar het is veel leuker om ze zelf te zoeken. In parken, tuinen en in landgoedachtige bossen zijn ze te vinden. Tamme kastanjabomen zijn prachtige bomen, vaak met een diepgegroefde en opmerkelijk gedraaide stam. De lange, opvallend getande bladeren vallen vaak al vrij vroeg in de herfst. Die bladeren zijn een aanwijzing dat er vlakbij een tamme kastanje staat. Bij

Noten

verzamelen & gebruiken

TAMME KASTANJES
(FOTO LINKS) HEBBEN
EEN STEKELIGER BOLSTER
DAN DE ZADEN VAN DE
PAARDEKASTANJE (FOTO
RECHTS). BOVENDIEN
HEBBEN TAMME KAS-
TANJES EEN WITTE PUNT
EN ZIJN PAARDEKAS-
TANJES VRIJVEL ROND.
PAARDEKASTANJES ZIJN
NIET EETBAAR.

Kastanjes poffen

Kastanjes poffen is simpel en leuk om met kinderen te doen. Snijd onderin de kastanjes een kruis en leg ze een kwartier in een hete oven (180 °C) tot ze 'poffen'. Kastanjes poffen kan ook in de open haard; leg ze dan in aluminiumfolie in de hete as.

Hazelnootsaus

Maak zelf hazelnotenmoes of koop het in de natuurvoedingswinkel kant-en-klaar. Nodig: 5 dl. groentebouillon, 1 teentje knoflook uit de knijper, zout en peper naar smaak, 1 el fijngesneden maggiplant (lavas), 5 el hazelnootmoes, 1 el meel. Werkwijze: verwarm de bouillon, roer de hazelnootmoes er gelijkmatig doorheen, voeg lavas, knoflook en peper en zout toe. Bind de saus zonodig met meel. Serveren bij wild of lamsvlees.

de lokale bevolking is meestal goed bekend waar de tamme kastanjes of 'makke jannen' te vinden zijn. Vaak begint de boom met het laten vallen van de 'loze' kastanjes, die van binnen leeg zijn. Daarna komen beetje bij beetje de rijpe. Het loont dus de moeite om een paar keer terug te gaan naar dezelfde boom. Het is helemaal niet nodig om met stokken de bolsters uit de boom te gooien, want als ze rijp zijn vallen ze vanzelf! Laat net geplukte tamme kastanjes vooral niet vochtig en opeengepakt liggen, want dan gaan ze schimmelen. Uitspreiden op een paar oude kranten op een droge plaats is de beste manier om dat te voorkomen. Pas in juni bloeit de tamme kastanje met tal van lange witte bloemtrosjes, net 'staartjes'. Alle andere bomen zijn dan al uitgebloeid.

Hoewel je dit wel zou verwachten, hebben de tamme en paardekastanje weinig met elkaar te maken. Ze behoren zelfs tot een andere familie. Oppervlakkig gezien lijken de vruchten op elkaar, hoewel de tamme kastanje een stekeliger bolster heeft dan de paardekastanje. Bovendien hebben tamme kastanjes een witte punt en zijn paardekastanjes vrijwel rond. Paardekastanjes zijn niet eetbaar.

Hazelnoot

De hazelaar is een struik die niet veel hoger wordt dan 3 à 4 meter. In het zeer vroege voorjaar, vaak al in januari, vallen ze op door hun bloei. Uit de verte is dan een helemaal geelgroene struik te zien. Hazelaarkatjes zijn de eerste katjes die in het voorjaar bloeien. Later in het jaar zijn het maar onopvallende struiken, dus is het handig om ze in het voorjaar vast te lokaliseren. De hazelnoten zijn half bedekt door een rafelig vruchtblad en zijn prima eetbaar. Verwant is de boomhazelaar die uit Zuidoost-Europa afkomstig is. Dit is wel een echte boom die vaak in parken wordt aangeplant. De vruchten hiervan zitten in decoratieve 'spinnen' bij elkaar en zijn ook goed eetbaar. Hazelaars worden vaak aangeplant in heggen en houtwallen. September of begin oktober is een goed moment voor de hazelnotenjacht. Net als de andere noten zijn ze gedroogd langere tijd houdbaar, maar waarom zou je? Als de harde noot letterlijk gekraakt is blijft er een heerlijk binnenste over. Fijngemalen hazelnoten worden vaak voor gebak gebruikt, ze maken het gebak luchtiger. Licht geroosterd zijn ze ook een heerlijk borrelhapje.

Kastanjepuree

In Frankrijk is het heel gebruikelijk om *purée de marrons* (kastanjepuree) te maken, maar het is wel wat werk. Vooral het pellen is tijdrovend. Nodig: 1,5 kilo kastanjes, water, naar keuze: slagroom of klontje boter en melk, stukje knolselderij.

Snij de schil van de kastanjes eerst in en kook ze vervolgens ± 10 minuten in water. Pel ze terwijl ze nog warm zijn, zowel de buitenste schil als het binnenste velletje.

Laat daarna de kastanjes samen met het stukje knolselderij drie kwartier in water koken.

Verwijder de knolselderij en pureer de kastanjes met een keukenmachine of roerzeef.

Voeg naar smaak slagroom of boter en melk toe tot een mooie consistentie bereikt is en verwarm al roerend de kastanjepuree. Een klassieke combinatie is kastanjepuree met spruitjes.

HAZELNOTEN WORDEN
HALF BEDEKT DOOR EEN
RAFELIG VRUCHTBLAD.

PERMACULTUUR (4)

SLIM OMGAAN MET DE NATUUR

Slim omgaan met de natuur. Dat is de kortste omschrijving van 'permacultuur'. In de permacultuur wordt de kringloop van de natuur optimaal gebruikt. Dit is de vierde en laatste aflevering van deze serie.

TEKST: MARJON WEIJZEN

SARAH (LINKS) EN ISHI CROSBY. FOTO'S: MARJON WEIJZEN.

Een stadstuin in Deventer

Sarah en Ishi Crosby wonen in een nieuwbouwwoning in Deventer. Hun huis werd in 2000 opgeleverd en heeft een tuin op het zuidoosten. De tuin is vier meter breed en zeven meter diep. Sarah: "Toen we hier kwamen was er niets: een terras, een tegelpad en verder zand. Binnen het jaar hadden we een leuke tuin." Sarah en Ishi ontwerpen beiden permacultuurtuinen. Maar voor de eigen tuin maakten ze geen ontwerp. De tuin verandert voortdurend van functie. Diende hij de eerste jaren als kweekvijver en zaadbank voor andere permacultuurtuinen, nu is de belangrijkste functie: ontspanning voor Sarah. Schoonheid en rust vindt Sarah belangrijk. En verder geniet ze van insecten en vogels in de tuin. De Crosby's gebruiken hun stadstuin ook om kleine experimenten te doen, bijvoorbeeld met wortelende kapjes ananas. Eten doen ze niet uit de tuin. Sarah: "We werken nog in zoveel grotere tuinen; die leveren ons voedsel en fruit." De tuin is opgedeeld in drie 'kamers': aan de achterdeur grenst het terras, dat gedeeltelijk

is overdekt en waarvan de Crosby's een open serre gaan maken. Het middengedeelte bestaat uit gras met daarop een bank en 's zomers een tafel om aan te eten. Een vijver vormt de afscheiding met het achterste gedeelte van de tuin: het privé-domein van Sarah. In de hoek van de tuin waar de laatste zonnestrallen vallen staat haar tuinstoel in een nis die begroeid is met roos en hop.

Wormerbak

's Zomers geniet Sarah van de uitbundige rozenbloei en in de herfst van de rankende hop. Een belangrijke plaats, vlakbij de keuken, is ingeruimd voor de wormenbak. Een bak van een meter bij een meter waarin de Crosby's hun keukenafval deponeren en die ze zorgvuldig afdekken met koolzaadstro. Onder het stro zetten speciale mestwormen (*Eisenia foetida*) het werk: zij zetten het afval om in vruchtbare aarde. Ze gebruiken die wormenaarde onder andere voor kamerplanten. Eigenlijk niet voor de tuin. "Dat is niet nodig", vertelt Ishi, "want

in de tuin laten we het afval zoveel mogelijk ter plekke liggen – een permacultuurprincipe." Een ander permacultuurprincipe is dat er, ook in hun kleine tuin, hoekjes zijn waar de natuur haar gang mag gaan.

Vorig jaar hebben de Crosby's het tegelpadje vervangen door houtsnippers, omdat ze het zachte materiaal beter in de tuin vinden passen. Kapotgeslagen stoeptegels, met de kapotte randen naar buiten, vormen de scheiding tussen het pad en een opgehoogd bloembed. De rand zelf staat vol met potjes met plantjes en stekjes. "Het is echt een vier-seizoenentuin", zegt Sarah. "In het voorjaar bloeien er veel bollen. In de zomer torenen stokroos en aardpeer hoog de lucht in en geven de tuin een besloten karakter. 's Winters wordt de structuur weer zichtbaar." Ishi noemt de tuin 'een gulle plek': "Wat we er ook uit halen, – en we hebben heel wat uit deze tuin elders uitgezaaid en geplant –, er komt altijd weer meer dan genoeg terug."

STREEKREKENING VOOR HET GROENE WOUD IS GOUDEN VONDST

Geld geven zonder geld te geven

Nationaal Landschap Het Groene Woud vertegenwoordigt een grote economische waarde voor de Brabantse regio.

Het Innovatieplatform Duurzame Meierij wil deze waarde structureel ontwikkelen. Omdat hiervoor veel geld nodig is, is een innovatief idee uitgewerkt, de Streekrekening Het Groene Woud. Hiermee is het mogelijk om als deelnemer 'geld te geven zonder geld te geven' en wordt er een stevige financiële voedingsbodem voor Het Groene Woud gelegd.

OOK CONSUMENTEN HEBBEN BELANGSTELLING VOOR DE STREEKREKENING. BINNEN EEN JAAR STAAT DE TELLER AL OP 29 MILJOEN EURO.

Het principe van de Streekrekening is eenvoudig, maar ingenieus. Geld wordt gegeven zonder geld te geven, door het openen van een spaarrekening bij de ASN Bank. Het systeem werkt als volgt: mevrouw Pieterse opent een Isis Rekening bij de ASN Bank en legt een bedrag in. Zij ontvangt hierop een interessante, marktconforme rente en kan, indien zij dit wenst, te allen tijde geld van haar rekening opnemen. Mevrouw Pieterse is niet de enige; een aanzienlijk aantal particulieren, bedrijven en organisaties opent eenzelfde soort rekening. Op het totaalbedrag van alle ingeleide spaartegoeden stelt de ASN Bank vervolgens uit eigen middelen een percentage beschikbaar van 0,15%. Dit extra rentebedrag wordt gestort op de rekening van Het Groene Woud, in het Horus

Fonds, onderdeel van de Streekrekening. Dit fonds keert geld uit aan projecten die Het Groene Woud ten goede komen. Zo draagt iemand met een Isis Rekening direct bij aan de ontwikkeling van Het Groene Woud. Daarnaast is er de mogelijkheid om als rekeninghouder een deel van de marktconforme rente te schenken aan het Horus Fonds.

32 miljoen

Op 29 mei 2006 is het officiële startschot gegeven voor Streekrekening Het Groene Woud. Dit ging gepaard met de opening van de eerste Isis Rekeningen door Campina en de Provincie Noord-Brabant. Inmiddels heeft een groot aantal organisaties en bedrijven deze twee partijen nagevolgd. Ook neemt het aantal particuliere deelnemers toe. Op 29 juni 2007 werd de tussenstand bekend gemaakt: na een jaar staat de teller al op 34 miljoen euro. Verschillende orga-

nisaties die nu meedoen, schenken ook een gedeelte van hun 'eigen' rente.

Niet achterover leunen

Ger van den Oetelaar, voorzitter van Stichting Streekrekening Het Groene Woud: "Doel van het concept Streekrekening is om financiële of andere middelen te werven voor Nationaal Landschap Het Groene Woud. Het uitgangspunt is een jaarlijks uit te geven bedrag van minimaal 200.000 euro. Met de toezeggingen aan spaartegoeden en de beloofde renteaftdrachten hebben we deze ambitie in ieder geval voor dit jaar gerealiseerd. Maar dit betekent niet dat we achterover leunen. Want hoe meer geld we weten te verzamelen, hoe meer we in de kwaliteit van het gebied kunnen investeren. En het is natuurlijk niet vanzelfsprekend dat alle spaartegoeden tot in lengte van jaren op de rekeningen blijven staan. Het is in principe geld waar de rekeninghouders vrij over kunnen beschikken."

Hogere rente

Ook particulieren en bedrijven kunnen deelnemen aan de Streekrekening door een Isis Rekening te openen. Op dit moment kent de Isis Rekening nog de voorwaarden van ASN Milieusparen Extra ASN. Maar op korte termijn zal de rekening omgezet worden in een internetvariant met een hogere rente, conform de voorwaarden van ASN Wereldsp@ren.

Meer info:

www.streekrekeninghetgroenewoud.nl

Wilt u meer weten over het unieke concept van Streekrekening Het Groene Woud? Of wilt u ook een bijdrage leveren om de kwaliteiten van dit unieke gebied nog verder te laten groeien? Vul dan de antwoordkaart in het hart van dit nummer in en stuur hem op.

Onderhoud van de Vijver

September is een prima maand om aan de vijver te werken. De grootste groei is voorbij en waterdieren zijn nog niet in winterslaap. Op dit moment verstoort u dus naar verhouding weinig. Bovendien is het water nog niet erg koud, en dat scheelt gebibber tijdens het werk!

Vijverplanten zijn verbluffende groeiers. Een kleine vijver kan in een jaar al aardig dicht groeien. Om open water te houden moet er dan ook regelmatig worden ingegrepen. Vanaf de kant zijn drijvende waterplanten meestal wel te pakken. Grijp ze beet, trek ze naar de kant en gebruik eventueel de snoeischaar om een deel af te knippen. Andere vijverplanten kunnen het best in vijvermanden worden gezet. Het voorkomt woekeren en iets veranderen gaat gemakkelijk. Waterlelies kunnen met hun bladeren het oppervlak bedekken. Haal dus regelmatig wat blad weg. De vijver een beetje bijhouden kan de hele zomer door, maar voor grotere onderhoudswerkzaamheden is september de goede tijd.

Tussen de vijverplanten leven veel waterdiertjes zoals libellenlarven, waterkevers en algenetende waterslakken. Ze komen mee met het verwijderen van de planten. Als u de planten een nacht laat uitdruipen op de oever hebben ze de gelegenheid om op eigen houtje terug te kruipen naar de vijver. In een jampotje met water zijn allerlei beestjes trouwens goed te bekijken.

Heveleffect
Soms lijkt het alsof de vijver lek is doordat het waterpeil snel zakt. Repareren is een hele operatie waarbij de vijver leeg moet. Het loont dan ook de moeite om eerst te controleren of er misschien sprake is van het 'heveleffect'. Hierbij zuigen moeras- of oeverplanten die in de tuin staan maar ook wortels in de vijver hebben de vijver leeg.

Voorkom dat planten van twee walletjes eten, dan is de kans groot dat het water weer op peil blijft.

Moeraseiland
Afwisseling aanbrengen in water- en moerasplanten kan met een moerasrand, zowel bij een voorgevormde als een folievijver. Als een bestaande vijver geen moerasrand heeft kunt u een moeraseiland maken. Stapel hiervoor enkele bakstenen of stoeptegels zodanig in de vijver op dat er een plek ontstaat waar een vijvermand net onder het wateroppervlak kan staan. Om beschadigen aan het folie te voorkomen kunnen de stenen gestapeld worden bovenop een laagje gevouwen textiel of oude kampeermat. Vul de vijvermand met een vrolijk bloeiende moerasplant, bijvoorbeeld de maskerbloem.

Oppassen geblazen
Erg krachtige groeiers zoals riet of lisdoden horen alleen in een grote vijver thuis. Riet heeft ook nog eens dikke, krachtige wortelstokken die vijverfolie kunnen beschadigen. Oppassen dus!
Een andere *killer* van vijverfolie is zonlicht. Vooral de randen die boven het water uitsteken zijn kwetsbaar. De levensduur kan flink verlengd worden door oeverbeplanting (maar let op voor het eerdergenoemde heveleffect) aan te brengen. Ook begroeiingsmat, turven, stenen, of stukken boomschors kunnen het plastic aan het oog onttrekken. Deze oplossingen zijn niet alleen goed voor de levensduur van het vijverfolie, maar leveren ook een fraai gezicht op. Een win-win-situatie dus.

Kikkers en salamanders
Hoewel de vijver er in de winter doods uitziet, leeft er nog van alles in. Het bekendst zijn de kikkers. Het zijn vooral de groene kikkers die onder water in de modder overwinteren. De bruine kikkers kruipen, net als salamanders en padden, weg onder bladeren, takkenstapels en stenen buiten de vijver. September is een prima maand om schuilgelegenheid in de vorm van takkenbundels, blad en stenen in de omgeving van de vijver te maken. Amfibieën die een overwinteringsplek zoeken zullen er graag gebruik van maken.

Schoorsteen boven water
's Winters als er ijs ligt, zorgen de stengels van waterplanten zoals gele lis, egelskop en pitrus ervoor dat er boven en onder het ijs uitwisseling kan plaatsvinden van zuurstof en CO₂. Dat helpt om vissen en in kikkers te laten overleven. Knip de stengels van deze planten dus niet in de herfst af, maar laat ze tot het voorjaar staan. Als het meezit zijn ze, witerrijpt, op winterse dagen ook nog een lust voor het oog.

Blad
Probeer als het even kan om zo min mogelijk blad in de vijver te krijgen. Dat kan door de vijver niet onder bomen aan te leggen – dat is sowieso handig vanwege het licht – of door in de herfst een net over de vijver te spannen. Komt er toch blad in de vijver, vis dit er dan met de hand of een netje uit. Teveel rottend blad in de vijver onttrekt veel zuurstof aan het water en verstoort het evenwicht. De kans is groot dat planten en waterdieren het loodje leggen.

Diepe vijver
De meeste vissen en waterdiertjes houden een winterrust waarbij ze zo min mogelijk energie verbruiken. Als de vijver voldoende diep is kunnen ze er goed overwinteren. Hiervoor moet de vijver minimaal 60 cm, maar liever 80 cm, diep zijn. Dat geldt niet voor de hele vijver – een klein diep deel is ook goed. Bij vorst bevriest dat deel niet en vissen en waterdieren zoeken er dan een goed heenkomen.

TUINAGENDA

**8 – 9 september en
22 – 23 september: Grassendagen**
Rondleidingen van 9.00 tot 17.00 uur. Meer dan 300 verschillende siergrassen in de kijktuin bloeien en zijn heel weelderig. Inspiratie, informatie, advies en verkoop. Lianne's Siergrassen, De Wilp (Gr.) www.siergras.nl

Tot 1 oktober: Dieren in de Tuin
Vlinders, meterslange rupsen, spinnen en andere dieren van keramiek staan prachtig verspreid door de tuinen. Dat levert een zoektocht vol verrassingen op. De dieren zijn gemaakt door mensen met een verstandelijke beperking in diverse keramiekateliers. Botanische Tuinen Utrecht. www.botanischetuinen.uu.nl

Tot 1 oktober: Indianenverhalen
Expositie en wandelroute met als thema de planten die benut werden door enkele Noord- en Zuid-Amerikaanse indianenstammen. Voor kinderen van 8-12 jaar is er een indianen-speurtocht. Botanische Tuinen Utrecht. www.botanischetuinen.uu.nl

**7, 14 en 21 oktober:
Appel- en kabouterfeest**
Op deze drie zondagen is het appel- en

kabouterfeest, met proeverijen en kinderactiviteiten. Volop ruiken, proeven en kiezen van appels en peren. Decoraties en mozaïeken bekijken. Onder de bomen en struiken wonen en werken in deze periode ook alle kabouters van Nederland. Wandel met uw kinderen van het ene kabouterfaerieel naar het andere. www.appeltern.nl

15 september: Oogstfair
Kwekerij en tuin De Boschhoeve in Wolfheze houdt een nazomerfeest. De 'Mooie Moestuin' barst uit zijn voegen met groenten, plukbloemen, kruiden en fruit. Verder zijn er jams en chutneys, biologische hapjes, lezingen over moestuinieren, bollendeskundige en publiciste Rita van der Zalm met voorjaarsbollen, informatie en tuinadvies en zelfs een plantendokter voor advies bij ziekten in de tuin. www.boschhoeve.nl

**6 – 7 oktober
Bierkreek Botteldagen.** Wie alles wil weten over rozebottels en jam maken kan terecht bij biologische rozenkwekerij De Bierkreek in IJzendijke (Zeeland). Vooraf aanmelden wordt aangeraden. www.bierkreek.nl

A photograph of a pond with large green lily pads floating on the water. Several thin reeds or plant stems rise from the water. A small green frog is perched on one of the lily pads. The water is dark and reflects the surrounding greenery.

GROEN!

TUINTIPS VAN MACHTELD KLEES

Onderhoud van de **Vijver**

September is een prima maand om aan de vijver te werken. De grootste groei is voorbij en waterdieren zijn nog niet in winterslaap. Op dit moment verstoort u dus naar verhouding weinig. Bovendien is het water nog niet erg koud, en dat scheelt gebibber tijdens het werk!

Vijverplanten zijn verbluffende groeiers. Een kleine vijver kan in een jaar al aardig dicht groeien. Om open water te houden moet er dan ook regelmatig worden ingegrepen. Vanaf de kant zijn drijvende waterplanten meestal wel te pakken. Grijp ze beet, trek ze naar de kant en gebruik eventueel de snoeischaar om een deel af te knippen. Andere vijverplanten kunnen het best in vijvermanden worden gezet. Het voorkomt woekeren en iets veranderen gaat gemakkelijk. Waterlelies kunnen met hun bladeren het oppervlak bedekken. Haal dus regelmatig wat blad weg. De vijver een beetje bijhouden kan de hele zomer door, maar voor grotere onderhoudswerkzaamheden is september de goede tijd.

Tussen de vijverplanten leven veel waterdiertjes zoals libellenlarven, waterkevers en algenetende waterslakken. Ze komen mee met het verwijderen van de planten. Als u de planten een nacht laat uitdruipen op de oever hebben ze de gelegenheid om op eigen houtje terug te kruipen naar de vijver. In een jampotje met water zijn allerlei beestjes trouwens goed te bekijken.

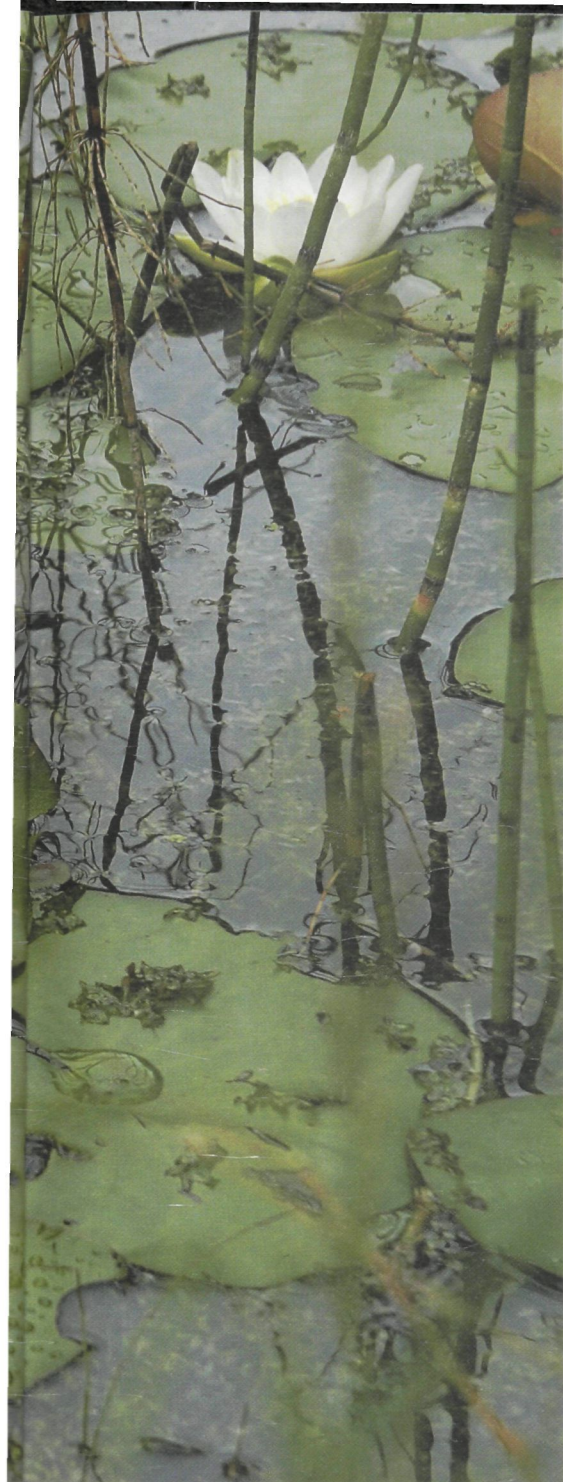
Heveleffect

Soms lijkt het alsof de vijver lek is doordat het waterpeil snel zakt. Repareren is een hele operatie waarbij de vijver leeg moet. Het loont dan ook de moeite om eerst te controleren of er misschien sprake is van het 'heveleffect'. Hierbij zuigen moeras- of oeverplanten die in de tuin staan maar ook wortels in de vijver hebben de vijver leeg.

Voorkom dat planten van twee walletjes eten, dan is de kans groot dat het water weer op peil blijft.

Moeraseiland

Afwisseling aanbrengen in water- en moerasplanten kan met een moerasrand, zowel bij een voorgevormde als een folievijver. Als een bestaande vijver geen moerasrand heeft kunt u een moeraseiland maken. Stapel hiervoor enkele bakstenen of stoeptegels zodanig in de vijver op dat er een plek ontstaat waar een vijvermand net onder het wateroppervlak kan staan. Om beschadigingen aan het folie te voorkomen kunnen de stenen gestapeld worden bovenop een laagje gevouwen textiel of oude kampeermat. Vul de vijvermand met een vrolijk bloeiende moerasplant, bijvoorbeeld de maskerbloem.

TUINAGENDA

8 – 9 september en

22 – 23 september: Grassendagen

Rondleidingen van 9.00 tot 17.00 uur. Meer dan 300 verschillende siergrassen in de kijktuin bloeien en zijn heel weelderig. Inspiratie, informatie, advies en verkoop. Lianne's Siergrassen, De Wilp (Gr.) www.siergras.nl

Tot 1 oktober: Dieren in de Tuin

Vlinders, meterslange rupsen, spinnen en andere dieren van keramiek staan prachtig verspreid door de tuinen. Dat levert een zoektocht vol verrassingen op. De dieren zijn gemaakt door mensen met een verstandelijke beperking in diverse keramiekateliers. Botanische Tuinen Utrecht. www.botanischetuinen.uu.nl

Tot 1 oktober: Indianenverhalen

Expositie en wandelroute met als thema de planten die benut werden door enkele Noord- en Zuid-Amerikaanse indianenstammen. Voor kinderen van 8-12 jaar is er een indianen-speurtocht. Botanische Tuinen Utrecht. www.botanischetuinen.uu.nl

7, 14 en 21 oktober:

Appel- en kabouterfeest

Op deze drie zondagen is het appel- en

kabouterfeest, met proeverijen en kinderactiviteiten. Volop ruiken, proeven en kiezen van appels en peren. Decoraties en mozaïeken bekijken. Onder de bomen en struiken wonen en werken in deze periode ook alle kabouters van Nederland. Wandel met uw kinderen van het ene kabouterfereel naar het andere. www.appeltern.nl

15 september: Oogstfair

Kwekerij en tuin De Boschhoeve in Wolfheze houdt een nazomerfeest. De 'Mooie Moestuin' barst uit zijn voegen met groenten, plukbloemen, kruiden en fruit. Verder zijn er jams en chutneys, biologische hapjes, lezingen over moestuinieren, bollendeskundige en publiciste Rita van der Zalm met voorjaarsbollen, informatie en tuinadviezen en zelfs een plantendokter voor advies bij ziekten in de tuin. www.boschhoeve.nl

6 – 7 oktober

Bierkreek Botteldagen. Wie alles wil weten over rozebottels en jam maken kan terecht bij biologische rozenkwekerij De Bierkreek in IJzendijke (Zeeland). Vooraf aanmelden wordt aangeraden. www.bierkreek.nl

Oppassen geblazen

Erg krachtige groeiers zoals riet of lisdoden horen alleen in een grote vijver thuis. Riet heeft ook nog eens dikke, krachtige wortelstokken die vijverfolie kunnen beschadigen. Oppassen dus!

Een andere *killer* van vijverfolie is zonlicht. Vooral de randen die boven het water uitsteken zijn kwetsbaar. De levensduur kan flink verlengd worden door oeverbeplanting (maar let op voor het eerdergenoemde hevel-effect) aan te brengen. Ook begroeiingsmat, turven, stenen, of stukken boomschors kunnen het plastic aan het oog onttrekken. Deze oplossingen zijn niet alleen goed voor de levensduur van het vijverfolie, maar leveren ook een fraai gezicht op. Een win-win-situatie dus.

Kikkers en salamanders

Hoewel de vijver er in de winter doods uitziet, leeft er nog van alles in. Het bekendst zijn de kikkers. Het zijn vooral de groene kikkers die onder water in de modder overwinteren. De bruine kikkers kruipen, net als salamanders en padden, weg onder bladeren, takkenstapels en stenen buiten de vijver. September is een prima maand om schuilgelegenheid in de vorm van takkenbundels, blad en stenen in de omgeving van de vijver te maken. Amfibieën die een overwinteringsplek zoeken zullen er graag gebruik van maken.

Schoorsteen boven water

's Winters als er ijs ligt, zorgen de stengels van waterplanten zoals gele lis, egelskop en pitrus ervoor dat er boven en onder het ijs uitwisseling kan plaatsvinden van zuurstof en CO₂. Dat helpt om vissen en in kikkers te laten overleven. Knip de stengels van deze planten dus niet in de herfst af, maar laat ze tot het voorjaar staan. Als het meezit zijn ze, witberijpt, op winterse dagen ook nog een lust voor het oog.

Blad

Probeer als het even kan om zo min mogelijk blad in de vijver te krijgen. Dat kan door de vijver niet onder bomen aan te leggen – dat is sowieso handig vanwege het licht – of door in de herfst een net over de vijver te spannen. Komt er toch blad in de vijver, vis dit er dan met de hand of een netje uit. Teveel rottend blad in de vijver onttrekt veel zuurstof aan het water en verstoort het evenwicht. De kans is groot dat planten en waterdieren het loodje leggen.

Diepe vijver

De meeste vissen en waterdiertjes houden een winterrust waarbij ze zo min mogelijk energie verbruiken. Als de vijver voldoende diep is kunnen ze er goed overwinteren. Hiervoor moet de vijver minimaal 60 cm, maar liever 80 cm, diep zijn. Dat geldt niet voor de hele vijver – een klein diep deel is ook goed. Bij vorst bevriest dat deel niet en vissen en waterdieren zoeken er dan een goed heenkomen.

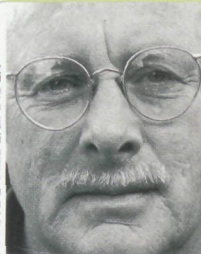
COLUMN

ROMKE VAN DE KAA

Mobiele tuin

Je komt ze nog weleens tegen: die Mien Ruys-tuinen uit de vorige eeuw, met trappen en grondkeringen gemaakt van rottende spoorbielzen, en een terras van gewassen grindtegels. Van de originele beplanting is niets meer over, maar de harde infrastructuur van die tuinen is zo solide dat hij het meer dan vijftig jaar heeft uitgehouden. Kom daar maar eens om, in dit tijdperk van instanttuincultuur. Want laten we eerlijk zijn: die tuinen uit de vorige eeuw, met hun vlonders, hun bielzen en hun zitkuilen kunnen weliswaar zo naar het Openluchtmuseum, maar de tuinen van nu houden geen vijftig jaar, maar hooguit vijftig maanden stand. Wij leven in het tijdperk van de instanttuin. Dat heeft met twee dingen te maken: om te beginnen is dit de tijd van de tweeverdieners. Vroeger, in de tijd van de hardhouten vlonder, de spoorbielzen en de zitkuil was de tweeverdiener nog een zeldzaamheid. Onze economie dreef toen voornamelijk op stoere kostwinners die op de brommer naar hun werk gingen terwijl de vrouwen thuis wisten, mangelden, streken, poetsten en schrobden. En in de tuin werkten. De kostwinner was een held die ervoor zorgde dat er voor vrouw en kroost brood op de plank kwam. Nu is de kostwinner allang geen held meer. Als hij nog bestaat is het een sukkeltje die rondrijdt in een tweedehands Opel en die in de vakantie een huisje

FOTO: DE GELDERLANDER

Auteur en
ex-kweker

huurt in Zierikzee of Vaals. Intussen maken zijn tweeverdienende collega's pret en drinken rum op de sneeuw witte stranden van een Caraïbisch eiland. En de tweeverdienerstuin? Ach, als er maar twee auto's in passen en er verder niet te veel aan hoeft te gebeuren. "Voor het knippen van de heg huren we wel een mannetje in."

Een tweede factor die het ontstaan van de vluchtige tuincultuur heeft beïnvloed is onze mobiliteit. Woonde in de goede oude kostwinnerstijd een gezin nog minstens tien jaar in hetzelfde huis – nu is die tijd teruggelopen tot een jaar of zes en in de Vinex-wijken zelfs tot minder dan vier jaar. In dat licht bezien is het niet verwonderlijk dat in moderne tuinen geen bomen meer worden geplant, of langzaam-groeiende hagen. Wat voor zin heeft het om iets te planten waarvan je de volwassenheid nooit zult aanschouwen? Instanttuinen willen we – tuinen die we desnoods mee kunnen nemen als we verder trekken. Een plant is een sta-in-de-weg. We bouwen onze instanttuinen op met requisieten als blauwgeverfde klapstoelen, oude zinken wastellen, wilgentenen reigers, nep-antieke amforen, en andere mobiele prullaria. En verhuizen we – dan veranderen we van decor, zoals je ook in een toneelstuk tussen de bedrijven het decor verandert. U vindt mij cynisch? Ach, de tuin is een afspiegeling van de tijd waarin wij leven, denk ik. En ieder tijdperk krijgt de tuin die het verdient.

ISOLATIEGLAS

HR++

U waarde 1,2

voor de prijs van
gewoon isolatieglas

AMSTELGLAS

Tel (020) 697 17 66

Fax (020) 696 69 36

www.amstelglas.nl

info@amstelglas.nl

Groene handen?

Maak kennis met

12 Nummers per jaar voor slechts € 14,95

Meldt u aan voor een abonnement op
www.14-95.eu of bel (078) 65 22 700

EKOGRAS
DAKBEGROEIING

Tel. 0418 - 512927 - Fax 0418- 515 277

www.ekogras.com

Tevens leverbaar als
DOE-HET-ZELF pakket

Tierrafino

Leembouw Nederland 2e Helmersstraat 51 1054 CD Amsterdam Tel. 020 689 25 15

Tierrafino is producent en leverancier van alle leembouwprodukten:
Tierrafino Leempleister / Tierrafino Base grove basis leempleister
Tierrafino Contact primer / Tierrafino Fix leemfixatief
Tierrafino Stone original Tadelakt / Tierrafino ipaint leemverf
Tierrafino Lustro leem-glansstuc / Tierrafino Tpaint leem-stucverf

info@tierrafino.nl / www.tierrafino.nl

CREËER KUNST IN HUIS EN TUIN

Maak alvast kennis met úw primair kleurenpalet

Bokashi
keukenemmer
zorgt voor
natuurvriendelijke
bodemverbeteraar!

Keukenafval geurloos verwerken tot
waardevol organisch materiaal.
Dat kan met de Bokashi keukenemmer!

FERMENTEREN IN PLAATS VAN COMPOSTEREN

www.emna.eu

winkels voor natuurlijk wonen

Atrium daalseweg 109 nijmegen tel: 024-323 45 41
Atrium wielakkerstraat 14 arnhem tel: 026-351 02 04
Vanbinnen mariniersweg 1 rotterdam tel: 010-240 93 79

www.debundel.com

TUINIEREN

VOOR GROENTJES

Een natuurrijke tuin klinkt geweldig, maar hoe werkt de natuur eigenlijk? Wordt het geen wildernis als je het natuurlijk aanpakt? Wil je ook dieren in de tuin en willen zij jouw tuin wel? Redactielid Katja Hansma begon een jaar geleden met de aanleg van een tuin. Voor inspiratie en advies interviewt zij medewerkers van De Kleine Aarde.

TEKST: KATJA HANSMA

Composthoop maken

Mijn tuin groeit goed. Gemaaid gras, snoei-hout en ongewenste planten vullen mijn groene klike regelmatig tot over de rand. Jammer, want als ik het tuinafval laat composteren, kan ik het mooi hergebruiken. Maar hoe werkt dat eigenlijk? Hoe voorkom ik dat het een stinkhoop wordt vol ongedierte? Is het zwaar werk en duurt het lang voor er resultaat is? Kunnen er ook takken en graspollen op? Door alle vragen kom ik er maar niet toe en stop steeds de klike weer vol. Tijd om eens door te pakken en een expert te raadplegen.

Twee maanden

Marie-José Meertens geeft regelmatig tuincursussen op De Kleine Aarde. Met haar jarenlange ervaring is zij een welkome inspiratiebron. Ik vraag haar waarom compost maken bij natuurlijk tuinieren past. Marie-José: "Een gezonde tuin begint bij de bodem. Die moet je verwennen en goed verzorgen, en dat doe je met compost. Die verrijkt de grond, is rijk aan voedsel voor de planten en verbetert de structuur van de grond. De grond wordt rul en houdt water

en voedzame mineralen beter vast. Compost kun je zelf maken van organisch huis- en tuinafval. Veel mensen vinden dit lastig, maar als je een paar basisideeën kent, is er niets moeilijks meer aan. Je kunt het jezelf heel gemakkelijk maken door je organische huis- en tuinafval op een hoop te doen achter in de tuin en na een jaar eens te kijken naar het resultaat. Maar hoe meer werk je

ervan maakt, hoe sneller er bruikbare compost is. Dat kan al na twee maanden!"

Natuurlijke opruiming

"Als ik aan bekenden vraag wat zij van composteren weten, zie ik veel gefronste wenkbrauwen. Is het echt zo moeilijk?" Marie-José: "Je hoeft helemaal geen expert te zijn voor het maken van compost. Composteren is de natuurlijke manier waarop de aarde opruimt. Plantenresten vallen af en verteren, waarbij de voedingsstoffen weer vrijkomen in de grond. De volgende generatie planten profiteert hiervan. Door te composteren, versnel je dit proces. Schimmels, bacteriën en kleine dieren zoals wormen zetten het plantafval om in kleinere delen. Hierbij genereren zij warmte waardoor de temperatuur kan oplopen tot 70 °C." Ik aarzel: "Schimmels, bacteriën, ongedierte... zijn die goed voor mijn tuin en is het veilig om ze aan te pakken?" "Als de compost eenmaal is ontstaan, zie je donkere, kruimelige aarde die wel op bosgrond lijkt", legt Marie-José nuchter uit. "De micro-organismen zijn uitgegeten en uitgewerkt, en weer vertrokken. Niks ongedierte dus. Draag wel tuinhandschoenen als je met compost werkt."

Heet, koel of koud

"Er is een simpele basisregel: als het kan rotten, kan het composteren. Maar sommige dingen rotten sneller dan andere. Gemaaid gras, uitgebloeide bloemen, zachte delen van planten en groenteresten uit de keuken rotten heel snel. Dit zijn de 'hete rotters'. Als je alleen dit op een hoop zou gooien, wordt het een stinkende bende, net als je kliko waarschijnlijk. Houtachtige plantendelen, zoals zachte delen heggessnoeisels of plantenstengels, rotten langzamer. Dit zijn de 'koele rotters'. Ouder en stugger materiaal rot heel langzaam, zoals herfstblad en heggessnoeihout. We noemen dit 'koude rotters'. Maak een hoop waarop je dit afwisselend stapelt. Er kan dan voldoende lucht inkomen en de hoop wordt niet te nat. Heb je veel van één soort afval? Maak dan een wachthoop en meng het geheel als er ander afval is."

En beginnen maar

"Welke basisregels zijn er nog meer om te composteren?"

"Composteren kan op het gemak of intensief. Belangrijke omstandigheden voor composteren zijn voldoende vocht, luchtcirculatie en warmte. Plaats de hoop dus in de halfschaduw en laat 'm niet uitdrogen of te soppig worden. Leg onderop altijd een paar takken zodat overtollig water weg kan. Stapel afwisselend droge en natte materialen op elkaar. Een stuk regenpijp met gaatjes in het midden van de hoop kan eventueel voor luchttoevoer zorgen."

Koud composteren

"Het vroege voorjaar is een mooi moment om te starten met een composthoop. Het verdroogde plantenafval van het vorige seizoen is een prima begin van de hoop. Verzamel gelijksoortig afval: zacht groen afval, houtachtig afval en stug afval. Maai het gras, knip de heg, knip alle oude plantendelen af..."

Onderop de composthoop begin je met harde houtachtige delen, zoals een paar takken of rietstengels. Dit zorgt voor voldoende luchtcirculatie en vochtafvoer. Probeer in één keer een kniehoge stapel te krijgen. Vul de hoop dan geleidelijk aan wanneer je afval hebt. Als je niet zoveel afval hebt voor de start, maak dan eerst 'wachthopen'. In juni haal je de stapel eens uit elkaar en schep je hem goed om. De buitenkant van de hoop is kouder en heeft meer lucht, de binnenkant is natter en warmer. Door dit te mengen, kan de hoop verder verteren. In september doe je dit nog eens. Dit geheel zal langzaam composteren, of je er verder iets aan doet of niet."

Wat mag er op de composthoop of in het compostvat?

WEL:

- Groente- en fruitafval
- Koffieprut mét zakje, theebladeren, theezakjes (nietjes verwijderen!)
- Eierschalen
- Schillen van onbehandeld of biologisch citrusfruit (niet te veel, composteert langzaam)
- Tuinafval
- Snoeiafval, mits klein gemaakt met bijvoorbeeld een hakselaar
- Blad
- Grasmaaisel
- Onkruid (maar niet de wortels als er kans is dat ze weer gaan aangroeien, bijvoorbeeld bij zevenblad, brandnetel)
- Papier van keukenrol
- Zaagsel van onbehandeld hout (niet te veel)

NIET:

- Gekookte of gebakken etensresten (gaan stinken, trekken ongedierte aan)
- Vlees- of visafval
- Oud brood
- Schillen van behandeld citrusfruit
- Schillen van aardappels die behandeld zijn met een middel tegen 'schieten'
- Planten, blad enzovoorts met ziektes en zaaddragend onkruid (tenzij u er zeker van bent dat de temperatuur van het composteringsproces oploopt tot 60 °C of meer)
- Uitwerpselen van honden en katten
- Kattenbakkorrels
- Sigaren- en sigarettenpeuken
- Zand of aarde (schud daarom planten altijd goed uit voor u ze toevoegt)

Heet composteren

"Wil je snel resultaat, dan kies je een warme of zelfs hete hoop. Verzamel hiervoor genoeg materiaal om ineens een hoop samen te stellen. Zoek ook wat stalmest, of kippe- of vogelpoep. Zorg voor een mix van harde en zachte materialen. Vooral gemaaid gras dat de neiging heeft om klef te worden en de lucht in de hoop af te sluiten, moet je goed mengen met stugger materiaal dat de neiging heeft om uit te drogen. Versnipper alle takken of knip ze klein. Meng alle materialen door elkaar en vul de container of bak."

Binnen een paar dagen wordt de hoop heel heet. Na een week of twee koelt hij weer af. Haal alles uit elkaar en meng het opnieuw, zodat wat aan de buitenkant zat, binnenin komt. Voeg water toe als het te droog is, of droge materialen als het te soppig is. Doordat er nu lucht is toegevoegd, kan de hoop opnieuw hitte ontwikkelen en verder verteren. Dit mengen kun je een paar keer doen, tot de hoop niet meer heet wordt. Laat hem dan ongestoord verder composteren. Door de hitte overleven er geen onkruidzaden en plantenziektes."

Hoop, krat, of vat

“Een afvalhoop in een siertuin, hoe houdt je het gezellig?” Marie-José: “Voor verschillende formaten tuinen zijn er natuurlijk andere mogelijkheden. Als de composthoop op een zichtbare plek in de tuin komt, kun je wat meer aandacht geven aan de ombouw. Een ideale maat is 150 bij 150 cm oppervlakte met een maximale hoogte van 150 cm. Sla een paar palen in de grond en vlecht hier bijvoorbeeld wilgetenen omheen. De zijkant kun je laten begroeien met klimplanten.

In een grote tuin kun je de hoop ergens vrij neerleggen. Heb je niet zo'n grote tuin of niet zoveel afval, kies dan een composte-ringsvat. Sommige gemeenten verkopen of verhuren deze. Ook bij tuincentra zijn ze te koop. In een vat begin je ook met wat takken onderop. Vul het vat voor de helft en laat het proces op gang komen. Wanneer er een temperatuur van 40-50 °C is ontstaan, roer je het afval een keer om. Vervolgens vul je het steeds bij als je afval hebt. Je hoeft het niet om te roeren, maar hoe vaker je dat doet, hoe sneller er compost is. De compost haal je onderuit het vat door een luik.”

Snel of langzaam?

“Wanneer is de compost klaar?” Marie-José: “Compost kan klaar zijn in zes tot acht weken, maar het kan ook een jaar duren. Dit is afhankelijk van hoeveel afval je hebt, en hoeveel werk je erin stopt. De sleutel tot snelle compost is regelmatig omzetten en goed afwisselen van afval. Het wordt nog beter als je ‘bijna-compost’ een maand of twee laat rijpen in een andere bak, of in een vuilniszak met wat gaatjes erin. Je hoeft niet té precies te kijken naar de structuur. Ook als de compost klonterig, vezelig of plakkerig is, kan hij worden gebruikt.”

Zelf aan de slag

Zelf kies ik voor een open compostbak, die helaas wel op een zichtbare plek moet komen. Ik wil hem dus goed beschut en een beetje leuk maken. Samen met vriend Nico schroef ik een constructie in elkaar van oud hout en een paar nieuwe wilgetenen matten. De bak komt tegen een muur, dus die schermen we af met oude planken. Tegen de matten laat ik klimplanten groeien. Die houden de zon tegen en halen de bak uit het zicht. Met gesnoeide takken en een flinke stapel graskluiten is er nu een bodem voor mijn composthoop! Het voorjaar is erg droog en ik heb niet veel plantafval. De hoop groeit maar langzaam. Misschien moet ik later toch overstappen op een compostvat. Hoe dan ook, ik ben blij dat ik eindelijk eens heb doorgepakt.

‘Compostvilla’

WERKPLAN VOOR EEN COMPOSTBAK MET TWEE VAKKEN, ÉÉN VOOR COMPOST EN ÉÉN VOOR DE WACHTHOOP.

1. DE UITDAGING: OP EEN OPEN PLEK IN DE TUIN MOET EEN ONOPVALLENDE COMPOSTBAK KOMEN.
2. LEG ALLES KLAAR, ZODAT U NIET TIJDENS DE KLUS HOEFT TE ZOEKEN.

3. SLA DE ZES GRONDANKERS IN DE BODEM. ZET EEN HOUTEN BLOK IN HET GRONDANKER OM OP TE HAMEREN.
4. PLAATS DE PALEN IN DE ANKERS.

5. HOUD DE HORIZONTALE VERBINDINGSSTUKKEN VAST, HALVERWEGE DE VERTICALE. LEG ER EEN WATERPAS OP EN ZET POTLOODSTREEPJES OP DE PLAATS WAAR U ZE MOET VERBINDEN. DE GATEN VOOR DE SCHROEVEN IN DE HORIZONTALE BALKJES MOET U VOORBOREN, MET EEN HOUTBOOR VAN 4 MM. HIERMEE VOORKOMT U DAT DE BALK SPLIJT. VOORBOREN DOET U IN DE BALKJES WAAR DE SCHROEF DOORHEEN GAAT, NIET IN DE BALK WAAR DE SCHROEF IN UITKOMT. EEN PERSOON HOUDT DE HORIZONTALE LATTEN VAST, DE ANDER SCHROEFT ZE VAST.
6. ZAAG DE UITSTEKENDE EINDEN AF.

7. REK DE WILGENTENEN MATTEN EEN BEETJE OP. MET STUKKEN IJZERDRAAD VERBINT U ZE MET DE PALEN. WIJ SCHROEVEN NOG EEN PAAR PLANKEN TEGEN DE MUUR, OM DE MUUR SCHOON TE HOUDEN. EEN RESTJE ROLBORDER KOMT AAN DE VOORKANT.

DIT HEBT U NODIG:

(MEET UW BESCHIKBARE RUIMTE EERST OP EN KOOP DAN MATERIALEN.)

- 6 HOUTEN PALEN VAN 180 CM LANG EN 5 CM DIK
- 6 GRONDANKERS VOOR 5 CM DIKTE
- HOUTEN BLOKJE VAN IETS MINDER DAN 5 CM DIKTE
- 3 WILGENTENEN MATTEN VAN 180 BIJ 180 CM
- GROEN IJZERDRAAD
- SCHROEVEN 80 x 4 MM
- SPADE, WATERPAS, HAMER
- BOORMACHINE MET HOUTBOOR (4 MM),
- SCHROEFMACHINE, MEETLINT, POTLOOD, ZAAG

Vrijwilligers gevraagd

PODIUM, Bureau voor educatieve communicatie, werft voor natuurclub WILDzoekers vrijwilligers die het leuk vinden om kampen en activiteiten voor kinderen in de natuur te begeleiden. Deze werving vindt plaats bij een aantal hogescholen en verschillende organisaties, waaronder diverse centra voor Natuur- en Milieu-Educatie (NME). Graag willen de NME-centra veel vrijwilligers benaderen en interesseren voor deze club voor de jeugd (8-16 jaar). Doel is de jongeren enthousiast te maken voor de natuur door hen in de natuur bezig te laten zijn en hen en passant dingen te leren waarvan ze aangeven die interessant te vinden.

Meer info: Sebastiaan Verkade,
e-mail: verkade@podium.nl,
tel. (030) 239 32 39.

Vrij spel voor het speelbos

Lekker spelen in de natuur. In bomen klimmen, hutten bouwen, kliederen met water. Er zijn steeds minder plekken waar dat kan. Her en der in Nederland zijn stukken natuur ingericht waar kinderen zich wél kunnen uitleven en waar ze spelenderwijs de geheimen van de natuur kunnen ontdekken. Dat zijn de speelbossen.

De natuurlijke inrichting en de omgeving van een speelbos dagen kinderen uit te spelen met de natuur en die verder te onderzoeken. Een speelbos is een spannend speelterrein voor kinderen, waar bijna alles mag. Inmiddels zijn er ongeveer veertig speelbossen in Nederland.

Het ministerie van Landbouw, Natuurbeheer en Voedselkwaliteit (LNV) vindt het belangrijk dat kinderen in en met de natuur kunnen spelen. Het wil daarom meer ruimte voor speelplekken in de natuur. Staatsbosbeheer nam destijds het initiatief voor de speelbossen. Deze natuurterreinbeheerder is blij met de brede belangstelling, want spelen in de natuur is niet alleen leuk, het is ook gezond. Bovendien leren kinderen al vroeg de natuur kennen en waarderen. Dat maakt de kans groter dat zij op latere leeftijd de natuur een warm hart toedragen.

De directie Kennis van het ministerie van LNV heeft Staatsbosbeheer en de Stichting Recreatie gevraagd de ervaringen met speelbossen te verzamelen, zodat de kennis en ervaring gedeeld kunnen worden. Het resultaat is de publicatie 'Vrij spel voor het speelbos', een boek vol tips voor gemeenten om zelf meer ruimte in te richten waar kinderen zich kunnen uitleven en spelenderwijs de geheimen van de natuur ontdekken.

Te bestellen bij Stichting Recreatie, tel (070) 427 54 54 of te downloaden op www.stichtingrecreatie.nl

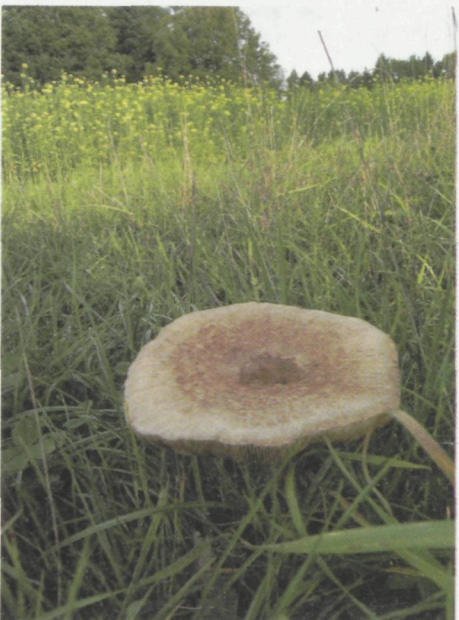
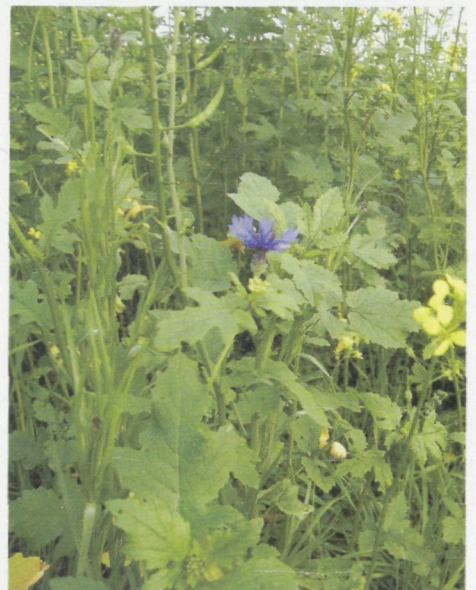
(Advertentie)

Als we de toekomst serieus nemen, moeten we de opwarming van onze aarde stoppen. Dat begint bij onszelf.

Kies daarom voor een
klimaatneutraal leven:
www.hier.nu

'Bergwandeling' in het Montferland

Heuvels en dalen, naaldbomen en loofbomen, eeuwenoud cultuurlandschap en monumentale bouwwerken wisselen elkaar af tijdens een wandeling door het Bergherbos. De herfst geeft de tocht langs de rand van Nederland extra kleur.

TEKST EN FOTO'S: FLIP VAN DOORN
ILLUSTRATIE: ROLF WEIJBURG

De Hulzenberg, de Galgenberg, het Bergherbos; de namen op de kaart lijken een flinke bergwandeling aan te kondigen. Voor Nederlandse begrippen gaat het inderdaad behoorlijk op en af. Het Bergherbos ligt aan de rand van Nederland, en wie bij het meest zuidwestelijke punt van de route even niet oplet, wandelt zomaar Duitsland in. Dit is het Montferland, het zuidelijke deel van de Achterhoek. Over een langgerekte stuwwal die tijdens de voorlaatste ijstijd is ontstaan strekt het Bergherbos zich uit. De dorpen liggen aan de rand van die stuwwal. 's-Heerenberg is van oudsher de belangrijkste kern.

Paddestoelen

Wie door het klaphek het terrein van kasteel Huis Bergh oploopt, krijgt te maken met de waakzame ganzen die meteen laten horen dat ze de indringer op hun territorium in de smiezen hebben. Een beetje overijverig zijn ze wel: het terrein is vrij toegankelijk en er is zelfs witrode markering van een langeafstandswandelroute op een paal van het hek gekwast. Ze zouden zo langzamerhand aan wandelaars gewend mogen zijn. Het pad over de omwalling geeft een prachtig uitzicht op de gebouwen die samen een van de grootste kasteelcomplexen van Nederland vormen. Met de massieve donjon, de onneembare muur en de roodwitte luiken ligt Huis Bergh aan de rand van een gebied dat door de bewoners eeuwenlang overheerst werd. De Plantage is een kasteeltuin die het midden houdt tussen een park en een bos – de tuin hoort zichtbaar bij Huis Bergh. De lange, rechte hoofdlaan kijkt uit op het kerkje van Hoch Elten. Het lijkt een paar

honderd stappen verwijderd maar ligt vijf kilometer ver, over de Duitse grens. Tussen het gevallen blad in de Plantage groeien de eerste paddestoelen van deze wandeling. Voorbij Stokkum, op de flanken van de Hulzenberg, staan er nog meer. Tientallen soorten steken langs het pad hun koppen boven de grond, alleen of in heksenkringen, kleurrijk of grijs. Bospercelen, arme zandgronden en vruchtbaar akkerland wisselen elkaar af, soms is de bodem vochtig, soms juist droog. De paddestoelen hebben allemaal hun eigen voorkeuren, en hun rijkdom en verscheidenheid zijn illustratief voor de veelzijdigheid van het Bergherbos. Een eenzame wandelaar daalt het pad over het heideveld af. Een korte ontmoeting, een paar woorden. "Loop jij ook het Pieterpad?" De langeafstandswandelroute die Pieterburen met de Pietersberg verbindt, slingert zich door deze heuvels. "Dit is een

van de mooiste delen van het Pieterpad die ik tot nu toe heb afgelegd", beweert de wandelaar. Hij wijst op het dal, het kerktorentje van Hoch Elten dat ook hier de horizon bekroont. "Schitterend!" Een groet, en hij gaat verder in zuidelijke richting.

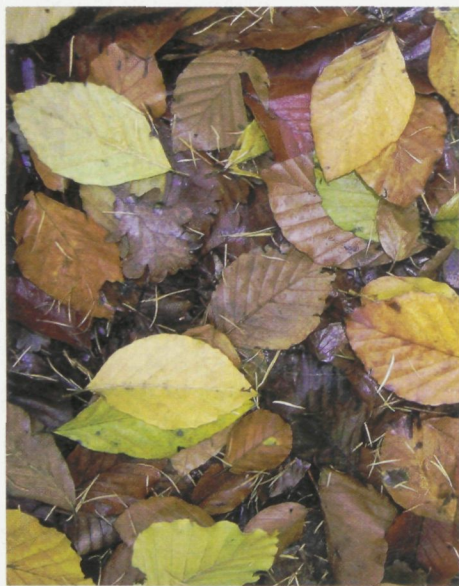
Bronnen

Vlak voor het dorpje Beek opent het bos zich, en maakt plaats voor het essenland-schap dat zo kenmerkend is voor deze streek. Op de grens van bos en akkerland ligt 't Peeske, een café-restaurant met een klein natuurkampeerterrein bij de gelijknamige bron. Het Bergherbos en de omliggende akkers zijn voor het grootste deel in beheer bij vereniging Natuurmonumenten. De vereniging is ook eigenaar van 't Peeske en verpacht de gebouwen aan de uitbaters. Het huidige café werd gebouwd als watermolen, de nieuwe serre die het café met een bijgebouw verbindt, is helemaal opgetrokken uit duurzame materialen. Medewerker Marcel Rysavy vertelt hoe water en zonnewarmte binnen de temperatuur bepalen. "We verwarmen de hele zaak door water rond te pompen dat met behulp van de zonnecollectoren is verwarmd. De zonnecollectoren laten bovendien daglicht door, zodat de serre overdag altijd licht is. Hetzelfde water zorgt in de zomer voor koelte, omdat we het dan gebruiken voor de airco. We pompen het op bij de bron, op een diepte van zeven meter. Daarom is het ook op de heetste dagen lekker koel." Het enige wat in 't Peeske ontbreekt is een menukaart met biologische ingrediënten, maar dat komt er misschien nog wel eens van. Het terras ligt aan de vijver die bij de bron is aangelegd. Het regenwater dat in het Bergherbos valt en wegzakt in de grond, stuit op de ondoordringbare kleilagen die gletsjers hier ooit deponeerden. Het

stroomt naar de rand van de stuwwal, en borrelt bij kleine bronnen omhoog. Loop je om de vijver heen, dan zie je hoe het water uit de grond komt. Het sijpelstroompje dat aan de andere kant de vijver verlaat is veel te bescheiden om een watermolen aan te drijven, en de molen die hier stond was geen lang leven beschoren.

Motte

De gele blaadjes van de berken, de statige bronstinten van de kastanjes, de populieren waarvan de kleur van het blad eerder doet denken aan lentefris dan aan het najaar, de eiken die bruin, geel en groen in één blad combineren; samen vormen ze een compositie die geen artiest kan verzinnen maar die de natuur achteloos uit haar mouw schudt. Over een paar weken zullen alleen nog de naaldbomen voor wat groen in het palet zorgen. Een windvlaag veroorzaakt een zachte sneeuw van naalden, een paar honderd meter verder doet diezelfde wind salvo's van eikels en beukenootjes op het pad neerdalen. Wandelen door deze afwisselende bossen is mooi, vanuit de velden bekeken is de veelkleurige bosrand zo mogelijk nog mooier. Ten noorden van Stokkum gaat de wandeling door het open veld. Een streep zonlicht glijdt door het land, doet de bladeren in de bosrand oplichten. Roofvogels hangen boven de akkers, en in dit coulissenlandschap schuiven gordijnen van bomen telkens nieuwe decors voor het voetlicht. De motte Montferland is een van de oudste decorstukken, geheel opgeslokt door het bos. De motte, een heuvel, werd meer dan duizend jaar geleden door mensen opgeworpen. De top ligt op 68 meter hoogte en steekt 17 meter boven het omringende landschap uit.

Te midden van alle natuurlijke golvingen in het Montferland is dit de enige kunstmatige heuvel. Archeologen hebben berekend dat er ongeveer honderdduizend mandagen werk nodig waren om de motte aan te leggen, voor het eind van de tiende eeuw een ongekende klus. Hoewel Nederland nog talrijke terpen, wierden en vliedbergen telt, is een goed bewaard verdedigingswerk van deze omvang uniek. De graven Van den Bergh lieten op de motte een jachthuis bouwen. Het huidige café-restaurant is een voortzetting van de herberg die al in de negentiende eeuw bij dat jachthuis haar deuren opende voor passanten. In de afgelopen jaren zijn tientallen zieke beuken op flanken van de motte gekapt. Enerzijds geeft dat de heuvel een wat kaal aanzicht, anderzijds komt het oorspronkelijke karakter van dit archeologisch monument zo veel meer tot zijn recht.

Huis Bergh

Het pad van de motte naar 's-Heerenberg zal in de loop der eeuwen vaak zijn afgelegd door de graven Van den Bergh. Behalve het gebied waar deze wandeling doorheen voert, bezaten zij landerijen in de wijde omgeving. Sinds 1100 heersten zij vanuit de motte en vanaf 1250 vanuit Huis Bergh. In 1912 werden Huis Bergh en het Bergherbos aangekocht door textielbaron Jan Herman van Heek. Hij liet het kasteel restaureren en bracht er zijn verzameling kunstschaten in onder. In 1946 droeg hij zijn bezit over aan de Stichting Huis Bergh, die behalve het kasteel ook nog altijd de motte en de beroemde grafelijke korenmolen in Zeddam beheert.

De restanten van de stadsomwalling van 's-Heerenberg, de oude muurhuizen en het

charmante gebouwtje van de muntmeesters fluisteren van de tijd dat de stad een belangrijk machtscentrum was. Het mooi gerestoreerde kasteel is de voornaamste getuige uit die dagen.

Aan het eind van de wandeling is het terras van de theeschenkerij bij het kasteel een uitgelezen plek om de veters los te knopen en toe te kijken hoe de blaadjes van de bomen op en rond het kasteelterrein naar beneden dwarrelen. In de verte begroeten de ganzen luidruchtig een groepje wandelaars.

Huis Bergh

De kunstcollectie in kasteel Huis Bergh is van mei tot en met oktober voor het publiek geopend, van dinsdag tot en met zondag. De rest van het jaar zijn er iedere zondag rondleidingen door het kasteel. Huis Bergh, Hof van Bergh 8, 's-Heerenberg, tel. (0314) 66 12 81; www.huisbergh.nl

Landgoed Montferland

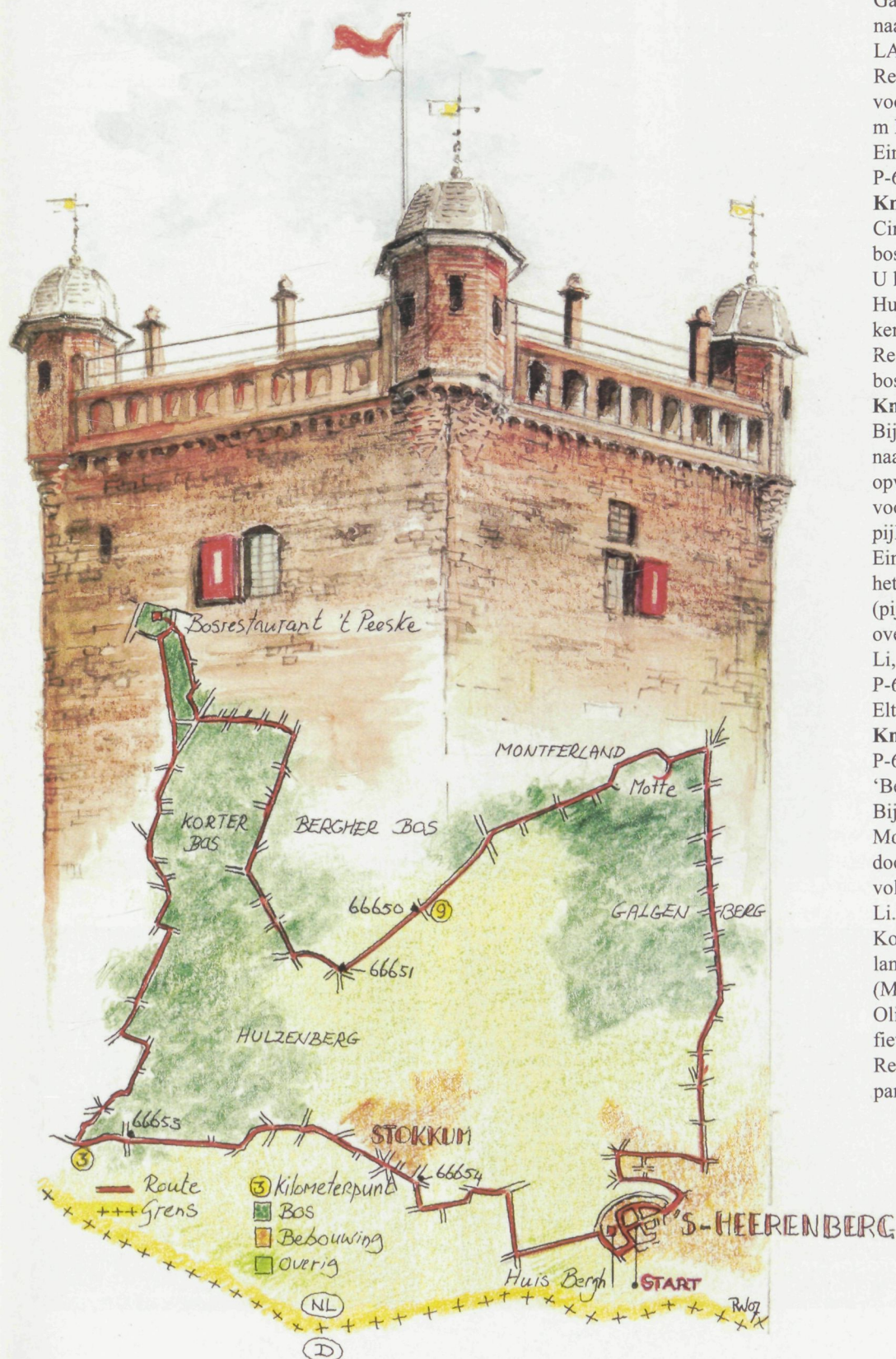
Op de oudste en grootste motte van Nederland ligt hotel-restaurant Landgoed Montferland. Op de motte hebben in de loop der eeuwen houten en stenen verdedigingstorens gestaan. Het oudste deel dat bewaard is gebleven, is het jachthuis uit 1699, nu onderdeel van het restaurant. Na de noodgedwongen kap van zo'n 75 zieke beuken moet een langetermijnvisie het eeuwenoude verdedigingswerk voor verval behoeden. Montferland 1, Zeddam, tel. (0314) 65 14 44; www.landgoed-montferland.nl

't Peeske

Behalve café en restaurant is 't Peeske ook een natuurcamping en een informatiepunt van Natuurmonumenten. Bij 't Peeske ligt een speelbos waar kinderen onder andere door de gangen van een 'dassenburcht' kunnen kruipen. Peeskesweg 12, Beek, tel. (0316) 53 28 04; www.peeske.nl

Bergwandeling: routebeschrijving

Start: De parkeerplaats achter Huis Bergh
Per OV: Met de bus naar het centrum van 's-Heerenberg, (vanaf station Wehl rijdt buurtbus 196 naar het centrum van 's-Heerenberg, vanaf station Doetinchem gaat bus 24, allebei doen ze er circa een half uur over). Wandelen naar het kasteel (aan de oostzijde van het centrum). **Afstand:** 12 km

Km 0

Ga op de parkeerplaats bij Huis Bergh naar het klaphek, en volg daar de witrode LAW-markering, de omwalling op. Boven Re, even verder Li ri. De Plantage. Vlak voor einde bos Re. Einde Li. Na circa 200 m Li Varkenstroatje. Einde Re, Stokkum in. Einde Li, 's-Heerenbergseweg/Eltenseweg P-66654 Rd Hulzenberg.

Km 3

Circa 200 meter voorbij P-66653 Re het bos in, de LAW-markering blijven volgen. U loopt hier een stukje Pieterpad, de Hulzerberg op. Na slagboom de LAW-markering verlaten en Li (Boterweg). 1e pad Re, het hoofdpad blijven volgen. Langs de bosrand naar bosrestaurant 't Peeske.

Km 5

Bij 't Peeske kunt u om de vijver heen lopen naar de plek waar het water uit de grond opwelt. Loop terug naar de 'dassenburcht' voor kinderen en ga daar Li (negeer de pijlen van de rode, blauwe en paarse route). Einde Re. Volg dit pad tot de kruising met het bankje van de VVV en ga hier linksaf (pijl volgen). Einde pad Re. Ruitervormig kruispunt Li, afdalen naar de bosrand. Einde pad Li. P-66651 Li ri. Zeddam (Boterweg, Oude Eltenseweg).

Km 9

P-66650 Rd ri. Zeddam. Direct na bordje 'Bergherbos' schuin Re, langs slagboom. Bij asfaltweg Li (voor bezoek aan motte Montferland rechtdoor de trap op). Dan niet door het hek, maar oranje-bruine markering volgen, om motte heen. Bij de asfaltweg Li. Bij het toegangshek Re (Zwarte Kolkseweg). Volg de LAW-markering, langs de sportvelden, door 's-Heerenberg (Montferlandsestraat). Einde weg Re. Li (De Oliemolen). Einde Re, meteen Li (bordje fietspad). Wal oversteken, Rd, na de kerk Re (Hofstraat), terugwandelen naar de parkeerplaats.

Verklaring van de afkortingen:

- Li = links
- Overst. = oversteken
- Rd = rechtdoor
- Re = rechts
- ri. = richting
- P = paddestoel + nummer

Riolering PVC-vrij?

KIJK EENS OP: WWW.TWEBO.NL

UNIEK IN NEDERLAND

DE STOFFELHOEVE
ZWITSERSE TEGELKACHELS

Grote collectie Oude en Antieke
ZWITSERSE TEGELKACHELS

- uitstekend geschikt voor ons zeeklimaat
- aangename stralingswarmte
- een van de rendementsvolle kachels
- keuze uit 150 stuks van de meest eenvoudige tot de mooiste versierde kachel
- variërend in gewicht van 75 - 350 kg

DE STOFFELHOEVE
STATIONSWEG 86, 5807 AC OOSTRUM-VENRAY (LB)
TELEFOON 0478 580361/585956 www.stoffelhoeve.nl

VRAAG VRIJBLIJVEND INFORMATIE
ZATERDAGS GEOPEND OF NA TELEFONISCHE AFSpraak

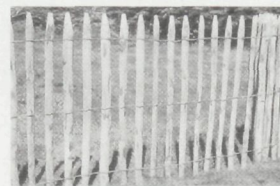
De Vlechterij, Zeist
Telefoon: 030-6995005
www.vlechterij.nl

Nu ook: natuurvriendelijk geteeld
kastanjehout uit Frankrijk:
Diverse maten ronde kastanjepalen
Franse kastanjehekken in diverse hoogten en
latafstanden.
Prijzlijst op aanvraag of kijk op onze site.

Gevlochten
wilgentenen
tuinschermen

de vlechterij

Elke gewenste afmeting vanaf 10 m² bij u thuis
precies op maat gevlochten.
Tevens levering van wilgentenen mogelijk.

de groene
slagerij

GEGARANDEERD ZONDER
TOEGEVOEGDE HORMONEN,
ANTIBIOTICA OF
GROEISTIMULATORS

DE GROENE SLAGERIJ
R. van de Rijdt

Dorpsstraat 12
B-3930 Achel
Tel. 011 64 14 77
Fax 011 80 12 47

Ruime keuze in
Barbeque vlees

Bestellijsten in onze
winkel aanwezig

Ook verhuur van
Barbeques en een
Barbequetent

OPENINGSUREN: zondag en maandag gesloten
Dinsdag t/m vrijdag van 9.00/13.00 u en van 13.30/18.00 u
Zaterdag doorlopend open van 9.00/17.00 u.
Deze zomer is de winkel in de verlofperiode normaal geopend.

In plaats van de klantenkaart hebben we wekelijks zeer
interessante aanbiedingen, bijv.
**IEDERE DINSDAG EN WOENSDAG ALLE HAMBURGERS
EN BRAADWORSTEN 4 HALEN, 3 BETALEN**
Wenst u op de hoogte gehouden te worden via email van de
acties, kunt u mailen naar degroeneslagerij@telenet.be

BER 062924/14 20

fundi

meubel- en keukenmakerij

Al 10 jaar maken wij op
een ambachtelijke manier
meubels op maat. We ge-
bruiken Europees hout en
werken de meubels af met
ecologische middelen.

Bel voor meer informatie 0316 532312
of bekijk www.meubelmakerijfundi.nl

eco bouw

ecologisch verantwoord bouwen

Energieweg 12 3641 RT Mijdrecht
(0297) 28 43 34 www.ecobouw.nl

GOED IN DUURZAAM VERBOUW-EN RESTAURATIEWERK
www.veerdonk-mulder.nl
Nijmegen T 024-3222925 E kantoor@veerdonk-mulder.nl

INTERIEURARCHITECTUUR
atelier jan franssen

geeft vorm aan
wonen en werken

Met de natuur als uitgangspunt maken wij ont-
werpen en adviseren bedrijven en particulieren
bij ruimte-indeling, renovatie, bouwtekeningen,
meubels en verlichting, kleur en materiaal.

026 443 75 83

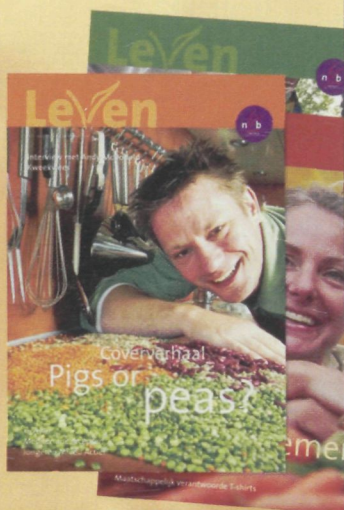
www.atelierfranssen.nl

Vegetarisch?

Alles over vegetarisme
in een notendop?

Vraag nu bij de Nederlandse Vegetariërsbond een infopakket aan: je ontvangt voor € 4,50 de brochure *Vegetarisch!* en een exemplaar van ons magazine *Leven*, een kleurrijk tijdschrift met achtergrondartikelen over voeding, gezondheid, natuur en milieu.

Nederlandse Vegetariërsbond
Nieuwezijds Voorburgwal 153
1012 RK Amsterdam • tel: (020) 330 00 44
www.vegetariers.nl • info@vegetariers.nl

Vegetarisch, goed voor mens, dier en milieu

DE NIEUWE KEUKEN ...

Natuurlijke materialen, energiezuinige
apparatuur, oerdegelijk vakmanschap.
Ontworpen en uitgevoerd volgens uw
eigen wensen.

Bernhagen®
Natuurkeukens

Tel. (030) 691 25 28
info@natuurkeukens.nl
www.natuurkeukens.nl

...NATUURLIJK MOOI

SPLINTER

NATUURLIJK WONEN

ontwerpers die het maken

advies, ontwerp en realisatie van keukens, kasten, tafels, vloeren
welsummerweg 29 7722 rp dalfsen t 0529 430747 f 0529 431588
m 06 51526890 e info-splinter@wanadoo.nl

win een reis
naar Finland*

Model met bakoven

Genieten van energiebesparing...

Deze massieve speksteenkachel spaart enorm veel brandhout en ook het milieu (geen broeikas effect, torendement en < 0,1 % CO). U kunt zelfs probleemloos dennenhout of populier stoken!

Met het heerlijke binnenhuisklimaat van speksteenwarmte is het alsof altijd de zon schijnt... en geen koude voeten meer! Stralingswarmte of infrarood is ook gezond en droogt de lucht niet uit.

Geniet elke avond van 1 tot 4 uur vlammenspel en de kachel blijft 24 uur warm. Daaraan herken je een echte massieve speksteenkachel.

Meer dan 60 basismodellen van klassiek tot modern, ook met bakovens en maatwerk.

Vraag naar onze promotiemodellen!

Bouwpartner met eco-label
van het Vlaams Instituut voor
Bio-Ecologisch Bouwen en Wonen

TULIKIVI

* Vraag het wedstrijdformulier op een Tulikivi Avond. Wedstrijd zonder aankoopverplichting.

Voor een toonzaal in uw buurt en een gratis brochure:

- » Surf op internet: www.7221.speksteen.com
- » Bel 078/639 04 76 Fax 078/639 04 82
- » Zend deze coupon aan TULIKIVI Nederland
Archimedesstraat 12, 3316 AB Dordrecht

Naam:

Straat, nr:

Postcode, plaats:

Tel:

e-mail:

DKA 09-07

Met bijdragen van Maike Nelissen, Heleen van der Sanden en Vivian Siebering.

Kippen houden

Eindelijk is er weer een informatief boek uitgekomen over het ecologisch houden van kippen. De Vereniging voor ecologisch leven en tuinieren (VELT) bracht begin dit jaar een prachtig en leesbaar boek uit over het houden van kippen op een ecologische wijze. Kippen zijn gezellige tuinvrienden, die heel wat afval weten te verwerken. Etensoverschotten, groenafval, ze eten alles met veel plezier op. Onderhoud is niet moeilijk. Dit boek geeft de beginnende kippenhouder genoeg houvast. De hoofdstukken behandelen de anatomie van de kip, kippenkeuze, huisvesting, gedrag, voeding, voortplanting, gezondheid en – niet onbelangrijk – eieren (en vlees). Veel informatie in het boek is verzameld door enthousiaste Velt-leden die al jarenlang kippen houden. Omdat wij net weer een toempje kuikens aan de kippenren hebben toegevoegd (onder luid protest van de kippen), was ik extra geïnteresseerd in dit boek. Een handige tip sprong er meteen uit: om kippen aan elkaar te laten wennen, kun je ze 's avonds bespuiten met parfum, zodat de volgende dag alle kippen hetzelfde ruiken en de kippen elkaar beter accepteren. Voorzichtigheidshalve gebruikte ik eerst maar een biologische citrus-deodorant voor de kippen en kuikens, maar helaas is er geen verbetering te merken in de ren. Toch overstappen op Chanel? De overige tips hebben sneller succes: het ophangen van eetspeeltjes in de ren weten de kippen in elk geval wel te waarderen. M.N.

'Het ecologisch houden van kippen'
Johan Deblaere, Geert Gommers. Uitgeverij VELT België, 2007.
ISBN 9789080662230; € 24,95.

Verstandig leven

Een praktische gids vol tips voor milieuvriendelijk leven, prettig vormgegeven. Het boek is ingedeeld in zes hoofdstukken, over wonen, in en om huis, gezondheid, welbevinden, tuinieren en recreatie. Dezelfde thema's waar De Kleine Aarde zich al jaren mee bezighoudt. Gek genoeg staan noch de organisatie noch het begrip Mondiale Voetafdruk ergens vermeld in dit verder zo informatieve boek, net zomin als diverse andere organisaties op het gebied van natuur en milieu, tuinieren et cetera. Wellicht komt dat omdat het boek van oorsprong in Australië geschreven is. Milieu Centraal en de Belgische Bond voor een Beter Leefmilieu hebben een belangrijke bijdrage geleverd aan het geschikt maken van het boek voor het Nederlandse taalgebied. Toch is soms, onder andere door het veelvuldig verwijzen naar voedingssupplementen of insecten als kakkerlakken en kalanders, te zien dat het boek van origine niet-Nederlands is. Terwijl een plaag van ovenvisjes, waar mijn huis wel last van heeft, er niet in voorkomt. Het boek behandelt vrijwel alle onderwerpen die je kunt verzinnen, maar niet allemaal zo diepgaand. Kortom, veel informatie en vooral voor de beginnende duurzame consument is dit boek een goede start. M.N.

'Verstandig leven voor een gezond milieu - 1001 milieuvriendelijke hints & tips'
Uitgeverij The Readers Digest NV,
Amsterdam, 2007. ISBN 9789064077807;
€ 39,90.

Stop de broeikas

De film van Al Gore heeft het klimaatprobleem flink op de kaart gezet. Volgens Jeroen Trömmelen, redacteur en verslaggever van *de Volkskrant*, zit dat vooral in de cijfers en feiten waarmee Al Gore zijn verhaal onderbouwt. Het inspireerde hem tot het schrijven van 'Stop de broeikas'. Daarin zoekt hij antwoord op de vragen: kunnen wij als consument echt een bijdrage leveren aan het klimaatprobleem? En zo ja, wat helpt dan het meest?

Het antwoord op de eerste vraag is: jazeker! Volgens de auteur kan ieder huishouden zijn energieverbruik met een derde verminderen, zonder daarvoor luxe en comfort in te leveren. Voor wie wil, is zelfs een volledig klimaatneutraal huishouden mogelijk. En wat het meest helpt? 'Betalen met klimaatcompensatie' staat met stip bovenaan. Dat levert 27% minder uitstoot van broeikasgassen op. (althans: compensatie van die 27%. Red.). Ook groen gas gebruiken (naast groene stroom) scoort hoog: 23%.

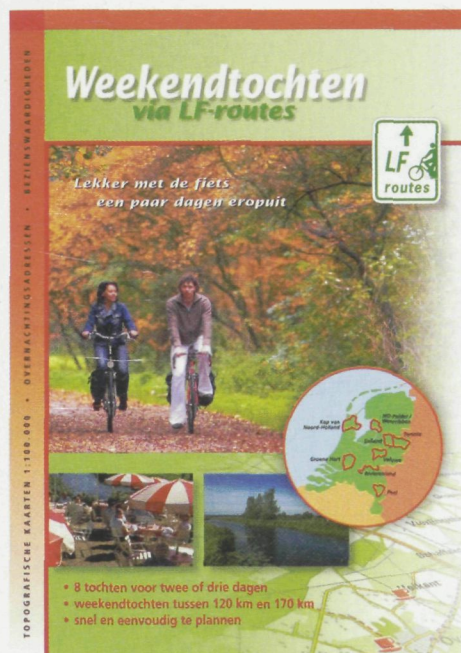
'Stop de broeikas' pleit voor nieuwe milieuritualen. Voor wie nu hoopt dat verre vliegvakanties toch zo slecht niet zijn: helaas. Een lange intercontinentale vlucht minder per jaar bespaart maar liefst 15% op de uitstoot van broeikasgassen. Voor wie scheiden van groenafval lastig vindt: dat draagt niet of nauwelijks bij aan het voorkomen van het broeikaseffect. Net als plastic zakjes en chloor zo slecht nog niet zijn en statiegeldflessen en katoenen luiers nauwelijks winst opleveren. Maar de auteur blijkt dan alleen naar de klimaateffecten te kijken. Alsof er geen andere milieuknelpunten bestaan, zoals de kringloop van mineralen. Ook generaliseert hij helaas met de opmerking dat vleesvervangers de uitstoot van broeikasgassen zelfs met 4% vergroten, want dat geldt alleen voor vleesvervangers die kaas en/of zuivel bevatten.

De auteur is niet enthousiast over de Mondiale Voetafdruk. Het is jammer dat hij de KlimaatVoetafdruk(.nl) nog niet kende op het moment van schrijven, want dan was de kritiek op het feit dat het model geen rekening houdt met broeikaseffecten, niet nodig geweest.

De eerste kritieken op de feiten en berekeningen in 'Stop de broeikas' zijn ook al gesignaleerd (de reactie van Lucas Reijnders in *de Volkskrant* van 9 juni). Want is het planten van bomen niet het opschuiven van het probleem in de tijd? En is het wel echt zo dat aan de levering van groene stroom

geen negatieve broeikas effecten zitten? Zo zal er ongetwijfeld nog meer gediscussieerd kunnen worden over de feiten die Trommelen heeft gepresenteerd. Maar dat neemt niet weg dat 'Stop de broeikas' een mooie verzameling is van hele praktische tips en weetjes, met veel handige internet-adressen. Het boek leest prettig, het is vlot geschreven met de nodige humor. V.S.

'Stop de broeikas - 210 verrassend makkelijke tips en wetenswaardigheden', Jeroen Trommelen, Meulenhoff/De Volkskrant, Amsterdam, 2007. ISBN 978 90 290 7930 3. € 14,50.

Weekendtochten

De nieuwe map 'Weekendtochten via LF-routes' bevat acht compleet uitgewerkte tochten met een lengte tussen de 120 en 170 km; goed voor een paar dagen lekker fietsen. Voor elke tocht is er een los kaartblad op A2-formaat, ook weer van watervast, onscheurbaar materiaal. Hierop staat de route ingetekend. Een selectie overnachtings-adressen en tips voor bezienswaardigheden onderweg maken het aanbod compleet. De acht weekendtochten liggen verspreid over Nederland:

- ✱ Maas- en Vestingtocht – Fietsen langs de Maas van Den Bosch naar Nijmegen (120 km)
- ✱ Rondje Groene Hart – Fietsen tussen Gouda, Vianen, Gorinchem en de Biesbosch (170 km)
- ✱ Rondje Kop van Holland - Fietsen in de

sporen van Michiel de Ruyter (170 km)

- ✱ Rondje Peel en Maas – Fietsen door Midden-Limburg en het oosten van Brabant (130 km)
- ✱ Rondje Polder, Weerribben en Wieden – Fietsen tussen Kampen, Urk, Lemmer en Blokzijl (138 km)
- ✱ Rondje Salland en Vechtdal – Fietsen tussen IJssel en Sallandse Heuvelrug (131 km)
- ✱ Rondje Twente – Fietsen door Twente en over de Sallandse Heuvelrug (165 km)
- ✱ Rondje Veluwe – Fietsen over de Veluwezoom en door het IJsseldal (132 km)

Bewegwijzerd netwerk

Landelijke Fietsroutes (LF-routes) vormen een wijdvertakt bewegwijzerd fietsnetwerk van ruim 4.500 km door Nederland. De routes lenen zich uitstekend voor een fietstrektocht of een weekendje tussendoor. U kunt naar eigen inzicht talloze fietstochten op maat samenstellen. Van de meeste routes is ook een gids verkrijgbaar. Het Landelijk Fietsplatform, coördinatiepunt voor het toeristisch-recreatieve fietsen in Nederland, staat garant voor de kwaliteit van deze routes. Ze zijn met behulp van vele tientallen vrijwilligers zorgvuldig uitgestippeld en worden twee keer per jaar geïnspecteerd. M.N.

Map 'Weekendtochten via LF-routes', uitgave Stichting Landelijk Fietsplatform, ISBN 978-90-72930-35-4. € 15,-. Verkrijgbaar bij de (gespecialiseerde) boekhandel, ANWB/VVV of te bestellen via www.landelijkefietsroutes.nl stellen via www.landelijkefietsroutes.nl.

Lezersaanbieding: Weekendtochten cadeau!

Maak kans op een cadeau-exemplaar van deze gids. Stuur uw gouden tip voor een duurzame decembermaand naar:
Redactie De Kleine Aarde,
postbus 151, 5280 AD Boxtel
Vermeld: gids Weekendtochten.
E-mail: redactie@dekleineaarde.nl
Onder de tipgevers verloten wij tien gidsen.

Duizend plekken

Flip van Doorn is bij trouwe lezers van *De Kleine Aarde* welbekend van de wandel- en fietstochten die hij beschrijft in de rubriek 'In Groene banen'. Dit najaar verschijnt er een boek van zijn hand waarin hij de lezer meeneemt naar nog veel meer bijzondere plaatsen.

Of Flip nu echt alle duizend plekken met eigen ogen heeft gezien weet ik niet, maar hij vertelt wel op zijn eigen levendige manier over al die bijzondere Nederlandse plekjes alsof hij er zelf geweest is.

Een heerlijk bladerboek voor zowel de leunstoelreiziger als de actieveling die er graag op uittrekt in eigen land. H.S.

'Nederland: 1000 plekken die je echt gezien moet hebben', Flip van Doorn, Uitgeverij Terra, ISBN 978-90-5897-741-0. € 19,95. Vanaf medio oktober verkrijgbaar in de boekhandel.

Lezersaanbieding: 1.000 plekken cadeau!

Maak kans op een cadeau-exemplaar van dit boek. Stuur uw gouden tip voor een duurzame decembermaand naar:
Redactie De Kleine Aarde,
postbus 151, 5280 AD Boxtel.
E-mail: redactie@dekleineaarde.nl
Vermeld: 'boek 1000 plekken'.
Onder de tipgevers verloten wij vijf exemplaren van dit boek.

Eco-crypto

HANS ALLART

Deze plaats was jarenlang gereserveerd voor de cryptogrammen die Hans Allart met veel liefde en plezier speciaal bedacht voor De Kleine Aarde-cryptofans. Vanwege de afnemende belangstelling heeft de redactie besloten geen cryptogrammen meer te plaatsen. Wij danken Hans Allart op deze plaats voor zijn creatieve bijdragen.

Winnaars zomernummer:

J. Moerbeek, Bergen (NH); J. den Braber, Oud-Beijerland,
F.P. Meuwese, Zuidwolde.
Gefeliciteerd!

Oplossing zomernummer

MONDIALE

VOETAFDRIJK

Columniste Sophie Koers verhuisde onlangs naar het buitenland. Hierdoor ontbreekt haar column in dit nummer.

Sportief en slim

Van huis uit ben ik helemaal niet mobiel. Het zal wel erg fout zijn, maar ik hou gewoon niet van bewegen. Ik lig liever dan te zitten, ik zit liever dan te staan, en ik sta liever dan te lopen. Die oprechte liefde voor sport van jonge mensen, het pathetische gedraaf van de (in glimmend outfitje gestoken) oudere jongeren, de ellenlange analyses van wedstrijden, de zielerorselen van de sporter in kranten en het gewichtige geouwenel over sport op tv: dat bestond allemaal nog niet toen ik jong was. Geen denken aan:

je was slim of je was sportief – van tweeën één. En met mijn gebrek aan talent voor het gooien van ballen en lichamelijke luiheid was de keus snel gemaakt. Directe gevolgen had het niet; als je af en toe kwam opdraven bij gymnastiek kreeg je al een 6 voor de moeite. Uiteindelijk had het natuurlijk wel gevolgen. Zo rond mijn dertigste begon het te dagen hoeveel nadelen het heeft als je een hekel hebt aan bewegen. En dat is dan weer het geweldige van kinderen krijgen. Voor ons was het aan de late kant om nog eens echt sportief te

FOTO: TACO ANEMA

COLUMN

MARIEKE HENSELMANS

Marieke Henselmans, journalist en auteur van talloze boeken over consuminderen.

worden. Nieuwe ronde, nieuwe kansen; onze kinderen gunde ik ál het goede. Ze haalden uiteraard alle zwemdiploma's en gingen op sport. Als je goed in iets bent, is het leuk, en wat je leuk vindt, daar word je goed in. Onze kinderen werden zonder erbij na te denken sportief én slim. De ervaring leert dat er een dip komt als kinderen naar de middelbare school gaan. Ze moeten ver fietsen, door weer en wind. Sommige kinderen worden steeds gebracht met grote auto's en andere komen ineens voorrijden met een scooter. De hormonen spelen op, ze willen *chillen* en hangen en sport is 'uit'. Ik heb alle zeilen bijgezet om ze in die jaren aan het sporten en fietsen te houden. Een beetje stimuleren hier, een beloninkje daar. Het resultaat begint zich af te tekenen. Twee stijve ouders die met veel gesteun een beetje aan sport doen. Drie grote zonen (één met een rijbewijs), die niet veel nodig hebben om mobiel te zijn. Ze hebben zichzelf! Hun sterke lichaam, goede conditie, fiets, skates, sportschoenen. En voor de tussenliggende trajecten hun ov-jaarkaart.

(Advertentie)

GENOEG 63 augustus/september 2007

GENOEG

eenzijdig genieten

Voor minima & maxima!

Interview: Wereldreizigers: niet nodig, behalve de liefde

Dossier: vrolijk virtueel

Praktisch: zelf banden plakken

Geld: besparen via internet

Persoonlijk: je gevoel als gids

cadeau: Deurposter, deel 3

Nu te koop in de kiosk.
Kijk voor verkoopadressen op www.genoeg.nl

Losse nummers € 3,50. Abonnement - 6 nummers - € 19,95

Koude vloer oorzaak hoge stookkosten

De vloeren van de meeste huizen in Nederland zijn in de winter erg koud omdat ze niet of slecht geïsoleerd zijn. Hierdoor heerst er een sterke temperatuursgeïsoleerdheid met een koude laag bij de vloer en bij het plafond een overmatige warme luchtlaag. Hierdoor gaat veel warmte onbenut verloren. De lage temperatuur onderin de woning is niet echt comfortabel en veroorzaakt naast koude voeten ook nog vochtproblemen en veel huisstofmijten.

TONZON vloerisolatie met Thermoskussens biedt met een Rd-waarde van 3,8 onbetwist de hoogste isolatiewaarde en daarmee de warmste vloer en de hoogste energiebesparing. De stevige Bodemfolie maakt de kruipruimte kurkdrog. Leidingen en ophangbeugels roesten niet verder en de muffe kruipruimtegeur is definitief verleden tijd.

U kunt het systeem vakkundig laten aanbrengen maar het ook relatief eenvoudig zelf doen. Op onze website (www.tonzon.nl) staan video's, die laten zien hoe deze en andere isolatiematerialen verwerkt worden. Want TONZON heeft niet alleen een handige vloerisolatie. Met TONZON krijgt u ook met minder ruimteverlies een beter geïsoleerde voorzetwand, zonder koudebruggen. Met TONZON Badisolatie kost het vullen van het bad circa 30% minder energie en komt bijvullen met heet water nauwelijks nog voor.

Houten vloeren vervangen door beton? Niet nodig dankzij TONZON vloerisolatie

Het vervangen van houten vloeren door beton is een kostbare operatie en veroorzaakt veel overlast. Wanneer TONZON vloerisolatie wordt toegepast dan is een dergelijke moeizame operatie niet nodig zo blijkt uit 26 jaar praktijkervaring. De houten vloeren kunnen gewoon gehandhaafd blijven ook bij een vloer met een sterk dampremmende vloerbedekking.

Het is voldoende om de vloer op te knappen en vervolgens het TONZON systeem toe te passen. Daarna heeft men er geen omkijken meer naar want ook leidingen en ophangbeugels gaan veel langer mee in een krukdroge kruipruimte. Zo bespaart men al snel enkele duizenden Euro's.

Aanbrengen van boven af

Wanneer de kruipruimte hoger is dan 35 cm dan kan het systeem van onderaf worden aangebracht. (Bij beton vloeren is minimaal 40 cm nodig). Is de kruipruimte minder hoog, dan kan het van bovenaf worden aangebracht (zie foto links). Bodemfolie en Thermoskussens belasten in hun toepassingsgebied het milieu het minst en hebben daarom beiden het DUBO-Keur. Mooi meegenomen voor mensen die behalve een hoge kwaliteit ook prijs stellen op het gebruik van milieuvriendelijke materialen.

NIEUW

TONZON HR-Radiatorfolie

TONZON heeft een radiatorfolie ontwikkeld die achterop de radiator zelf kan worden geplakt. Effectiever en keurig uit het zicht. Ideaal voor mensen die wel energie willen besparen maar niet die rommelige aanblik willen van de folie op de muur die voortdurend loslaat. De meest rendabele besparingsmaatregel, die men kan bedenken.

HR-Radiatorfolie

Doet onzichtbaar zijn werk

Oude Radiatorfolie

De nieuwe TONZON HR-Radiatorfolie wordt geleverd in een handzaam pakketje dat door iedere brievenbus past. De breedte van de folie is 50 cm en de lengte 7,5 m zodat u in totaal 3,75 m² radiator kunt beplakken. De folie wordt geleverd met een rolletje (15 m) warmtebestendige dubbelzijdige tape waarmee het op de radiator wordt geplakt. Dankzij de wasknijper truc hoeft u radiator niet van de kant te halen. Maak € 17,25 over op giro 4198901 tnv TONZON BV en vergeet niet uw adres te vermelden. Binnen enkele dagen valt het pakketje door uw brievenbus. U hoeft er niet eens voor thuis te zijn.

Comfortabel en gezond

Ook huisdieren genieten van TONZON vloerisolatie. Dat geldt niet voor de huisstofmijt die in de krukdroge vloerbedekking geen leven meer heeft en zelfs onder de droge plinten nauwelijks nog een geschikte schuilplaats vindt.

Weg wezen

Dat stevige zeil ligt trouwens lekker schoon en droog. Ook prettig als je er later nog eens onder moet zijn

TONZON Bodemfolie

Centraal afzuigstelsel niet nodig dankzij TONZON vloerisolatie

Wanneer TONZON vloerisolatie wordt toegepast dan is het niet nodig nog een centraal mechanisch afzuigstelsel aan te brengen dat constant (warme) lucht uit huis zuigt. Dit blijkt uit de jaren lange praktijkervaring in talloze projecten.

Bewoners en beheerders zijn dik tevreden met het handhaven van de bestaande natuurlijke ventilatie die wordt aangevuld met lokale afzuiging in keukens en badkamer op momenten dat het echt nodig is. Door de hoge isolatiewaarde van de Thermoskussens wordt het nu ook onderin de woning warm en droog waardoor vochtvorming daar niet meer plaatsvindt.

Vochtige kruipruimte

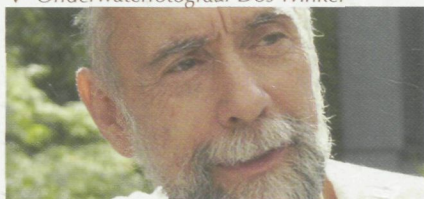
Omdat het niet mogelijk is een vloer 100% luchtdicht te krijgen, komt er altijd lucht uit de kruipruimte de woning binnen. Is de kruipruimte vochtig dan komt er met deze lucht ook vocht de woning binnen.

Bij nieuwe woningen die voldoen aan de eisen uit het Bouwbesluit komt er daardoor altijd nog circa 1 liter water per dag de woning binnen als de kruipruimte vochtig is. Is de kruipruimte echter droog omdat TONZON Bodemfolie de verdamping van vocht uit de bodem voorkomt dan komt er helemaal geen vocht meer de woning binnen. De droge lucht uit de kruipruimte is in de winter bovendien voorverwarmd door de relatief warme aardbodem, zodat het een energiebesparende vorm van basisventilatie is. In woningen met TONZON Vloerisolatie mag het klappaampje in de woonkamer wel dicht als u naar bed gaat of de woning verlaat, zonder dat er een muffe lucht ontstaat.

Red de zee

▼ Onderwaterfotograaf Dos Winkel

Fotograaf Dos Winkel: "Sinds bijna 30 jaar fotografeer ik onder water en maakte ik zo'n 120 expedities. Mijn doorbraak als fotograaf kwam met het verschijnen van mijn boek 'Another World', dat inmiddels in bijna 50 landen wordt verkocht. Om de vele ontberingen tijdens de vaak psychisch en fysiek zware expedities aan te kunnen, moeten mijn vrouw (die eveneens fotograaf is) en ik over een goede gezondheid beschikken. Als vegetariërs hebben we al een gezonde levensstijl, maar het blijft zaak om topfit te blijven. Daartoe is een goede afwisselende voeding onontbeerlijk, maar met name is een goed evenwicht van de verschillende vetzuren belangrijk. Omdat wij niet willen dat de zeeën nog verder leeggevist worden, dan de nu al zeer kritieke situatie, is de keuze gemakkelijk gemaakt: wij maken gebruik van de best samengestelde oliën van Amanprana op plantaardige basis. Niet alleen gezond, maar ook veel beter voor het milieu en de vis..."

Expo 'Planet Ocean' van Dos Winkel
op de boulevard te Scheveningen
tot 16 september 2007
www.dos-bertie-winkel.com

Waarom vissen doden voor hun olie als plantaardige omega's beter en veiliger zijn? Okinawa Omega van Amanprana biedt de oplossing. Amanprana bevat alfa-linoleenzuur (ALA) uit de omega-3 familie en linolzuur (LA) uit de omega-6 familie. Visolies nauwelijks of niet. Het zijn alléén deze twee vetzuren die je lichaam niet zelf kan aanmaken en die we voor onze gezondheid moeten halen uit onze voeding. Dat ALA en LA bovendien door het lichaam kunnen worden omgezet tot alle vetzuren die je lichaam nodig heeft (een 30-tal) is een bijkomend belangrijk voordeel. Daardoor hoef je geen visolie te slikken. Tevens bevat Amanprana omega-7 en -9, heel veel vitamine E en carotenen. Zonder dioxines en PCB's. Verkrijgbaar in natuurvoedingswinkels in 8 lekkere smaken. Voor meer info:

www.noble-house.tk

AMAN
PRANA

SERENE LEVENSKRACHT

▲ Gestreepte diklipvis ▼ Rode Vlaggenbaars

Red de zee. We zouden dringend minder vis moeten eten. Men schat dat minstens 70% van de visbestanden overbevist is. Er wordt al decennia lang meer gevisd dan dat er vis bijkomt. Uitsterfing dreigt. Door industriële visserij verdwijnt ook het koraal en dus ook vele broedplaatsen. De Noordzee, die ooit één der rijkste en helderste visgebieden was, is leeggevist en veranderd in een industriële modderpoel. Voor alle andere zeeën dreigt hetzelfde lot. Diepzee-overbevissing is nu reeds een ecologische tijdbom door het gebrek aan regels. Viskwekerijen bieden geen oplossing. Ze vervuilen het lokaal ecosysteem. Het zijn de onmenselijke kipkwekerijen van de zee. Waarom doen wij dit dan? Vis hoeven we voor onze gezondheid niet te eten. De Europese Commissie heeft berekend dat 60% van de kankerverwekkende dioxines en PCB's in ons lichaam komen door vis en visolie. Dus als jij ook minder vis eet en stopt met visolie, wordt er minder gevist. Daardoor red je de zee.

